

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS MOKSLO IR STUDIJŲ ĮSTATYMO (2009 M. BALANDŽIO 30 D. REDAKCIJA) NUOSTATŲ ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2011 m. gruodžio 22 d.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Bieliūno, Tomos Birmontienės, Prano Kuconio, Ramutės Ruškytės, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Romualdo Kęstučio Urbaičio, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės atstovams Seimo nariams Vyteniui Povilui Andriukaičiui, Vydui Gedvilui, Juliiui Sabatauskui,

suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovams Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkui Valentinui Stundžiui, Seimo nariui Mantui Adomėnui, Seimo kanceliarijos Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto biuro patarėjui Audriui Skaisčiui, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patarėjui Gytautui Damijonaičiui, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Teisės skyriaus vedėjui Tomui Daukantui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsniu, viešame Teismo posėdyje 2011 m. lapkričio 17, 21, 23 d. išnagrinėjo konstitucinės justicijos bylą Nr. 13/2010-140/2010 pagal:

1) pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar:

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) preambulės nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsnio 2 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija)

6 straipsnio 4 dalies nuostata „Valstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, turinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos garantuojamą autonomiją, šio ir kitų įstatymų nustatytą specialų statusą“, 8 straipsnio 1, 3 dalys, 9 straipsnio 3 dalis, 19, 20, 21, 22 straipsniai (išskyrus 22 straipsnio 8 dalį), 53 straipsnio 4 dalis, 86 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 90 straipsnio 4 dalis, 91 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 7 straipsnio 3 dalies 2 punktas, 11 straipsnio 2 dalies 2 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 1, 4 dalims, konstituciniams teisinės valstybės, asmenų lygybės principams;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies 4 punktas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 42 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 17 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 33 straipsnio 1 daliai, 35 straipsnio 1, 2 dalims, 46 straipsnio 4 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 39 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 48 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 1, 3 dalims, 42 straipsnio 1 daliai, 43 straipsnio 3, 7 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 66 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 18 straipsniui, 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2, 3 dalims, 43 straipsnio 3, 7 dalims;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 69 straipsnio 2 dalis, 76 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 70 straipsnio 2, 5, 7, 11 dalys neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 93 straipsnio („Įstatymo įgyvendinimas“) 2, 4, 6, 8 dalys, 94 straipsnis („Įstatymo VII skyriaus nuostatų įsigaliojimas ir taikymas“), 96 straipsnis („Valstybinių aukštųjų mokyklų pertvarkymas iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas“) neprieštarauja konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų

lūkesčių, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams, taip pat ar šio įstatymo 96 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 94 straipsnio 5 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 95 straipsnio 5 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui (prašymas Nr. 1B-3/2010);

2) pareiškėjo – Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) 70 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai (prašymas Nr. 1B-153/2010).

Konstitucinio Teismo 2011 m. spalio 14 d. sprendimu pareiškėjų prašymai buvo sujungti į vieną bylą ir jai suteiktas numeris 13/2010-140/2010.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

1. Pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymas (Nr. 1B-3/2010) grindžiamas šiais argumentais.

1.1. Pareiga informuoti visuomenę apie savo finansinę, ūkinę ir mokslinę veiklą ir lėšų naudojimą turėtų atsirasti dėl to, kad subjektui yra skiriamos valstybės biudžeto lėšos, todėl nevalstybinė aukštoji mokykla, nevalstybinis mokslinių tyrimų institutas, kurie gautų valstybės biudžeto lėšų ar valstybės finansuojamų programų lėšų, taip pat privalėtų atsiskaityti visuomenei už savo finansinę, ūkinę ir mokslinę veiklą ir lėšų naudojimą – bent jau tiek, kiek minėtos lėšos buvo naudojamos.

1.2. Pedagogams, kitiems darbuotojams negali būti nustatoma jokių su jų įsitikinimais susijusių reikalavimų. Valstybės neutralumas ir pasaulietiškas negali būti pagrindas diskriminuoti tikinčiuosius, varžyti jų teises ir laisves; valstybės pasaulietiškas suponuoja ir valstybės nesikišimą į bažnyčių bei religinių organizacijų vidaus gyvenimą. Teologijos mokslas ir teologijos mokslinis licenciatas laipsnis pasaulietinėse valstybinėse aukštosiose mokyklose yra prieinamas įvairių religinių įsitikinimų bei pažiūrų asmenims ir nesietinas su jokia konkrečia religija. Pripažįstant mokslinę organizaciją tik vienos religijos išpažinėjų organizaciją yra pažeidžiami konstituciniai teisinės valstybės ir asmenų lygybės principai, o mokslinę instituciją institucionalizavus tikėjimo pagrindu yra pažeidžiamas konstitucinis teisinės valstybės principas.

1.3. Pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymas iš esmės grindžiamas oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, kuriose aiškinama aukštųjų mokyklų autonomija ir finansavimas, taip pat kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais. Pareiškėjo manymu, svarbiausios jo prašymą pagrindžiančios konstitucinės doktrinos nuostatos yra šios:

- pagal Konstituciją įstatymų leidėjas, nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos principo, įstatymais gali nustatyti aukštųjų mokyklų organizacinės ir valdymo struktūros pagrindus;

- aukštųjų mokyklų valdymo institucijas, įgyvendinančias aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas, sudaro pačios aukštosios mokyklos; tokių institucijų sudarymo būdus ir tvarką įstatymuose įtvirtintais pagrindais savo įstatuose ar statutuose nustato pačios aukštosios mokyklos;

- paprastai šios aukštųjų mokyklų institucijos yra sudaromos iš jų akademinės bendruomenės narių; aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja aukštųjų mokyklų teisę numatyti, kad tokių institucijų nariais gali būti ne tik tos aukštosios mokyklos akademinės bendruomenės nariai;

- valstybės vykdomosios valdžios institucijų atstovai gali būti skiriami į tokias aukštųjų mokyklų institucijas, kurios vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurių paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei; tokių institucijų sudarymo būdus ir tvarką įstatymais gali nustatyti įstatymų leidėjas, nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos principo;

- Konstitucijoje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja tai, kad valstybinėms aukštosioms mokykloms savo funkcijoms vykdyti turi būti skiriamos valstybės lėšos; šios lėšos turi būti numatytos valstybės biudžete; esminė valstybinių aukštųjų mokyklų autonomijos garantija – toks teisinis reguliavimas, kai valstybės biudžeto įstatyme yra numatoma ne tik asignavimai aukštajam mokslui, bet ir lėšos kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai;

- valstybinėse aukštosiose mokyklose nemokamas mokslas laiduojamas piliečiams, kurie studijuoja valstybės užsakymu, tenkinant jos nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, jeigu jų mokymasis atitinka įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus;

- kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais ir dėl to pagal Konstituciją turinčiais teisę, kad jų mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose apmokėtų valstybė, turi būti nustatyti tik įstatymu;

- gerai besimokančių piliečių aukštojo mokslo išlaidos negali būti jokia forma užkrautos patiems šiems asmenims;

- piliečių, studijuojančių valstybinėse aukštosiose mokyklose pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiamų tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), mokymosi rezultatų vertinimas pagal įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus turi būti

reguliariai vykdomas po studijuojamų dalykų žinių patikros atliktos po kiekvieno akademinio mokymosi laikotarpio;

– piliečiams, kurie priimti studijuoti į valstybines aukštąsias mokyklas pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), iki pirmos jų studijuojamų dalykų pagrindinės žinių patikros turėtų būti laiduojamas nemokamas mokslas;

– Konstitucijoje nedraudžiama valstybei pagal galimybes prisiimti ir didesnių finansinių įsipareigojimų besimokantiejiems aukštosiose mokyklose; prisiimant didesnius finansinius įsipareigojimus negu reikėtų pagal konstitucinę nuostatą, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose nemokamas mokslas laiduojamas gerai besimokantiems piliečiams, neturi būti paneigiamas Konstitucijoje įtvirtintas teisingos ir darnios visuomenės siekis;

– įvertinus visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės finansines galimybes, tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, valstybės užsakymu valstybės biudžeto lėšomis jie gali būti rengiami ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose; tokiu atveju valstybė privalo garantuoti, kad valstybės lėšomis bus apmokėtos tokių specialistų mokymosi (studijų) išlaidos, jeigu jų mokymasis atitiks įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus.

2. Pareiškėjo – Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymas (Nr. 1B-153/2010) grindžiamas šiais argumentais.

2.1. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjas, suteikdamas Švietimo ir mokslo ministerijai įgaliojimus nustatyti geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo tvarką, įtvirtino tik pavyzdinį, o ne baigtinį sąrašą kriterijų, į kuriuos atsižvelgtina nustatant pirmenybės teisę į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas. Konstitucinio Teismo suformuotoje konstitucinėje Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies aiškinimo doktrinoje įtvirtinta nuostata, jog kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais ir dėl to pagal Konstituciją turinčiais teisę, kad jų mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose apmokėtų valstybė, nustatytini įstatymu. Pareiškėjo nuomone, toks reglamentavimas, kai įstatyme nėra nustatytos esminės Konstitucijoje garantuojamos teisės į nemokamą mokslą įgyvendinimo sąlygos, *inter alia* kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikytini gerai besimokančiais Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies požiūriu, ir atitinkamai pavesta juos nustatyti Švietimo ir mokslo ministerijai, prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai.

2.2. Įstatymų leidėjui pasirinkus tokį studijų finansavimo valstybės biudžeto lėšomis modelį, pagal kurį nustatyti geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo tvarką pavesta Švietimo ir mokslo ministerijai, kartu įstatyme nenustačius aiškių tokios eilės sudarymo kriterijų ir jų reikšmės, galima tokia situacija, kad, aukštajai mokyklai įgyvendinus Konstitucijos laiduojamą

teisę savarankiškai nustatyti priėmimo į pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas tvarką, *inter alia* priėmimo į studijas kriterijus ir jų reikšmę, pagal šią nustatytą tvarką geriausiais (geresniais) rezultatais įstoję asmenys gali nepatekti į valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisąsias studijų programas, jei aukštosios mokyklos nustatyti kriterijai skirsis nuo geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiųjų eilės sudarymo principų ir kriterijų. Taigi toks pasirinktas studijų valstybinėse aukštosiose mokyklose finansavimo valstybės biudžeto lėšomis modelis sudaro prielaidas teigti, kad valstybinės aukštosios mokyklos, turėdamos galimybę priimti studijuoti ir parengti tiek specialistų, kiek reikia valstybės nustatytam atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikiui patenkinti, bei siekdamos gauti finansavimą tokiems specialistams parengti, turi nustatyti tokius priėmimo į studijas kriterijus ir jų reikšmę, kurie iš esmės nesiskirtų nuo Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytų geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiųjų eilės sudarymo kriterijų ir jų reikšmės, tačiau toks reglamentavimas, pareiškėjo nuomone, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai.

II

1. Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų Seimo nario M. Adomėno ir Seimo kanceliarijos Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto biuro patarėjo A. Skaisčio rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamos Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos neprieštarauja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovų M. Adomėno ir A. Skaisčio pozicija grindžiama šiais argumentais.

1.1. Įstatymo preambulė yra neprivalomoji teisės akto struktūros dalis, nepriklausanti įstatymo norminei daliai ir nesukurianti teisės normoms būdingų teisinių pasekmių; joje nurodomi teisės akto išleidimo tikslai, motyvai ir teisės aktą išleidusio subjekto politinė valia. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“ savaime nesukuriama diskriminacinio pobūdžio santykiai, siekis užtikrinti geriausiems sąlygas dirbti mokslinį darbą įstatymo norminėje dalyje nedetalizuojamas taip, kad būtų pažeidžiama Konstitucijoje laiduojama teisė laisvai pasirinkti darbą ir verslą. Siektinas Lietuvos mokslo ir studijų politikos tikslas laiduoti sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą yra pozityvus, nes remiasi teisine prielaida, kad geriausieji, dirbdami mokslinį darbą, veiksmingai prisidės prie mokslo ir studijų kokybės gerinimo, o tam, kad mokslininko profesija būtų prestižinė, turi būti sudarytos patrauklios finansinės ir profesinės sąlygos, motyvacinė karjeros sistema ir panašios prielaidos, kurios negali būti diskriminacinio pobūdžio.

1.2. Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostata laiduoja aukštųjų mokyklų autonomiją. Oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje, kurioje aiškinama aukštosios mokyklos autonomijos samprata, pažymėta, kad įstatymų leidėjas, nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos principo, gali nustatyti aukštųjų mokyklų organizacinės ir valdymo struktūros pagrindus, kad aukštųjų

mokyklų valdymo institucijas, įgyvendinančias aukštosios mokyklos savivaldą, sudaro pačios aukštosios mokyklos, kad vykdomosios valdžios institucijų atstovai gali būti skiriami į aukštųjų mokyklų institucijas, vykdančias kontrolės ir priežiūros funkcijas.

Aukštosios mokyklos yra tiesiogiai susijusios su valstybe ir joje bei visoje Europoje vykstančiais procesais, todėl joms suteikiamos autonomijos samprata negali suponuoti tų procesų ignoravimo, atsiribojimo nuo jų tokiu mastu, kad būtų neįmanoma keisti teisinio reguliavimo ir jis visuomet išliktų vienodas, neatsižvelgiant į demografinės ir socialinės padėties rodiklius. Aukštųjų mokyklų autonomija reiškia, kad valdžios institucijos smulkmeniškai nereglamentuoja jų vidaus gyvenimo, kad aukštosioms mokykloms yra suteikiamos priemonės veiksmingai reaguoti į visuomenės, valstybės ir pasaulio pokyčius.

1.3. Oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje, kurioje aiškinama aukštosios mokyklos autonomijos samprata, pažymėta, kad aukštųjų mokyklų valdymo institucijas, įgyvendinančias aukštosios mokyklos savivaldą, formuoja pačios aukštosios mokyklos. Mokslo ir studijų įstatymo 19 straipsnyje numatyta tokia aukštosios mokyklos institucijų sistema: kolegialūs valdymo organai – taryba ir senatas, vienasmenis valdymo organas – rektorius.

Aukštosios mokyklos autonomiją užtikrina būtent Mokslo ir studijų įstatymo 19 straipsnyje įtvirtinta aukštosios mokyklos institucijų sistema. Pagal Mokslo ir studijų įstatymą formuojant minėtą valstybinės aukštosios mokyklos institucijų sistemą lemiamas žodis priklauso pačiai aukštosios mokyklos bendruomenei. Išimtinai aukštosios mokyklos bendruomenė sudaro senatą, ji išrenka pusę aukštosios mokyklos tarybos narių, vienas tarybos narys skiriamas bendru sutarimu (t. y. negali būti paskirtas prieš aukštosios mokyklos bendruomenės valią), o kitus siūlo juridiniai ir fiziniai asmenys iš asmenų, nepriklausančių aukštosios mokyklos personalui ir studentams, – šiuos tvirtina švietimo ir mokslo ministras. Rektorių renka taryba. Pagal Mokslo ir studijų įstatyme nustatytus kvorumo reikalavimus renkant rektorių ir sprendžiant kitus svarbiausius tarybos kompetencijai priskirtus klausimus akademinė bendruomenė turi lemiamą balsą, nes be jos išrinktų į tarybą narių pritarimo šie sprendimai negali būti priimti. Tokia sistema – savivaldos ir institucinės pusiausvyros valdant aukštąją mokyklą garantija.

Taigi Mokslo ir studijų įstatyme nustatyta valstybinės aukštosios mokyklos institucijų sąveikos sistema laiduoja esminį universiteto bendruomenės dalyvavimą įgyvendinant aukštosios mokyklos savivaldą, užtikrina universiteto veiklos skaidrumą ir atskaitingumą visuomenei.

1.4. Vertinant Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punkto, 11 straipsnio 2 dalies 2 punkto atitiktį Konstitucijai pažymėtinos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarime suformuluotos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, kad „formuodama ir vykdydama aukštojo mokslo politiką valstybė turi paisyti aukštųjų mokyklų – ir valstybinių, ir nevalstybinių – interesų, nes aukštasis mokslas, kaip ir apskritai mokslas, gali tarpti ir plėtotis tik

tuomet, kai valstybė smulkmeniškai neadministruoja mokslinės veiklos ir dėstymo. <...> Tačiau pabrėžtina, kad lėšos, kurias valstybė skiria aukštosioms mokykloms, turi būti naudojamos veiksmingai, paisant teisės aktų reikalavimų“. Pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas 2002 m. vasario 5 d. nutarime konstatavo, kad „aukštoji mokykla, gaunanti lėšas iš valstybės biudžeto, privalo atsiskaityti už gaunamų lėšų tinkamą panaudojimą, o įstatymų leidėjas turi diskreciją įstatymu nustatyti lėšų panaudojimo kontrolės būdus ir priemones“.

Naudodamasis diskrecijos laisve įstatymų leidėjas nustatė skirtingą valstybinių ir nevalstybinių mokslo ir studijų institucijų teisinį reguliavimą, susijusį su jų steigėjams ir visuomenei pateikiama informacija apie jų finansinę, ūkinę ir mokslinę veiklą ir lėšų naudojimą bei studijų programų išorinio kokybės vertinimo ir akreditavimo rezultatus. Įstatymų leidėjas, nustatydamas skirtingą teisinį reguliavimą, nepaneigia to, kad kitų įstatymų nustatyta tvarka kontroliuojama, kaip naudojamos valstybės biudžeto lėšos.

1.5. Pagal įstatymų leidėjo suformuluotą mokslinių tyrimų instituto misiją ir tikslus mokslinių tyrimų institutas nėra mokslininkus ir specialistus rengianti mokslo ir studijų institucija, nes mokslininkams ir specialistams rengti yra būtinos universitetinės studijos, kurias gali suteikti ne bet kas, o tik aukštosios mokyklos – universitetai, kurių tam tikra dalis dėstytojų yra mokslininkai arba pripažinti menininkai. Pagal Mokslo ir studijų įstatymą doktorantai yra ne darbuotojai, o studentai, tad jiems rengti yra būtina ne vien mokslinių tyrimų bazė, bet ir studijos bei doktorantūros studijas vykdančios dėstytojai.

1.6. Studijų kokybės vertinimo centras yra netipinė biudžetinė įstaiga, jos veikla turi aiškią specifiką, dėl kurios ši įstaiga privalo būti nepriklausoma. Siekdama užtikrinti kuo geresnį atstovavimą visuomenės interesams, valstybė turi teisę į valstybės įsteigtos institucijos valdymą įtraukti ir nevalstybinių organizacijų deleguotus asmenis. Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos pramonės, prekybos ir amatų rūmai bei asociacija „Žinių ekonomikos forumas“ asocijuotos narystės pagrindais jungia darbo rinkos atstovus ir mokslo atstovus į asociacijas, be to, šios organizacijos turi patikimų partnerių, atliekančių švietimo ir mokslo institucijų ekspertinį vertinimą, reputaciją. Atsižvelgus į Studijų kokybės vertinimo centro tarybos vykdomas funkcijas, negalima teigti, jog taryba gali paveikti Studijų kokybės vertinimo centro veiklą taip, kad būtų pažeistas draudimas monopolizuoti gamybą ir rinką arba būtų pažeista sąžiningos konkurencijos laisvė. Atvirkščiai, nevyriausybinių organizacijų įtraukimas į Studijų kokybės vertinimo centro valdymą atitinka Europos geros praktikos principus ir Mokslo ir studijų įstatymo vieną iš tikslų – laiduoti mokslo ir studijų kokybę.

1.7. Vertinant Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnio, kuriuo yra reguliuojama mokslo (meno) ir studijų vienovė, konstitucingumą pažymėtina, kad Seimas, kaip aukštojo mokslo politiką formuojanti institucija, pasinaudojo savo konstitucine teise įstatymu nustatyti tam tikrus aukštojo

mokslo standartus. Mokslas savo prigimtimi yra tarptautinis, todėl siekiama, kad Lietuvos aukštosios mokyklos atitiktų Europos mokslinių tyrimų ir aukštojo mokslo erdvės nuostatas, išdėstytas Didžiojoje universitetų chartijoje (*Magna Charta Universitatum*), *inter alia* joje įtvirtintas nuostatas, pagal kurias tam, „kad mokymas universitetuose neatsilikytų nuo kintančių reikalavimų, visuomenės poreikių ir mokslo pažangos, universitetų mokomasis darbas turi būti neatsiejamas nuo mokslo tiriamojo darbo“ ir „įdarbinant dėstytojus ir apibrėžiant jų statusą reikia laikytis principo, jog mokslas yra neatsiejamas nuo mokymo“.

1.8. Lietuvoje (Kauno Vytauto Didžiojo universitete) jau nuo 1928 m. teikiamas teologijos licenciato akademinis laipsnis. Licenciatas – antrosios pakopos akademinis kvalifikacinis laipsnis, suteikiamas aukštosios mokyklos absolventams, baigusiems tęstinės (podiplomines) studijas (analogiškas magistro laipsniui). Teologijos licenciato laipsnis nėra tiesiogiai ir išimtinai siejamas su dvasininkų rengimu, jis tiek pagal Lietuvos Respublikos įstatymus, tiek pagal kanonų teisę teikiamas ir pasauliečiams bei žymi ne pasirengimą eiti dvasininko pareigas, o specialią atitinkamo lygio kompetenciją. Konkretaus laipsnio pavadinimo įteisinimas neturėtų būti traktuojamas kaip Konstitucijai prieštaraujantis aukštosios mokyklos autonomijos pažeidimas.

1.9. Lietuvių katalikų mokslo akademija yra seniausia Lietuvoje akademinė organizacija, ji vienintelė akivaizdžiai liudija prieškarinio nepriklausomoje Lietuvos valstybėje ir išėivijoje puoselėtos neinstitucinės mokslininkų veiklos tęstinumą atkurtoje Lietuvos Respublikoje. Dėl istorinių aplinkybių Lietuvoje labai mažai mokslininkų susivienijimų turi ilgalaikės veiklos tradiciją. Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalyje išreikštas Seimo požiūris į Lietuvos akademinę tradicijų pripažinimą, tęstinumą ir puoselėjimą, visų sričių ir tipų mokslinių tyrimų ir studijų kokybės bei Lietuvių katalikų mokslo akademijos veiklos tęstinumo užtikrinimą. Šiomis nuostatomis išreiškiamas siekis mokslininkų bendruomenę labiau įtraukti į mokslo ir studijų politikos formavimo procesus ir skatinti kuo aktyviau veikti.

1.10. Seimas, Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje įtvirtinęs, kad „užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, valstybės biudžeto lėšos neskiriamos“, nusprendė įstatymu apriboti papildomus finansinius įsipareigojimus ir nesudaryti galimybių užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, įgyti teisėtų lūkesčių gauti valstybės biudžeto lėšų, skirtų atskirų sričių (krypčių) specialistų mokymui (studijoms). Tačiau pagal Mokslo ir studijų įstatymo 73 straipsnio 1 dalį dėl tikslinių studijų finansavimo iš valstybės biudžeto lėšų kartu su valstybinėmis ir nevalstybinėmis aukštosiomis mokyklomis konkurso būdu gali konkuruoti ir užsienio aukštųjų mokyklų filialai, įsteigti Lietuvos Respublikoje.

2. Konstitucinės justicijos byloje taip pat buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovų švietimo ir mokslo ministro patarėjo G. Damijonaičio, Švietimo ir mokslo ministerijos Teisės

skyriaus vedėjo T. Daukanto rašytiniai paaiškinimai, kuriuose teigiama, kad ginčijamos Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos neprieštaruja Konstitucijai. Suinteresuoto asmens atstovų G. Damijonaičio ir T. Daukanto pozicija grindžiama šiais argumentais.

2.1. Europos universitetų asociacijos 2011 m. paskelbtas 26 Europos šalių universitetų autonomijos lyginamasis tyrimas rodo, kad patys Europos universitetai autonomiją laiko tam tikru mastu realizuojama santykyne ypatybe. Šis tyrimas taip pat rodo, kad Lietuvos aukštosioms mokykloms labiausiai stinga akademinės autonomijos, o valdymo, finansų požiūriu jų padėtis *de facto* ir *de jure* atitinka Europos vidurkį arba jos net turi platesnio nei vidutinio masto autonomiją. Be to, teigiama, kad daugelyje Europos universitetų išorės nariai dalyvauja priimant svarbiausius universitetų valdymo organų sprendimus. Pažymėtina, jog kelerių metų Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų veiklos patirtis taip pat rodo, kad nauja valdymo sistema nesilpnina autonomijos, o priešingai, suteikia aukštosioms mokykloms daugiau galimybių ir intelektualio pajėgumo dinamiškos kaitos sąlygomis kurti savo ateitį ir prisiimti atsakomybę už ją. Šis išsamus autoritetingų institucijų atliktas tyrimas vienareikšmiškai patvirtina, kad Europoje aukštųjų mokyklų valdymo modeliai yra labai įvairūs, kintantys, autonomijos samprata yra modifikuojama, nes keičiasi ir pati visuomenė, ir universitetų misijos visuomenėje supratimas.

Beveik visose Europos šalyse aukštojo mokslo institucijos reformuojamos siekiant sukurti naujus institucinio valdymo modelius. Visos Europos aukštojo mokslo institucijos turi vykdomąjį organą, dažniausiai rektoratą, kuriam vadovauja rektorius, prezidentas arba prorektorius – institucijos vykdomasis vadovas. Daugelis aukštojo mokslo institucijų turi kolegialų akademinį organą, paprastai vadinamą senatu, akademinę tarybą arba akademinę valdybą, kuris atsako už institucijos teikiamas švietimo ir mokslinių tyrimų paslaugas. Europoje esama tendencijos kurti patariamuosius ar priežiūros organus, kurie prižiūri arba kontroliuoja darbinę, švietimo ir finansinę veiklą ir daugiausia arba visiškai yra sudaromi iš išorės suinteresuotųjų šalių. Maždaug trečdalyje valstybių priežiūros organas yra ir sprendimų priėmimo organas.

2.2. Mokslo ir studijų įstatyme nustatytas toks studijų finansavimo modelis, pagal kurį valstybė, įvertinusi poreikius pasirinktose studijų srityse, finansuoja kokybiškas geriausiai atitinkamus egzaminus išlaikiusių studentų studijas. Šis finansavimo modelis atitinka pamatinę konstitucinę vertybę – asmens teisę atsakingai rinktis, kitas svarbias vertybes ir principus (nediskriminavimo, sąžiningos konkurencijos, vartotojo teisių, nemonopolizavimo), šiuos svarbius valstybės tikslus: ugdyti atsakingus, sugebančius kurti savo ateitį ir prisiimti atsakomybę už ją asmenis, skaidriai finansuoti mokslo ir studijų institucijas, taip pat užtikrinti konkurencingumą, modernizaciją, valstybės finansuojamų institucijų veiksmingumą, švietimo kokybę ir prieinamumą, švietimo sistemos lankstumą, reagavimą į poreikius.

Valstybė, taikydama studijų krepšelių sistemą, patenkina visuomenės ir valstybės poreikį

pagal esamas finansines galimybes turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių tam tikrų sričių (krypčių) specialistų. Visas lėšas studijoms Lietuvos Respublikos Vyriausybė paskirsto pagal studijų sritis (humanitariniams, socialiniams, fiziniams, biomedicinos, technologijos mokslams ir menams).

2.3. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nėra įtvirtinta, kad asmenims, patekusiems į pagal Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka sudarytą geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiųjų eilę, privalo būti skiriamas valstybės finansavimas, tačiau nustatyta, kad tokiems asmenims, kurie patenka į geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiųjų eilę, suteikiama pirmenybė gauti valstybės finansavimą. Taigi studijų finansavimas iš valstybės biudžeto gali būti skiriamas tik asmeniui, patekusiam į geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiųjų eilę ir atitikusiam aukštosios mokyklos pagal Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalį nustatytus konkursinių mokomųjų dalykų pagal studijų kryptis sąrašą ir konkursinio balo sudarymo principus, mažiausią stojamąjį balą ir kitus kriterijus, įvertintus studentų atstovybės.

Iki Mokslo ir studijų įstatymo įsigaliojimo valstybės finansuojamos vietos būdavo paskirstomos tais pačiais metais, kai vykdavo priėmimas, o finansuojamų vietų paskirstymas ir stojančiųjų priėmimo sąlygų nustatymas buvo du atskiri procesai. Mokslo ir studijų įstatymas įtvirtina galimybę geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiųjų eilės sudarymo kriterijams skirtis nuo priėmimo sąlygų, kurias nusistato aukštosios mokyklos. Tačiau yra ir galimybė, kuri realizuota Lietuvoje, Švietimo ir mokslo ministerijai minėtos eilės sudarymo kriterijais pasirinkti priėmimo sąlygas, dėl kurių sutaria aukštosios mokyklos. Lietuvoje aukštosioms mokykloms pavyko sutarti dėl bendrų priėmimo sąlygų. Jei šio sutarimo nebūtų, geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiųjų eilės sudarymo kriterijai gerokai skirtųsi nuo atskirų aukštųjų mokyklų priėmimo sąlygų.

2.4. Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus rekomendacijos atskleidžia, koks yra nacionaliniu lygiu priimtinas akademinės etikos ir procedūrų standartas. Šis standartas reiškia, jog pripažįstamas bendrų akademinės etikos normų buvimas, todėl neįmanoma tokia situacija, kad mokslininkas, perėjęs iš vienos mokslo ir studijų institucijos į kitą, turėtų laikytis kitokių akademinės etikos standartų. Bendras akademinės etikos ir procedūrų standartas svarbus ne vien mokslo ir studijų institucijoms, bet ir ekspertinėms institucijoms, kurioms pavesta vertinti mokslinės veiklos kokybę.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto dekanas doc. dr. Beno Ulevičiaus, Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos generalinio direktoriaus Deivido Kriaučiūno, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro Gintaro Steponavičiaus rašytiniai paaiškinimai dėl tam tikrų šios konstitucinės justicijos bylos klausimų.

IV

1. Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Seimo narių grupės atstovai Seimo nariai V. P. Andriukaitis, V. Gedvilas, J. Sabatauskas pakartojo pareiškėjo prašyme išdėstytus argumentus, atsakė į klausimus.

2. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovas Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas V. Stundys, pateikdamas paaiškinimus dėl Mokslo ir studijų įstatymo atitikties Konstitucijai, teigė, kad ginčijamos nuostatos neprieštarauja Konstitucijai, ir savo poziciją pagrindė šiais argumentais.

Mokslo ir studijų įstatymas buvo rengiamas atsižvelgiant į keletą svarbių principų: valstybės lėšų judėjimo paskui studentą (studijų krepšelio), aukštosios mokyklos teisės nusistatyti priimamų studentų skaičių, studijų prieinamumo didinimo užtikrinant efektyvią paskolų sistemą, iš dalies dengiant studijų įmokas, nustatant socialines stipendijas. Mokslo ir studijų įstatyme išplėtotas aukštosios mokyklos autonomijos turinys ir sąvoka: aukštųjų mokyklų autonomija apima laisvę pačioms nusistatyti studijų programas ir studijų turinį, mokslo veiklos kryptis, savo vidaus struktūrą, personalo politiką, taip pat teisę disponuoti savo įgytu ar valstybės patikėtu turtu. Taigi Mokslo ir studijų įstatyme nustatytas ypatingas aukštųjų mokyklų teisinis statusas.

Mokslo ir studijų įstatymu taip pat siekiama, kad aukštųjų mokyklų veikla būtų kokybiška ir jos pačios būtų atskaitingos visuomenei. Atsakomybė siejasi su išoriniu vertinimu, aukštojo mokslo finansavimu pagal rezultatus, aukštųjų mokyklų konkurencija ir socialinių partnerių dalyvavimu jas valdant. Šiame įstatyme įtvirtintos reformuotos aukštųjų mokyklų tarybos, joms suteiktas strateginės institucijos statusas. Mokslo ir studijų kokybei užtikrinti skirta akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus institucija. Pagal šį įstatymą mokslo veikla finansuojama taikant konkurso principą, skatinama mokslininkus ir studentus vienijančių draugijų bei asociacijų veikla, jos įtraukiamos į mokslo ir studijų politikos formavimą.

Mokslo ir studijų įstatyme nustatant naują valstybinės aukštosios mokyklos tarybos sudarymo tvarką buvo siekiama subalansuoti išorės ir vidaus skiriamų jos narių proporciją, tiksliau apibrėžti, kas gali būti aukštosios mokyklos tarybos nariu. Siekiant kiek įmanoma sumažinti galimybę pažeisti aukštųjų mokyklų autonomiją ir užkirsti kelią politikams dalyvauti aukštosios mokyklos tarybos veikloje, nustatyti aiškūs kriterijai, reikalavimai aukštosios mokyklos tarybos nariui – jis negali būti politinio pasitikėjimo valstybės tarnautojas. Taip pat buvo siekiama, kad švietimo ir mokslo ministras nedarytų lemiamos įtakos, o turėtų tik galimybę pasirinkti iš nepriklausomos Aukštojo mokslo tarybos pateiktųjų narių.

Kadangi gero mokymosi samprata dažnai priklauso nuo daugelio aplinkybių, ypač nuo aukštosios mokyklos vertinimo kultūros, studijų programos pobūdžio, sudėtinga palyginti, kas yra geras mokymasis pagal atskiras studijų programas. Todėl Mokslo ir studijų įstatyme įtvirtinta

rotacija po dvejų studijų metų – iš esmės peržiūrimas valstybės finansavimas: jeigu mokymosi rezultatų vidurkis 20 procentų žemesnis nei studijų programos ar kurso atitinkamo laikotarpio mokymosi vidurkis, besimokantis asmuo praranda valstybės finansuojamą vietą ir į ją gali pretenduoti tas, kuris studijuoja savo lėšomis. Be to, siekiant užtikrinti studijų prieinamumą buvo nustatyta, kad iki 10 procentų gerai besimokančių valstybės nefinansuojamose vietose studentų galėtų pretenduoti į už studijas sumokėtos kainos kompensavimą.

3. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovai Seimo narys M. Adomėnas ir Seimo kanceliarijos Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto biuro patarėjas A. Skaistys pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus, taip pat atsakė į klausimus ir pateikė papildomus paaiškinimus.

3.1. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose yra įtvirtinęs tradicinę aukštųjų mokyklų autonomijos sampratą, tačiau tradicija gali kisti – Europos aukštojo mokslo erdvėje tokia tradicinė autonomija reinterpretuojama užtikrinant aukštojo mokslo sistemos atitiktį visuomenės interesams. Aukštųjų mokyklų autonomija turi padėti siekti, kad aukštasis mokslas būtų kokybiškas, o aukštosios mokyklos – atskaitingos visuomenei: valstybė aukštųjų mokyklų atžvilgiu veikia ir kaip valdžia, nuo kurios akademinė bendruomenė yra nepriklausoma, ir kaip steigėja, kuriai aukštosios mokyklos yra atskaitingos. Aukštųjų mokyklų autonomijos reikalavimas neturėtų būti savitiksliis, jo paskirtis – įgyvendinti aukštųjų mokyklų visuomeninę misiją. Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymu siekiama įdiegti skaidrius atskaitomybės visuomenei mechanizmus, kartu nepažeidžiant akademinės laisvės.

3.2. Valstybinio universiteto taryba yra valdymo institucija, per kurią visuomenė išreiškia savo interesą, kuris taip gali būti reiškiamas tik demokratinėse valstybėse. Pagal Mokslo ir studijų įstatymą valstybinio universiteto tarybos sudarymo principai ir jos veikimo mechanizmas užtikrina aukštosios mokyklos autonomijos nepažeidžiamumą, nesikišimą į akademinės bendruomenės gyvenimą ir veiklą. Mokslo ir studijų įstatymas leidžia sudaryti ir veiklias valstybinių universitetų tarybas, kurių sprendimų priėmimo mechanizmas yra skaidrus.

3.3. Siekiant užtikrinti aukštųjų mokyklų kontrolę ir priežiūrą Mokslo ir studijų įstatyme yra sustiprintos Studijų kokybės vertinimo centro funkcijos, įtvirtinta akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus, kurio rekomendacijos dėl akademinės etikos nuostatų negali būti laikomos privalomomis aukštosioms mokykloms, institucija.

3.4. Aukštojo mokslo ir studijų visuomeninių santykių srityje turi būti derinami viešasis ir privatusis sektoriai. Atsižvelgiant į pasaulinę tendenciją vis labiau nykti ribai tarp viešojo ir privataus aukštojo mokslo pažymėtina, kad ir Lietuvoje aukštojo mokslo ir studijų srityje, be valstybinio sektoriaus, galėtų gyvuoti dinamiškesnis, dažnai veiksmingiau tenkinantis konkrečius interesus ir greičiau persiorientuojantis privatus aukštojo mokslo sektorius. Pagal Mokslo ir studijų

įstatymą finansuojami asmenys, o ne mokslo ir studijų institucijos, taigi nevalstybinis sektorius yra finansuojamas tiek, kiek tai siejasi su studentų pasirinkimu, t. y. konstitucinės vertybės – asmens laisvės rinktis įgyvendinimu. Taigi Mokslo ir studijų įstatymu aukštojo mokslo sistemoje skatinama konkurencija, siekiama įdiegti aukščiausios kokybės standartus. Svarbu pažymėti, jog aukštojo mokslo prieinamumas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus anaipol nereiškia, kad aukštasis mokslas turi būti visuotinis, kad turi būti nustatomi tokie aukštojo išsilavinimo standartai, kurie menkintų aukštojo išsilavinimo kokybę.

4. Suinteresuoto asmens – Seimo atstovai švietimo ir mokslo ministro patarėjas G. Damijonaitis, Švietimo ir mokslo ministerijos Teisės skyriaus vedėjas T. Daukantas pakartojo rašytiniuose paaiškinimuose išdėstytus argumentus, atsakė į klausimus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostatos „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“ atitikties Konstitucijos 25 straipsnio 2 daliai, šios nuostatos, taip pat Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punkto atitikties Konstitucijos 42 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, šio įstatymo 8 straipsnio 3 dalies, 9 straipsnio 3 dalies, 39 straipsnio, 53 straipsnio 4 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, šio įstatymo 39 straipsnio atitikties Konstitucijos 42 straipsnio 1 daliai.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“ neprieštarauja Konstitucijos 25 straipsnio 2 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.1. Pareiškėjas savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostatos „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“ grindžia tuo, kad, pasak jo, mokslinį darbą gali dirbti tie, kurie jaučia tokį pašaukimą, atitinka moksliniam darbui dirbti reikalingus kvalifikacinius reikalavimus, o ne tik tie, kurie gali būti pripažįstami geriausiai dirbti mokslinį darbą.

1.2. Pareiškėjo ginčijama nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“ yra įtvirtinta Mokslo ir studijų įstatymo preambulėje, kurioje nustatomi *inter alia* įstatymo tikslai. Pažymėtina, kad šio įstatymo preambulės nuostatos yra programinio pobūdžio, jų kontekste yra aiškinamos kitos jo nuostatos.

Taigi pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostata išreiškia įstatymų leidėjo siekį sudaryti sąlygas mokslinį darbą dirbti geriausiai šiam darbui tinkamiems asmenims, t. y. įstatyme nustatytu teisiniu reguliavimu sudaryti patrauklias sąlygas geriausiai tinkamiems moksliniam darbui asmenims pasirinkti šį darbą, taip pat nustatyti tokius atrankos reikalavimus, kurie leistų atrinkti geriausiai tinkamus dirbti šį darbą asmenis. Ši nuostata turi būti siejama pirmiausia su kita Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja mokslo ir studijų kokybę“. Mokslo ir studijų kokybė nebūtų užtikrinta, jeigu sąlygos dirbti mokslinį darbą būtų laiduojamos visiems norintiems dirbti šį darbą asmenims, nepaisant jų gebėjimų; geriausia mokslo ir studijų, *inter alia* specialistų ir mokslininkų rengimo, kokybė galima tik teisės aktų nustatyta tvarka atrinkus geriausiai tinkamus moksliniam darbui asmenis. Pareiškėjo ginčijama nuostata taip pat aiškintina *inter alia* Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 3 dalies 2 punkto, kuriame laiduojamos akademinės bendruomenės lygios teisės dalyvauti konkursuose, ir 58, 59 straipsnių, kuriuose nustatyti minimalūs kvalifikaciniai reikalavimai asmenims, norintiems užimti dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybes, kontekste. Taip aiškinant šią nuostatą darytina išvada, kad geriausiai dirbti mokslinį darbą pripažįstami būtent tie asmenys, kurie geriausiai atitinka moksliniam darbui dirbti nustatytus kvalifikacinius reikalavimus ir dėl to teisės aktų nustatyta tvarka yra atrenkami ar paskiriami į atitinkamas pareigybes.

1.3. Pareiškėjo nurodytos Konstitucijos nuostatos, kurioms, pasak jo, prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“, yra tarpusavyje susijusios. Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas akademinės laisvės arba mokslo ir tyrimų bei dėstytojų laisvės principas; konstitucinė mokslo ir tyrimų laisvė reiškia *inter alia* ir tai, kad kiekvienas asmuo turi teisę pats laisvai apsispręsti, ar užsiimti mokslu ir tyrimais, taip pat teisę laisvai pasirinkti mokslinių tyrimų sritį ir atitinkamų dalykų tyrimo metodus, pats formuoti savo mokslinę pasaulėžiūrą (Konstitucinio Teismo 2009 m. spalio 28 d. sprendimas). Konstitucinė kiekvieno žmogaus laisvė pasirinkti darbą bei verslą suponuoja ir teisę laisvai pasirinkti ir įgyti profesiją (Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas). Todėl ši Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta laisvė apima ir žmogaus teisę laisvai apsispręsti, ar užsiimti mokslu ir tyrimais. Kita vertus, Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje laiduojama galimybė laisvai rinktis darbą ar verslą siejama su Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalies nuostata, kurioje įtvirtinta asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva (Konstitucinio Teismo 1999 m. kovo 4 d. nutarimas); asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva suponuoja ir jo laisvę pasirinkti darbą ar verslą.

Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalis taip pat yra siejama su Konstitucijos 25 straipsnio 1, 2 dalimis. Konstitucinis Teismas 2007 m. gegužės 5 d. nutarime yra konstatavęs, kad konstitucinė mokslo ir tyrimų laisvė yra neatsiejama nuo Konstitucijos 25 straipsnyje įtvirtintos įsitikinimų bei

jų raiškos laisvės, suponuojančios, be kita ko, žmogaus laisvę pačiam formuoti savo įsitikinimus, pasirinkti pasaulėžiūros vertybes (Konstitucijos 25 straipsnio 1 dalis), taip pat nuo šiame Konstitucijos straipsnyje įtvirtintos informacijos laisvės, kuri reiškia, kad žmogui neturi būti kliudoma ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (Konstitucijos 25 straipsnio 2 dalis).

1.4. Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama atsižvelgiant *inter alia* į Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatą, kuria įtvirtinta žmogaus teisė pagal sugebėjimus siekti aukštojo mokslo (išsilavinimo) (Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas 2002 m. sausio 14 d. nutarime *inter alia* konstatavo: „Tarp žmogaus teisėtų interesų ir visuomenės bei valstybės reikmių turi būti pusiausvyra. Valstybės finansinės galimybės (ir galimybės finansuoti aukštąjį mokslą) nėra ir negali būti beribės. Konstitucinės nuostatos, jog aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, negalima interpretuoti kaip nustatančios valstybės pareigą valstybės lėšomis užtikrinti bet kurio gebančio siekti aukštojo išsilavinimo žmogaus bet kokio aukštojo mokslo siekimą neatsižvelgiant į visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes. Konstitucinės nuostatos, jog aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, negalima aiškinti ir taip, kad būtų paneigiama žmogaus konstitucinė teisė siekti aukštojo mokslo pagal savo sugebėjimus net ir tuomet, kai valstybė jo nefinansuoja dėl to, kad tai viršija visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes. Visuomenės ir valstybės poreikis turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių įvairių sričių specialistų bei galimybė finansuoti tik tam tikro kiekio specialistų rengimą negali būti kliūtyse žmogui pagal savo sugebėjimus siekti aukštojo mokslo ne valstybės lėšomis ir tuomet, kai tai viršija visuomenės bei valstybės poreikius ir galimybes.“

Pažymėtina, kad šios oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos *mutatis mutandis* taikytinos aiškinant Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalį. Konstitucinės mokslo ir tyrimų laisvės negalima aiškinti taip, kad valstybė privalo laiduoti sąlygas dirbti mokslinį darbą visiems to norintiems asmenims neatsižvelgiant į visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes; kita vertus, visuomenės ir valstybės poreikiai bei galimybės nėra kliūtis kiekvienam žmogui, norinčiam dirbti mokslinį darbą, mokslu ir tyrimais užsiimti neremiamam valstybės.

1.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo preambulės nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“ neprieštaruoja Konstitucijos 25 straipsnio 2 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punktą neprieštaruoja Konstitucijos 42 straipsnio 1 daliai, 46 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2.1. Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatyta:

„1. Mokslinių tyrimų institutas turi teisę:

<...>

4) kartu su universitetais šio įstatymo nustatyta tvarka rengti mokslininkus, padėti rengti specialistus.“

2.2. Pareiškėjas savo abejonės dėl Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punkto prieštaravimo Konstitucijai grindžia argumentais, kad mokslinių tyrimų institutas turi teisę mokslininkus ir specialistus rengti ne tik kartu su universitetais, bet ir pats vienas arba tiek su kitais Lietuvos mokslinių tyrimų institutais, tiek su kitų valstybių mokslinių tyrimų institutais.

2.3. Pažymėtina, kad Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalies nuostata, kurioje *inter alia* įtvirtinta mokslo ir tyrimų laisvė, yra susijusi su Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalimi, kurioje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija: konstitucinė mokslo ir tyrimų bei dėstyimo laisvės samprata suponuoja mokslo bendruomenės profesinį nepriklausomumą, neatsiejamą nuo aukštųjų mokyklų savivaldos, kuri yra viena esminių aukštosios mokyklos autonomijos įgyvendinimo sąlygų (Konstitucinio Teismo 2009 m. spalio 28 d. sprendimas). Taigi aukštųjų mokyklų autonomija *inter alia* apima akademinę autonomiją.

Konstitucinis Teismas 1994 m. birželio 27 d. nutarime yra konstatavęs, kad akademinės autonomijos raidą visada lėmė supratimas, jog mokslas ir mokymas gali normaliai egzistuoti ir skatinti pažangą tik tada, kai jie yra laisvi ir nepriklausomi. Taip susiformavo akademinės laisvės principas, išreiškiantis siekį apginti nuo išorinės įtakos mokslininkų ir dėstytojų mokslinės minties ir jos išraiškos laisvę.

Šiame kontekste pažymėtina, kad valstybės teisė reguliuoti išorinius aukštosios mokyklos reikalus neprieštarauja autonomijai, jei tai nedaro poveikio aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvei (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimas, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas).

2.4. Taip pat pažymėtina, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata, jog aukštųjų mokyklų autonomija (joms suteikiama pagal Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalį) apima jų teisę savarankiškai nustatyti studijų programas, aiškintina valstybės konstitucinės priedermės prižiūrėti mokymo įstaigų veiklą bei konstitucinės priedermės užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus, kontekste (Konstitucinio Teismo 2008 m. vasario 20 d. nutarimas).

Pažymėtina ir tai, kad Konstitucinis Teismas 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimuose yra konstatavęs, jog iš Konstitucijos kylanti teisėtai veikiančių aukštųjų mokyklų teikiamo aukštojo išsilavinimo (profesijos) pripažinimo garantija suponuoja atitinkamų valstybės institucijų įgaliojimus kontroliuoti aukštojo mokslo kokybę ir užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus

aukštojo išsilavinimo kokybės standartus – ir bendruosius, ir juos konkretinančius standartus, apibrėžiančius reikalavimus tam tikroms studijų kryptims. Tokius standartus turi nustatyti valstybės institucijos, pagal savo kompetenciją formuojančios aukštojo mokslo politiką, organizuojančios ir vykdančios aukštųjų mokyklų veiklos priežiūrą.

Šios oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos *mutatis mutandis* taikytinos ir mokslinių tyrimų institutų, *inter alia* valstybinių mokslinių tyrimų institutų, veiklos teisiniam reguliavimui.

2.5. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją, paisydamas aukštųjų mokyklų autonomijos, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją pasirinkti ir reglamentuoti konkretų mokslo ir studijų organizavimo modelį, labiausiai atitinkantį tam tikro laikotarpio valstybės ir visuomenės pažangios raidos poreikius. Tačiau pasirinkęs konkretų modelį įstatymų leidėjas turi užtikrinti vienodus mokslo ir studijų institucijų teikiamo aukštojo išsilavinimo, *inter alia* mokslininkų ir specialistų rengimo, standartus. Taip pat pažymėtina, kad Konstitucijoje, *inter alia* jos 40 straipsnio 3 dalyje, eksplicitiškai minimos tik aukštosios mokyklos, tačiau tai nereiškia, kad įstatymų leidėjas negali numatyti kitokių mokslo ir studijų institucijų, *inter alia* mokslinių tyrimų institutų, kurių akademinėi bendruomenei taip pat laiduojama Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta mokslo ir tyrimų laisvė, t. y. esminis akademinės autonomijos elementas.

2.6. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 4 straipsnio 13 dalį mokslinių tyrimų institutas – įstaiga, kurios pagrindinė veikla – moksliniai tyrimai ir eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra.

Taigi mokslinių tyrimų instituto paskirtis – ne vykdyti studijas, pagrindinė jo veikla yra moksliniai tyrimai ir eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra, o aukštosios mokyklos kompetencijai priskirtas ir studijų vykdymas, ir moksliniai tyrimai (Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalis, 8 straipsnio 1 dalis, 9 straipsnio 1 dalis, 35 straipsnis). Todėl mokslinių tyrimų instituto ir aukštosios mokyklos statuso (*inter alia* teisių ir tikslų) teisinio reguliavimo skirtumai yra objektyviai pateisinami.

Pažymėtina, kad pagal mokslinių tyrimų institutui įstatymų leidėjo suformuluotus tikslus mokslinių tyrimų institutas nėra mokslininkus ir specialistus rengianti mokslo ir studijų įstaiga, nes mokslininkams ir specialistams rengti yra būtinos studijos, kurias gali vykdyti tik aukštosios mokyklos. Studijos yra asmens, įgijusio ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą, mokymasis aukštojoje mokykloje pagal tam tikrą studijų programą arba rengiant disertaciją (Mokslo ir studijų įstatymo 4 straipsnio 20 dalis).

Taigi studijų sąvoka apima ir Mokslo ir studijų įstatymo 46 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktuose nurodytas pirmosios ir antrosios pakopų studijas (profesinio bakalauro, bakalauro ir magistrantūros) rengiant specialistus, t. y. jas baigus suteikiama būtina profesinė kvalifikacija arba įgyjamos atitinkamam darbui atlikti būtinos mokslo žinios ir analitiniai sugebėjimai (Mokslo ir

studijų įstatymo 48 straipsnio 1, 2 dalys), ir Mokslo ir studijų įstatymo 46 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodytas trečiosios pakopos studijas, t. y. doktorantūros studijas, kurių paskirtis – rengti mokslininkus, kurie gebėtų savarankiškai atlikti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbus ir spręsti mokslo problemas (Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 5 dalis). Vykdyti studijas yra vienas iš universiteto ir kolegijos tikslų (Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 1 punktas, 9 straipsnio 2 dalies 1 punktas), o rengti mokslininkus yra vienas iš universiteto tikslų (Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 2 dalies 2 punktas). Taigi studijas, kurios būtinos specialistams rengti, gali organizuoti ir vykdyti tik universitetai ir kolegijos, o doktorantūros studijas gali organizuoti ir vykdyti tik universitetai.

2.7. Pažymėtina, kad tiek aukštosioms mokykloms, tiek mokslinių tyrimų institutams taikytinas *inter alia* Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnis, kuriame apibrėžiamos mokslo ir studijų institucijų akademinė bendruomenė ir jai laiduojama akademinė laisvė. Pagal šio straipsnio 1 dalį akademinę bendruomenę sudaro mokslo ir studijų institucijų studentai, dėstytojai, mokslo darbuotojai, kiti tyrėjai ir profesoriai emeritai.

Taigi mokslinių tyrimų institutų, kaip ir aukštųjų mokyklų, akademinė bendruomenė nariams laiduojama *inter alia* Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 2 dalyje apibrėžta akademinė laisvė, apimanti minties, išraiškos laisvę, mokslo (meno) ir pedagoginės veiklos metodų ir priemonių pasirinkimo laisvę, atitinkančią pripažįstamus etikos principus, apsaugą nuo varžymų ir sankcijų už savo tyrimų rezultatų ir įsitikinimų skelbimą, išskyrus atvejus, kai skelbiama informacija yra valstybės ar tarnybos paslaptis ir (arba) Lietuvos Respublikos įstatymų pažeidimas; jiems taip pat laiduojamos šio straipsnio 3 dalyje nurodytos akademinės bendruomenės teisės (kūrybos ir intelektualinio darbo autorių teisės, lygios teisės dalyvauti konkursuose, nešališkas ir viešas mokslo darbų recenzavimas).

2.8. Apibendrinant Mokslo ir studijų įstatyme nustatytą mokslo ir studijų institucijų teisinį reguliavimą konstatuotina, kad įstatymų leidėjas pasirinko tokį mokslo ir studijų organizavimo modelį, pagal kurį *inter alia*:

- mokslo ir studijų institucijos yra dviejų grupių: aukštosios mokyklos ir mokslinių tyrimų institutai (Mokslo ir studijų įstatymo 5 straipsnis);

- šių dviejų grupių statuso, *inter alia* teisių ir tikslų, teisinio reguliavimo skirtumai yra objektyviai pateisinami, nes yra susiję su skirtinga aukštųjų mokyklų ir mokslinių tyrimų institutų paskirtimi: aukštųjų mokyklų kompetencijai yra priskirta ir studijų vykdymas, ir moksliniai tyrimai; mokslinių tyrimų institutų pagrindinė veikla yra ne studijų vykdymas, o moksliniai tyrimai ir eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra;

- studijos yra sudedamoji mokslininkų ir specialistų rengimo dalis;

- abiejų mokslo ir studijų institucijų grupių akademinėms bendruomenėms laiduojama *inter*

alia mokslo ir tyrimų laisvė – esminis akademinės autonomijos elementas.

2.9. Minėta, kad pagal Konstituciją, paisydamas aukštųjų mokyklų autonomijos, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją pasirinkti ir reglamentuoti konkretų mokslo ir studijų organizavimo modelį, labiausiai atitinkantį tam tikro laikotarpio valstybės ir visuomenės pažangios raidos poreikius; pasirinkęs konkretų modelį, įstatymų leidėjas turi užtikrinti vienodus mokslo ir studijų institucijų teikiamo aukštojo išsilavinimo, *inter alia* mokslininkų ir specialistų rengimo, standartus.

Minėta ir tai, kad Mokslo ir studijų įstatyme įstatymų leidėjas nustatė tokį mokslo ir studijų organizavimo modelį, pagal kurį studijos yra sudedamoji mokslininkų ir specialistų rengimo dalis, o mokslo ir studijų institucijos yra dviejų grupių: aukštosios mokyklos ir mokslinių tyrimų institutai; aukštųjų mokyklų kompetencijai yra priskirta ir studijų vykdymas, ir moksliniai tyrimai, o mokslinių tyrimų institutų pagrindinė veikla yra ne studijų vykdymas, o moksliniai tyrimai ir eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra. Taip pat minėta, kad abiejų mokslo ir studijų institucijų grupių akademinėms bendruomenėms laiduojama *inter alia* mokslo ir tyrimų laisvė – esminis akademinės autonomijos elementas.

Taigi darytina išvada, kad įstatymų leidėjui pasirinkus tokį mokslo ir studijų organizavimo modelį nebūtų sudaryta prielaidų užtikrinti vienodus mokslo ir studijų institucijų teikiamo aukštojo išsilavinimo, *inter alia* mokslininkų ir specialistų rengimo, standartus, jeigu mokslinių tyrimų institutas, kuris studijų neorganizuoja ir nevykdo, galėtų be aukštųjų mokyklų rengti mokslininkus ir specialistus.

2.10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punktą neprieštarauja Konstitucijos 42 straipsnio 1 daliai.

2.11. Pažymėtina, kad kitos pareiškėjo nurodytos Konstitucijos nuostatos, kurioms, pasak jo, prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punkto nuostata, yra susijusios su Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalimi, kurioje įtvirtintas akademinės laisvės arba mokslo ir tyrimų bei dėstyto laisvės principas. Kaip minėta, Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta laisvė pasirinkti darbą bei verslą suponuoja ir teisę laisvai pasirinkti ir įgyti profesiją; ši laisvė apima ir žmogaus teisę laisvai apsispręsti, ar užsiimti mokslu ir tyrimais; Konstitucijos 48 straipsnio 1 dalyje laiduojama galimybė laisvai rinktis darbą ar verslą siejama su Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalies nuostata, kurioje įtvirtinta asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva: asmens ūkinės veiklos laisvė ir iniciatyva suponuoja ir jo laisvę pasirinkti darbą ar verslą.

Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalies 4 punktą neprieštarauja ir Konstitucijos 46 straipsnio 1 daliai, 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalis, 9 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės

valstybės principui.

3.1. Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„Daugiau kaip pusė universiteto dėstytojų turi būti mokslininkai ir (arba) pripažinti menininkai.“

Mokslo ir studijų įstatymo 9 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„Daugiau kaip pusė kolegijos dėstytojų turi turėti ne mažesnę kaip 3 metų praktinio darbo patirtį dėstomojo dalyko srityje. Kvalifikacija dėstomo dalyko srityje turi būti keliama kolegijos nustatyta tvarka. Dalykus, kuriuos kolegijose turi dėstyti mokslo laipsnį turintys dėstytojai, nustato studijų krypties, krypčių grupės arba studijų srities aprašai.“

3.2. Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje, 9 straipsnio 3 dalyje yra nustatyti vienodi reikalavimai aukštųjų mokyklų dėstytojų personalui: 8 straipsnio 3 dalyje – visų universitetų dėstytojų personalui, o 9 straipsnio 3 dalyje – visų kolegijų dėstytojų personalui. Dėstytojai yra asmenys, ugdančys ir mokantys studentus ir klausytojus aukštojoje mokykloje (Mokslo ir studijų įstatymo 4 straipsnio 7 dalis). Taigi ginčijamose Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje, 9 straipsnio 3 dalyje nustatyti reikalavimai yra susiję su studentų ir klausytojų ugdymo ir mokymo aukštojoje mokykloje kokybe.

Mokslininkas yra tyrėjas, turintis mokslinį laipsnį (Mokslo ir studijų įstatymo 4 straipsnio 12 dalis). Pripažintas menininkas yra kūrėjas arba meno kūrinių atlikėjas, kurio kūrybinę veiklą apibūdina menui ir kultūrai ypač reikšmingi kūriniai, įgyvendinti Lietuvoje arba (ir) užsienyje, pelnę platų visuomenės ir meno specialistų pripažinimą, įvertinti prestižinėmis tarptautinėmis arba nacionalinėmis premijomis bei kitokiais aukštais apdovanojimais, arba (ir) kuris yra išugdęs pasižymėjusių menininkų ir atitinka aukštosios mokyklos, kurioje jis siekia eiti arba eina pareigas, nustatytus reikalavimus (Mokslo ir studijų įstatymo 4 straipsnio 17 dalis). Taigi ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalies nuostata – tai vienodas reikalavimas visų universitetų dėstytojų personalo kokybei: daugiau kaip pusė dėstytojų, kurie ugdo ir moko studentus ir klausytojus universitete, turi būti tyrėjai, turintys mokslinį laipsnį, ir (arba) kūrėjai arba meno kūrinių atlikėjai, kurių kūrybinę veiklą apibūdina menui ir kultūrai ypač reikšmingi kūriniai arba (ir) kurie yra išugdę pasižymėjusių menininkų.

Vienodas reikalavimas kolegijų dėstytojų personalo kokybei – ne mažesnė kaip 3 metų praktinio darbo patirtis dėstomojo dalyko srityje. Šį reikalavimą taip pat turi atitikti daugiau kaip pusė kolegijos dėstytojų.

3.3. Pareiškėjas teigia, kad Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje, 9 straipsnio 3 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu yra pažeidžiama aukštųjų mokyklų autonomija, konstitucinis teisinės valstybės principas.

3.4. Minėta, kad aukštųjų mokyklų autonomija (joms suteikiama pagal Konstitucijos 40

straipsnio 3 dalį) aiškintina valstybės konstitucinės priedermės prižiūrėti mokymo įstaigų veiklą bei konstitucinės priedermės užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus, kontekste. Minėta ir tai, kad iš Konstitucijos kylanti teisėtai veikiančių aukštųjų mokyklų teikiamo aukštojo išsilavinimo (profesijos) pripažinimo garantija suponuoja atitinkamų valstybės institucijų įgaliojimus kontroliuoti aukštojo mokslo kokybę ir užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus – ir bendruosius, ir juos konkretinančius standartus, apibrėžiančius reikalavimus tam tikroms studijų kryptims. Tokius standartus turi nustatyti valstybės institucijos, pagal savo kompetenciją formuojančios aukštojo mokslo politiką, organizuojančios ir vykdančios aukštųjų mokyklų veiklos priežiūrą.

Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. nutarime pažymėjo, kad mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra apima Konstitucijos ir įstatymų laikymosi priežiūrą ir kontrolę; šiuo tikslu valstybė (jos institucijos) gali taikyti įvairius įstatymuose nustatytus kontrolės būdus ir formas. Valstybine mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra yra užtikrinamas vienodų švietimo ir išsilavinimo standartų laikymasis, garantuojama mokymo ir dėstyto turinio bei lygio atitiktis valstybės pripažįstamai kvalifikacijai.

Taigi pagal Konstituciją valstybės teisė nustatyti aukštojo išsilavinimo kokybės reikalavimus, *inter alia* susijusius su dėstytojų kvalifikacija, *per se* nepaneigia aukštųjų mokyklų autonomijos, tačiau įgyvendinant šią teisę turi būti paisoma iš Konstitucijos kylančių imperatyvų, *inter alia* konstitucinių proporcingumo, protingumo principų, principo *lex non cogit ad impossibilia* (teisės aktais negalima reikalauti neįmanomų dalykų).

3.5. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje, 9 straipsnio 3 dalyje nustatomi tam tikri vienodi aukštojo išsilavinimo kokybės standartai – reikalavimai universitetų, kolegijų dėstytojams. Minėta ir tai, kad pagal Konstituciją valstybės teisė nustatyti aukštojo išsilavinimo kokybės reikalavimus, *inter alia* susijusius su dėstytojų kvalifikacija, *per se* nepaneigia aukštųjų mokyklų autonomijos. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje, 9 straipsnio 3 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu ne paneigiama aukštųjų mokyklų autonomija (*inter alia* akademinė autonomija, suponuojanti mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvę), o siekiama užtikrinti aukštųjų mokyklų teikiamo aukštojo išsilavinimo kokybę. Taip pat nėra pagrindo teigti, kad ginčijamu teisiniu reguliavimu būtų pažeisti iš Konstitucijos kylantys imperatyvai, *inter alia* konstituciniai proporcingumo, protingumo principai, principas *lex non cogit ad impossibilia*.

3.6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus konstatuotina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalis, 9 straipsnio 3 dalis neprieštaruoja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4.1. Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnyje nustatyta:

„1. Aukštosios mokyklos turi užtikrinti mokslo (meno) veiklos ir studijų vienovę.

2. Mokslo (meno) veiklos ir studijų vienovę universitetuose užtikrina dėstytojų ir studentų dalyvavimas moksliniuose tyrimuose ir eksperimentinėje (socialinėje, kultūrinėje) plėtroje (meno veikloje), mokslo (meno) darbuotojų dalyvavimas studijų procese, mokslo žinių ir mokslinio (meninio) darbo įgūdžių perteikimas antrosios pakopos studijų programose bei doktorantūroje, universitetuose atliekami užsakomieji mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros (meno) darbai verslui, nevalstybiniam ir viešajam sektoriui. Antrosios pakopos studijų vykdymas siejamas su universitete vykdomos mokslo (meno) veiklos rezultatais. Trečiosios pakopos studentams mokslinė tiriama (meno) veikla yra privaloma.

3. Kolegijose mokslo ir studijų vienovė užtikrinama per glaudų ryšį su praktika – dėstytojų ir studentų dalyvavimą taikomuosiuose moksliniuose tyrimuose ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbuose pagal verslo, pramonės ir kitų organizacijų užsakymus, regionų plėtros projektuose, konsultacinėje veikloje.“

4.2. Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnyje yra nustatytas ir reglamentuojamas mokslo (meno) veiklos ir studijų vienovės aukštosiose mokyklose principas. Universitetuose šio principo įgyvendinimas užtikrinamas dėstytojams ir studentams dalyvaujant moksliniuose tyrimuose ir eksperimentinėje (socialinėje, kultūrinėje) plėtroje (meno veikloje), mokslo (meno) darbuotojams dalyvaujant studijų procese, perteikiant mokslo žinias ir mokslinio (meninio) darbo įgūdžius antrosios pakopos studijų programose bei doktorantūroje, atliekant užsakomuosius mokslinius tyrimus ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros (meno) darbus verslui, nevalstybiniam ir viešajam sektoriui, siejant antrosios pakopos studijų vykdymą su universitete vykdomos mokslo (meno) veiklos rezultatais, trečiosios pakopos studentams privalomai vykdant mokslinę tiriama (meno) veiklą. Kolegijose šio principo įgyvendinimas užtikrinamas per glaudų ryšį su praktika – dėstytojų ir studentų dalyvavimą taikomuosiuose moksliniuose tyrimuose ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros darbuose pagal verslo, pramonės ir kitų organizacijų užsakymus, regionų plėtros projektuose, konsultacinėje veikloje. Taigi dalyvaudami mokslo (meno) veikloje ir studijose aukštųjų mokyklų dėstytojai gali praktiškai pritaikyti ir perteikti studentams savo turimas teorines žinias, o studentai gali įgyti savo siekiamai profesinei kvalifikacijai būtinų teorinių ir praktinių žinių.

4.3. Šiame kontekste pažymėtina, kad mokslo ir mokymo vienovės principas yra įtvirtintas Didžiojoje universitetų chartijoje. Joje skelbiama, jog universitetų mokomasis darbas turi būti

neatsiejamas nuo mokslinio tiriamojo darbo siekiant, kad mokymasis juose neatsiliktų nuo kintančių reikalavimų, visuomenės poreikių ir mokslo pažangos. Chartijoje nurodoma, jog telkiant dėstytojus ir norminant jų statusą reikia laikytis principo, kad mokslinis tiriamasis darbas yra neatsiejamas nuo mokomojo darbo.

4.4. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnis, kuriame nustatytas mokslo (meno) ir studijų vienovės principas ir reglamentuotas jo įgyvendinimas, yra skirtas užtikrinti glaudžiam mokslinio tiriamojo darbo ir mokymo proceso ryšiui, kuris yra viena iš prielaidų laiduoti aukštojo mokslo kokybę. Toks ryšys būtinas, kad aukštųjų mokyklų teikiamas išsilavinimas atitiktų kintančius valstybės ir visuomenės pažangios raidos poreikius.

4.5. Pareiškėjas savo abejonės dėl Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnio atitikties Konstitucijai grindžia oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis dėl mokslo ir tyrimų laisvės bei aukštųjų mokyklų autonomijos, *inter alia* Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarime suformuluota konstitucinės doktrinos nuostata, kad pagal Konstituciją asmeniui kokios nors mokslinės pažiūros negali būti primetamos, jo negalima versti pasirinkti kurią nors mokslinių tyrimų sritį arba neleisti jos pasirinkti (išskyrus iš Konstitucijos kylančias išimtis), versti atlikti kokius nors mokslinius tyrimus arba drausti juos atlikti (išskyrus iš Konstitucijos kylančias išimtis), skelbti atliktų mokslinių tyrimų rezultatus arba jų neskelbti; tai yra asmens nuožiūros, jo laisvo apsisprendimo reikalas.

4.6. Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta: „Aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija.“ Minėta, kad ši nuostata yra susijusi su Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalies nuostata, kurioje įtvirtinta mokslo ir tyrimų laisvė. Aukštųjų mokyklų autonomija *inter alia* apima akademinę autonomiją.

Taip pat minėta, kad aukštųjų mokyklų autonomija aiškintina valstybės konstitucinės priedermės prižiūrėti mokymo įstaigų veiklą ir konstitucinės priedermės užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus, kontekste; iš Konstitucijos kylanti teisėtai veikiančių aukštųjų mokyklų teikiamo aukštojo išsilavinimo (profesijos) pripažinimo garantija suponuoja atitinkamų valstybės institucijų įgaliojimus kontroliuoti aukštojo mokslo kokybę ir užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus – ir bendruosius, ir juos konkretinančius standartus, apibrėžiančius reikalavimus tam tikroms studijų kryptims. Tokius standartus turi nustatyti valstybės institucijos, pagal savo kompetenciją formuojančios aukštojo mokslo politiką, organizuojančios ir vykdančios aukštųjų mokyklų veiklos priežiūrą.

Pažymėtina, kad ir įstatymų leidėjas turi sudaryti prielaidas užtikrinti aukštojo mokslo kokybę. Konstitucinis Teismas 2008 m. vasario 20 d. nutarime konstatavo, kad aukštojo

išsilavinimo kokybės standartai, kuriuos turi atitikti asmuo, pretenduojantis užimti tam tikras pareigas arba užsiimti tam tikra profesine veikla, turi būti nustatomi įstatymu.

Šiame kontekste taip pat pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas 2008 m. kovo 20 d. nutarime konstatavo, kad dėstymas, mokslinė veikla – tai ypatinga veikla, kuriai reikalingas kūrybiškumas, ji nėra panaši į daugelio kitų rūšių profesinę veiklą ir negali būti jai prilyginta. Studijos – tai ne vien darbas auditorijose; itin reikšminga aukštosios mokyklos dėstytojo kokybiško, vadinasi, kūrybiško, darbo laiko dalis skiriama pasirengimui užsiėmimams su studentais, vadovavimui studentų savarankiškomis studijoms, mokslinei veiklai, profesiniam bendravimui su kitais mokslininkais ir tyrėjais ir kt.

4.7. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnis, kuriame nustatytas mokslo (meno) ir studijų vienovės principas ir reglamentuotas jo įgyvendinimas, yra skirtas užtikrinti glaudžiam mokslinio tiriamojo darbo ir mokymo proceso ryšiui, kuris yra viena iš prielaidų laiduoti aukštojo mokslo kokybę; toks ryšys būtinas, kad aukštųjų mokyklų teikiamas išsilavinimas atitiktų kintančius valstybės ir visuomenės pažangios raidos poreikius.

Taigi tokiu teisiniu reguliavimu įstatymų leidėjas įgyvendina Konstitucijos jam suteiktus įgaliojimus sudaryti prielaidas užtikrinti aukštojo mokslo kokybę, *inter alia* garantuoti, kad aukštųjų mokyklų teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiks tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus. Nenustačius ir neįgyvendinus mokslo (meno) veiklos ir studijų vienovės principo nebūtų užtikrinti būtini aukštojo išsilavinimo kokybės standartai, t. y. aukštosiose mokyklose nebūtų rengiami specialistai, atitinkantys aukštojo išsilavinimo kokybės standartus, taikomus norintiesiems užimti tam tikras pareigas arba užsiimti tam tikra profesine veikla, taip pat nebūtų pasiekti kiti aukštųjų mokyklų tikslai, nustatyti Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje (*inter alia* universiteto tikslai vykdyti studijas, teikiančias asmeniui moksliniais tyrimais grindžiamą šiuolaikinį pažinimo ir technologijų lygį atitinkantį aukštąjį universitetinį išsilavinimą, aukštojo mokslo kvalifikaciją, ugdyti visapusiškai išsilavinusią, etiškai atsakingą, kūrybingą ir verslią asmenybę, ugdyti švietimui, mokslui, menui ir kultūrai imlią visuomenę, gebančią veiksmingai naudotis mokslu ir konkuruoti aukšto lygio technologijų, gaminių ir paslaugų rinkoje), 9 straipsnio 2 dalyje (*inter alia* kolegijų tikslai vykdyti studijas, teikiančias asmeniui aukštąjį koleginį išsilavinimą ir aukštojo mokslo kvalifikaciją, tenkinančias Lietuvos valstybės bei visuomenės ir ūkio reikmes ir atitinkančias mokslo bei naujausių technologijų lygį, sudaryti sąlygas asmenų įgytoms žinioms ir gebėjimams tobulinti, ugdyti švietimui ir kultūrai imlią visuomenę, gebančią dirbti sparčios technologijų kaitos sąlygomis). Kartu Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnio nuostatomis nėra primetama kokių nors mokslinių pažiūrų, verčiama pasirinkti kurios nors mokslinių tyrimų srities arba neleidžiama jos pasirinkti, verčiama arba draudžiama atlikti kokių nors mokslinių tyrimų, nėra pažeidžiama aukštosios mokyklos autonomija.

4.8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 39 straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

5. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

5.1. Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 4 dalyje nustatyta:

„Akademinei bendruomenė naudojami akademinė laisvė ir vadovaujasi Akademinės etikos kodeksu, kurį pagal akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus rekomendacijas parengia ir tvirtina mokslo ir studijų institucijos.“

Taigi akademinės etikos kodeksas, kuriuo vadovaujasi akademinė bendruomenė, yra rengiamas ir tvirtinamas pagal akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus rekomendacijas. Mokslo ir studijų įstatymo 18 straipsnyje nustatyta, kad akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius yra valstybės pareigūnas, nagrinėjantis skundus ir inicijuojantis tyrimus dėl akademinės etikos ir procedūrų pažeidimo (1 dalis), kontrolierių 5 metų kadencijai skiria Seimas Lietuvos mokslo tarybos teikimu (2 dalis).

Atlikdamas savo funkcijas akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius turi teisę *inter alia* informuoti mokslo ir studijų institucijas ir Švietimo ir mokslo ministeriją apie asmenis, padariusius akademinės etikos ir procedūrų pažeidimų, rekomenduoti mokslo ir studijų institucijoms atšaukti sprendimą, priimtą remiantis akademinę etiką ir procedūras reglamentuojančiais dokumentais, rekomenduoti darbuotojui atsisakyti dalyvauti vykdomame mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros projekte, informuoti už atitinkamą sritį atsakingą instituciją apie nukentėjusius nuo akademinės etikos pažeidimų asmenis (autorius), viešinti nustatytus akademinės etikos ir procedūrų pažeidimo atvejus (Mokslo ir studijų įstatymo 18 straipsnio 12 dalis). Taigi įgyvendindamas šiuos įgaliojimus akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius prisideda prie akademinės etikos standartų tobulinimo ir kartu – prie aukštojo mokslo kokybės. Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatų, patvirtintų Seimo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. XI-1583 „Dėl Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos įsteigimo ir Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatų patvirtinimo“ (priimtu vadovaujantis Mokslo ir studijų įstatymo 18 straipsnio 14 dalimi), 12 punkto 6 papunktį vienas iš akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus uždavinių yra prisidėti prie mokslo ir studijų kokybės puoselėjant akademinės atsakomybės principus ir etiškas mokslines praktikas, taikant plagijavimo, neteisėto kopijavimo ar kitokio kitų asmenų sukurtų intelektualinės nuosavybės rezultatų neteisėto naudojimo, taip pat mokslinių tyrimų duomenų padirbinėjimo, klastojimo arba manipuliavimo jais prevencijos priemones.

Apibendrinant Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 4 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą

pažymėtina, kad akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus rekomendacijos dėl mokslo ir studijų institucijos rengiamo ir tvirtinamo akademinės etikos kodekso atskleidžia, koks yra rekomenduotinas visų mokslo ir studijų institucijų akademinėi bendruomenei priimtinas akademinės etikos standartas. Atsižvelgdama į akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus rekomendacijas, taip pat į atitinkamos akademinės bendruomenės veiklos specifiką ir geros akademinės praktikos tradicijas, kiekviena mokslo ir studijų institucija (aukštoji mokykla arba mokslinių tyrimų institutas) rengia ir tvirtina akademinės etikos kodeksą.

5.2. Pareiškėjas savo abejonės dėl Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 4 dalies atitikties Konstitucijai grindžia tuo, kad, pasak jo, akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius, būdamas Seimo skiriamas valstybės pareigūnas, teikdamas rekomendacijas dėl akademinės etikos kodekso turi galimybę pažeisti aukštųjų mokyklų autonomiją.

5.3. Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja akademinę ir institucinę autonomiją. Konstitucinis Teismas, 1994 m. birželio 27 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostatą, kad aukštosios mokykloms suteikiama autonomija, konstatavo, jog istoriškai aukštosios mokyklos autonomijos idėja susiformavo viduramžiais, kuriantis universitetams kaip mokslo ir mokymo įstaigoms. Autonomija reiškė, kad universitetas tam tikru požiūriu yra laisvas nuo valstybės, siekia kuo daugiau atsiriboti nuo politinės valdžios įtakos, sukurti savarankišką aukštosios mokyklos vidaus gyvenimo reguliavimo sistemą. Tokio atsitolinimo nuo valstybinės valdžios tikslas buvo apsaugoti mokslo, tyrimų ir mokymo laisvę, apginti mokslininkus ir dėstytojus nuo politinio bei ideologinio poveikio. Akademinės autonomijos raidą visada lėmė supratimas, kad mokslas ir mokymas gali normaliai egzistuoti ir skatinti pažangą tik tada, kai jie yra laisvi ir nepriklausomi. Taip susiformavo akademinės laisvės principas, išreiškiantis siekį apginti nuo išorinės įtakos mokslininkų ir dėstytojų mokslinės minties ir jos išraiškos laisvę. Tradiciškai aukštosios mokyklos autonomija suprantama kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įstatuose ar statute įtvirtinti savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus, naudotis valstybės perduotu ir kitu įsigytu turtu, turėti teritorijos ir pastatų, kito turto, skirto mokslo ir studijų reikalams, neliečiamumo garantiją. Tuo tikslu aukštajai mokyklai garantuojama institucinė autonomija, t. y. tam tikras statusas, kuris reiškia, kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. sausio 14 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas).

Kita vertus, aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesai turi būti derinami; aukštųjų mokyklų autonomija turi būti derinama su jų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų, atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei (Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. kovo 20 d.

nutarimai). Dėl to, kad aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija, valstybė neatleidžiama nuo konstitucinės priedermės užtikrinti aukštojo mokslo sistemos veiksmingumą; todėl aukštųjų mokyklų autonomija nereiškia, kad jų veikla negali būti valstybės reguliuojama; priešingai, dėl to, kad yra susijusi su *inter alia* konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu, taip pat valstybės biudžeto lėšų naudojimu, ši veikla turi būti reguliuojama ir prižiūrima; tokia išvada darytina ir iš Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalies nuostatos, kad valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą; tačiau valstybės teisė reguliuoti išorinius aukštųjų mokyklų santykius neturi apriboti aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas).

Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra apima Konstitucijos ir įstatymų laikymosi priežiūrą ir kontrolę; šiuo tikslu valstybė (jos institucijos) gali taikyti įvairius įstatymuose nustatytus kontrolės būdus ir formas. Valstybine mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra yra užtikrinamas vienodų švietimo ir išsilavinimo standartų laikymasis, garantuojama mokymo ir dėstymo turinio bei lygio atitiktis valstybės pripažįstamai kvalifikacijai (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas).

Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat konstatuota, kad valstybės teisė nustatyti aukštojo išsilavinimo kokybės reikalavimus *per se* nepaneigia Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamos aukštųjų mokyklų autonomijos. Pažymėtina, kad aukštojo išsilavinimo kokybė yra susijusi *inter alia* su akademinės etikos normų paisymu vykdant mokslo ir studijų veiklą. Todėl valstybė, siekdama *inter alia* užtikrinti aukštojo mokslo kokybę, gali nustatyti rekomenduojamus akademinės etikos ir procedūrų standartus.

5.4. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 4 dalyje minimos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus rekomendacijos, pagal kurias mokslo ir studijų institucijos rengia ir tvirtina akademinės etikos kodeksus, atskleidžia, koks yra rekomenduotinas visų mokslo ir studijų institucijų akademinės bendruomenės priimtinas akademinės etikos standartas; be to, atsižvelgdama į akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus rekomendacijas, akademinės bendruomenės veiklos specifiką ir geros akademinės praktikos tradicijas, kiekviena mokslo ir studijų institucija (aukštoji mokykla arba mokslinių tyrimų institutas) rengia ir tvirtina akademinės etikos kodeksą.

Minėta ir tai, kad valstybės teisė nustatyti aukštojo išsilavinimo kokybės reikalavimus, kurie yra susiję *inter alia* su akademinės etikos normų paisymu, *per se* nepaneigia Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamos aukštųjų mokyklų autonomijos; valstybė, siekdama *inter alia* užtikrinti aukštojo mokslo kokybę, gali nustatyti rekomenduotinus akademinės etikos ir procedūrų standartus.

5.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus konstatuotina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 53

straipsnio 4 dalis neprieštaruja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

II

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalies nuostatos, 8 straipsnio 1 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalies nuostata „Valstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, turinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos garantuojamą autonomiją, šio ir kitų įstatymų nustatytą specialų statusą“ neprieštaruja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Pareiškėjas taip pat abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalis neprieštaruja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Universitete vykdomos universitetinės studijos, atliekami moksliniai tyrimai, eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra ir (arba) plėtojamas aukšto lygio profesionalusis menas. Šią veiklą vykdančios aukštosios mokyklos pavadinime turi būti žodis „universitetas“ arba „akademija“, arba „seminarija“.“

Paminėtina, kad universitetas yra vienas iš dviejų aukštųjų mokyklų tipų (Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalis). Taigi iš pareiškėjo argumentų matyti, kad jis Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalies nuostatą ginčija tik tiek, kiek joje nustatyta, kad universiteto tipo aukštosios mokyklos pavadinime turi būti žodis „universitetas“ arba „akademija“, arba „seminarija“.

2. Pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalies nuostatoje nustatyta vienintelė valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinė forma – viešoji įstaiga.

Pagal Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymo 2 straipsnio 1 dalį viešoji įstaiga yra pagal minėtą ir kitus įstatymus įsteigtas pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę, kultūrinę, sveikatos priežiūros, aplinkos apsaugos, sporto plėtojimo, socialinės ar teisinės pagalbos teikimo, taip pat kitokią visuomenei naudingą veiklą. Šiame kontekste pažymėtina, kad valstybinė aukštoji mokykla, kurios steigėja yra valstybė, tenkina viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę bei kultūrinę veiklą (pagal Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalį ji organizuoja ir vykdo studijas, teikia aukštojo mokslo kvalifikacijas, vykdo mokslinius tyrimus, eksperimentinę (socialinę, kultūrinę) plėtrą ir (arba) meno veiklą, taiko mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros rezultatus, kaupia mokslo žinias, plėtoja kūrybinę

veiklą ir kultūrą, puoselėja akademinės bendruomenės vertybes ir tradicijas).

Kartu Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad valstybinė aukštoji mokykla turi Konstitucijos garantuojamą autonomiją, šio ir kitų įstatymų nustatytą specialų statusą. Taigi įstatymų leidėjas valstybinei aukštajai mokyklai pripažįsta Konstitucijos garantuojamą autonomiją ir nustato su tokia autonomija susijusį specialų teisinį statusą, kuris konkretinamas kitose Mokslo ir studijų įstatymo nuostatose, *inter alia* reglamentuojančiose valstybinės aukštosios mokyklos valdymo ir mokslo (meno) bei studijų veiklos ypatumus, kurie būtini institucinei ir akademiniai valstybinės aukštosios mokyklos autonomijai užtikrinti.

3. Pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalies nuostatoje nustatyta, kad universiteto tipo aukštosios mokyklos pavadinime turi būti žodis „universitetas“ arba „akademija“, arba „seminarija“. Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje taip pat nustatyta, kad universitete vykdomos universitetinės studijos, atliekami moksliniai tyrimai, eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra ir (arba) plėtojamas aukšto lygio profesionalusis menas.

4. Pareiškėjas savo abejonės dėl Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalies nuostatos grindžia tuo, kad, pasak jo, įstatymų leidėjas, reglamentuodamas visas valstybines aukštąsias mokyklas tik kaip viešąsias įstaigas, gali paneigti aukštųjų mokyklų įvairovę. Pareiškėjas taip pat atkreipia dėmesį, kad institutams šiame įstatyme numatomi net du valstybinių mokslinių institutų tipai – biudžetinių įstaigų ar viešųjų įstaigų.

5. Pareiškėjas savo abejonės dėl ginčijamos Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalies nuostatos grindžia tuo, kad universiteto veiklą vykdančių aukštųjų mokyklų pavadinimų apribojimas tik trimis galimais variantais gali prieštarauti aukštųjų mokyklų autonomijos principui, nes universiteto veiklą vykdančioms aukštosioms mokykloms neleidžiama pasirinkti kitokių pavadinimų; be to, įstatymų leidėjas gali įpareigoti pakeisti tradicinį universiteto pavadinimą.

6. Kaip minėta, Konstitucinis Teismas, 1994 m. birželio 27 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostatą, kad tradiciškai aukštosios mokyklos autonomija suprantama kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įstatuose ar statute įtvirtinti savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus, naudotis valstybės perduotu ir kitu įsigytu turtu, turėti teritorijos ir pastatų, kito turto, skirto mokslo ir studijų reikalams, neliečiamumo garantiją. Tuo tikslu aukštajai mokyklai garantuojama institucinė autonomija, t. y. tam tikras statusas, kuris reiškia, kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. sausio 14 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas).

7. Pažymėtina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalis turi būti aiškinama atsižvelgiant į *inter alia* Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalį, kurioje nustatyta, kad „valstybė prižiūri mokymo ir

auklėjimo įstaigų veiklą“. Aukštųjų mokyklų autonomija nereiškia, kad jų veikla negali būti valstybės reguliuojama; priešingai, dėl to, kad yra susijusi su *inter alia* konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu, taip pat valstybės biudžeto lėšų naudojimu, ši veikla turi būti reguliuojama ir prižiūrima; tai kyla ir iš Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalies nuostatos, kad valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą. Tačiau valstybės teisė reguliuoti išorinius aukštųjų mokyklų santykius neturi apriboti aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas).

Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Konstituciją valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinės formos nustatymas ir universiteto tipo aukštųjų mokyklų pavadinimuose privalomų nurodyti žodžių nustatymas *per se* nepaneigia aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės bei akademinės bendruomenės savivaldos, t. y. akademinės ir institucinės aukštųjų mokyklų autonomijos. Įstatymų leidėjas turi diskreciją nustatyti valstybinės aukštosios mokyklos teisinę formą ir privalomus aukštosios mokyklos pavadinime nurodyti žodžius. Tačiau valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinė forma turi būti suderinama su jos paskirtimi nesiekiant pelno tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę bei kultūrinę veiklą. Kita vertus, aukštųjų mokyklų pavadinimuose privalomi nurodyti žodžiai turi būti suderinami su aukštosios mokyklos tipu, studijų ir mokslinių tyrimų bei teikiamo aukštojo išsilavinimo lygiu ir specifika.

8. Minėta, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalį įstatymų leidėjas nustatė vienintelę valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinę formą – valstybinę aukštoji mokykla turi veikti kaip viešoji įstaiga (t. y. pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus *inter alia* vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę bei kultūrinę veiklą); kartu valstybinei aukštajai mokyklai pripažįstama Konstitucijos garantuojama autonomija ir nustatomas su tokia autonomija susijęs specialus teisinis statusas, kuris konkretinamas kitose Mokslo ir studijų įstatymo nuostatose, *inter alia* reglamentuojančiose valstybinės aukštosios mokyklos valdymo ir mokslo (meno) bei studijų veiklos ypatumus, kurie būtini institucinei ir akademiniai valstybinės aukštosios mokyklos autonomijai užtikrinti. Taip pat minėta, jog Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad universiteto tipo aukštosios mokyklos pavadinime turi būti žodis „universitetas“ arba „akademija“, arba „seminarija“; universitete vykdomos universitetinės studijos, atliekami moksliniai tyrimai, eksperimentinė (socialinė, kultūrinė) plėtra ir (arba) plėtojamas aukšto lygio profesionalusis menas.

Minėta ir tai, kad pagal Konstituciją valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinės formos nustatymas ir universiteto tipo aukštųjų mokyklų pavadinimuose privalomų

nurodyti žodžių nustatymas *per se* nepaneigia aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės bei akademinės bendruomenės savivaldos, t. y. akademinės ir institucinės aukštųjų mokyklų autonomijos; valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinė forma turi būti suderinama su jos paskirtimi nesiekiant pelno tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę bei kultūrinę veiklą, o aukštųjų mokyklų pavadinimuose privalomi nurodyti žodžiai turi būti suderinami su aukštosios mokyklos tipu, studijų ir mokslinių tyrimų bei teikiamo aukštojo išsilavinimo lygiu ir specifika.

8.1. Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nustatyta vienintelė valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinė forma – viešoji įstaiga dera su valstybinės aukštosios mokyklos paskirtimi nesiekiant pelno tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę bei kultūrinę veiklą. Taigi nustačius tokią valstybinės aukštosios mokyklos teisinę formą nėra paneigiama aukštųjų mokyklų autonomija.

8.2. Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje nustatytas reikalavimas universiteto tipo aukštosios mokyklos pavadinime nurodyti žodį „universitetas“ arba „akademija“, arba „seminarija“ dera su šiuo aukštosios mokyklos tipu, universitetinių studijų ir mokslinių tyrimų bei teikiamo aukštojo išsilavinimo lygiu ir specifika. Taigi nustačius tokius universiteto tipo aukštųjų mokyklų pavadinimuose privalomus nurodyti žodžius nėra paneigiama aukštųjų mokyklų autonomija.

9. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, taip pat Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad universiteto tipo aukštosios mokyklos pavadinime turi būti žodis „universitetas“ arba „akademija“, arba „seminarija“, neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

III

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punkto, 11 straipsnio 2 dalies 2 punkto atitikties Konstitucijos 46 straipsnio 1, 4 dalims, konstituciniams teisinės valstybės, asmenų lygybės principams.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punktas, 11 straipsnio 2 dalies 2 punktas neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 1, 4 dalims, konstituciniams teisinės valstybės, asmenų lygybės principams.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punkte nustatyta:

„Aukštoji mokykla privalo:

<...>

2) informuoti steigėjus, juridinio asmens dalyvius ir visuomenę apie studijų ir mokslinės veiklos kokybės užtikrinimo priemones, o valstybinės aukštosios mokyklos – ir apie savo finansinę,

ūkinę ir mokslinę veiklą ir lėšų naudojimą; savo studijų programų išorinio kokybės įvertinimo ir akreditavimo rezultatus.“

Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtinta:

„Mokslinių tyrimų institutas privalo:

<...>

2) informuoti steigėją (juridinio asmens dalyvius) ir visuomenę apie mokslinės veiklos kokybės užtikrinimo priemones, o valstybinis mokslinių tyrimų institutas – ir apie savo finansinę, ūkinę veiklą ir lėšų naudojimą.“

3. Šiame kontekste pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 67 straipsnio 1 dalyje yra numatyta galimybė skirti mokslo ir studijų institucijoms valstybės biudžeto lėšų. Jos gali būti skiriamos ir valstybinėms, ir nevalstybinėms mokslo ir studijų institucijoms (aukštosioms mokykloms ir mokslinių tyrimų institutams). Tik valstybinėms mokslo ir studijų institucijoms gali būti skiriamos valstybės biudžeto bazinio finansavimo lėšos ir valstybės investicijų programų ir valstybės investicijų projektų lėšos (Mokslo ir studijų įstatymo 67 straipsnio 1 dalies 1, 3 punktai). Valstybės biudžeto lėšos studijoms, programinis konkursinis mokslinių tyrimų finansavimas iš valstybės biudžeto lėšų ir valstybės fondų lėšos gali būti skiriamos ir valstybinėms, ir nevalstybinėms mokslo ir studijų institucijoms (Mokslo ir studijų įstatymo 67 straipsnio 1 dalies 2, 5, 6 punktai).

4. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punkte yra nustatytos skirtingos valstybinių ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų pareigos, susijusios su informavimu apie savo veiklą ir lėšų naudojimą. Visos aukštosios mokyklos (valstybinės ir nevalstybinės) privalo informuoti steigėjus, juridinio asmens dalyvius ir visuomenę apie studijų ir mokslinės veiklos kokybės užtikrinimo priemones, savo studijų programų išorinio kokybės įvertinimo ir akreditavimo rezultatus. Valstybinės aukštosios mokyklos taip pat turi informuoti savo steigėją ir visuomenę ir apie savo finansinę, ūkinę ir mokslinę veiklą ir lėšų naudojimą, o nevalstybinės aukštosios mokyklos tokios pareigos neturi net tuo atveju, kai joms skiriama valstybės biudžeto lėšų.

Panašus teisinis reguliavimas mokslinių tyrimų institutų atžvilgiu nustatytas Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies 2 punkte. Visi mokslinių tyrimų institutai (valstybiniai ir nevalstybiniai) privalo informuoti steigėjus (juridinio asmens dalyvius) ir visuomenę apie mokslinės veiklos kokybės užtikrinimo priemones. Valstybiniai mokslinių tyrimų institutai taip pat turi informuoti savo steigėją (juridinio asmens dalyvius) ir visuomenę ir apie savo finansinę, ūkinę veiklą ir lėšų naudojimą, o nevalstybiniai mokslinių tyrimų institutai tokios pareigos neturi net tuo atveju, kai jiems skiriama valstybės biudžeto lėšų.

5. Pareiškėjas savo abejonės dėl Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punkto, 11 straipsnio 2 dalies 2 punkto atitikties Konstitucijai grindžia tuo, kad, jo nuomone, pareiga

informuoti visuomenę apie savo finansinę, ūkinę ir mokslinę veiklą ir lėšų naudojimą turėtų atsirasti dėl to, kad subjektui yra skiriama valstybės biudžeto lėšų, todėl nevalstybinė aukštoji mokykla, nevalstybinis mokslinių tyrimų institutas, gaunantys valstybės biudžeto lėšų ar valstybės finansuojamų programų lėšų, taip pat privalėtų atsiskaityti visuomenei už savo finansinę, ūkinę ir mokslinę veiklą ir lėšų naudojimą – bent jau tiek, kiek minėtos lėšos buvo naudojamos.

6. Pažymėtina, kad iš Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalies nuostatos „valstybė prižiūri mokymo <...> įstaigų veiklą“, 46 straipsnio 4 dalies nuostatos „įstatymas <...> saugo sąžiningos konkurencijos laisvę“, šio straipsnio 5 dalies nuostatos „valstybė gina vartotojo interesus“ aukštųjų mokyklų teisinių santykių srityje valstybei kyla pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris neiškreiptų sąžiningos konkurencijos, taip pat įtvirtinti įvairias aukštojo mokslo paslaugų vartotojų interesų gynimo priemones (Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas).

Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesai turi būti derinami; aukštųjų mokyklų autonomija turi būti derinama su jų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų, atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei (Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d. nutarimas). Aukštosios mokyklos turi veikti paklusdamos Konstitucijai ir teisei; naudojimasis Konstitucijos joms garantuojama autonomija jokių būdu negali sudaryti prielaidų ja piktnaudžiauti.

7. Konstitucinis Teismas 2002 m. vasario 5 d. nutarime konstatavo, kad nors Konstitucijos 134 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog Valstybės kontrolė prižiūri, ar teisėtai valdomas ir naudojamas valstybės turtas ir kaip vykdomas valstybės biudžetas, tai nereiškia, kad įstatymų leidėjas neturi teisės nustatyti ir kitokių priežiūros formų. Paskyrusi lėšų aukštųjų mokyklų finansavimui, valstybė turi teisę žinoti, kaip tos lėšos panaudojamos (Konstitucinio Teismo 2009 m. spalio 28 d. sprendimas).

Aukštoji mokykla, gaunanti lėšų iš valstybės biudžeto, privalo atsiskaityti už gautų lėšų tinkamą panaudojimą, o įstatymų leidėjas turi diskreciją įstatymu nustatyti lėšų panaudojimo kontrolės būdus ir priemones (Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d. nutarimas, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas). Šios konstitucinės doktrinos nuostatos taikytinos ir teisiniam reguliavimui, susijusiam su valstybės biudžeto lėšų skyrimu mokslinių tyrimų institutams.

Šiame kontekste pažymėtina, kad derindamas aukštųjų mokyklų autonomiją su jų atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį visos aukštosios mokyklos (ir valstybinės, ir nevalstybinės) ir visi mokslinių tyrimų institutai (ir valstybiniai, ir nevalstybiniai) privalėtų informuoti visuomenę apie jiems paskirtų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą.

8. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas asmenų lygiateisiškumo principas. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinio asmenų lygybės principo turi būti

laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant; konstitucinis asmenų lygybės įstatymui principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais (Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d., 2010 m. kovo 22 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d. nutarimai) bei įpareigoja vienodus faktus vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai (Konstitucinio Teismo 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teises aplinkybes; pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai (Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d. nutarimai).

9. Pažymėtina, kad valstybės turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo konstituciniai pagrindai įtvirtinti *inter alia* Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad valstybinio turto valdymo, naudojimo ir disponavimo tvarką nustato įstatymas.

Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalies nuostatos neatsiejamos nuo kitų Konstitucijos nuostatų, *inter alia* nuostatos, kad gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas (Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalis), valstybė remia mokslą (Konstitucijos 42 straipsnio 2 dalis).

Iš Konstitucijos, *inter alia* jos 128 straipsnio 2 dalies, kyla reikalavimas tausoti valstybės turtą, jo nešvaistyti ir jį racionaliai tvarkyti (Konstitucinio Teismo 2003 m. rugsėjo 30 d., 2007 m. liepos 5 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai). Pažymėtina, kad Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalis *inter alia* suponuoja reikalavimą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų mokslo ir studijų institucijoms paskirtų valstybės biudžeto lėšų tinkamą panaudojimą. Taigi įstatymų leidėjas, reglamentuodamas valstybės biudžeto lėšų skyrimą mokslo ir studijų institucijoms ir jų panaudojimą, turi nustatyti visų mokslo ir studijų institucijų pareigą atsiskaityti už joms paskirtų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą.

10. Vertinant Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punkte, 11 straipsnio 2 dalies 2 punkte nustatytą teisinį reguliavimą pažymėtina, kad valstybinės aukštosios mokyklos ir valstybiniai mokslinių tyrimų institutai, palyginti su nevalstybinėmis aukštosiomis mokyklomis ir nevalstybiniais mokslinių tyrimų institutais, traktuojami skirtingai, nors tarp jų atskaitomybės už skiriamų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą požiūriu nėra tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų,

kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas, taigi ginčijamomis nuostatomis yra pažeidžiamas konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas.

Minėta, kad derindamas aukštųjų mokyklų autonomiją su jų atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei įstatymų leidėjas turi pareigą nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį visos aukštosios mokyklos (ir valstybinės, ir nevalstybinės) ir visi mokslinių tyrimų institutai (ir valstybiniai, ir nevalstybiniai) privalėtų informuoti visuomenę apie jiems paskirtų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą; ši pareiga *inter alia* kyla ir iš Konstitucijos 128 straipsnio 2 dalies.

Minėta ir tai, kad Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punkte tokia pareiga nenustatyta nevalstybinėms aukštosioms mokykloms, o 11 straipsnio 2 dalies 2 punkte ji nenustatyta nevalstybiniams mokslinių tyrimų institutams.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus konstatuotina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punktas tiek, kiek jame nenustatyta nevalstybinių aukštųjų mokyklų pareiga atsiskaityti visuomenei už joms paskirtų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą, Mokslo ir studijų įstatymo 11 straipsnio 2 dalies 2 punktą tiek, kiek jame nenustatyta nevalstybinių mokslinių tyrimų institutų pareiga atsiskaityti visuomenei už jiems paskirtų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą, prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 128 straipsnio 2 daliai.

Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas toliau netirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 2 punktas, 11 straipsnio 2 dalies 2 punktas neprieštarauja Konstitucijos 46 straipsnio 1, 4 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

IV

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijos 33 straipsnio 1 daliai, 35 straipsnio 1, 2 dalims, 46 straipsnio 4 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 33 straipsnio 1 daliai, 35 straipsnio 1, 2 dalims, 46 straipsnio 4 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Studijų kokybės vertinimo centro kolegialus valdymo organas yra Studijų kokybės vertinimo centro taryba, sudaroma iš 11 narių. Juos 6 metams skiria: Seimas Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto teikimu, Vyriausybė, švietimo ir mokslo ministras, Lietuvos mokslo taryba kartu su Lietuvos mokslų akademija, universitetų senatai, kolegijų akademinės tarybos, Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų atstovybių sąjungos, Lietuvos kultūros ir meno taryba, Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos pramonės, prekybos ir amatų rūmai, Žinių ekonomikos forumas. Studijų kokybės vertinimo centro tarybos sudėtį skelbia švietimo ir mokslo ministras. Studijų kokybės vertinimo centro taryba rengia ir tvirtina savo veiklos reglamentą.“

3. Taigi ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje *inter alia* nustatyta kolegialaus Studijų kokybės vertinimo centro organo – Studijų kokybės vertinimo centro tarybos – sudarymo tvarka. Įstatymų leidėjas nustatė, kad po vieną narį į Studijų kokybės vertinimo centro tarybą skiria šie subjektai: Seimas Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto teikimu, Vyriausybė, švietimo ir mokslo ministras, Lietuvos mokslo taryba kartu su Lietuvos mokslų akademija, universitetų senatai, kolegijų akademinės tarybos, Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų atstovybių sąjungos, Lietuvos kultūros ir meno taryba, Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos pramonės, prekybos ir amatų rūmai, Žinių ekonomikos forumas.

Pažymėtina, kad vienas pagrindinių Studijų kokybės vertinimo centro uždavinių – skatinti aukštųjų mokyklų veiklos kokybę per išorinį vertinimą bei institucijų ir studijų programų akreditavimą (Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 1 dalies 1 punktą). Taigi įstatymų leidėjas Studijų kokybės vertinimo centrui suteikė kompetenciją prisidėti prie aukštųjų mokyklų veiklos kokybės gerinimo, prižiūrėti ir vertinti aukštųjų mokyklų veiklą studijų kokybės aspektu, įgyvendinti aukštojo mokslo kokybės priežiūros politiką. Studijų kokybės vertinimo centras laikytinas valstybės švietimo politikos įgyvendinimą prižiūrinčia institucija.

4. Pareiškėjas, prašydamas ištirti Mokslo ir studijų įstatymo atitiktį Konstitucijai, abejoja, ar Studijų kokybės vertinimo centro, kaip valstybės biudžetinės įstaigos, kolegialus valdymo organas gali būti sudaromas ir iš nevyriausybinų, visuomeninių bei privatiems interesams atstovaujančių organizacijų, taip pat nurodo, jog dėl ginčijamo teisinio reguliavimo susidaro tokia nepagrįsta situacija, kad valstybės valia vienam konkrečiam nevalstybiniam subjektui suteikiama teisė ir pareiga skirti Studijų kokybės vertinimo centro tarybos narius, o kitam – nesuteikiama.

5. Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja akademinę ir institucinę autonomiją. Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra konstatuota, kad tradiciškai aukštosios mokyklos autonomija suprantama kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įstatuose ar statute įtvirtinti savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus susijusius klausimus, taip pat kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. sausio 14 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai). Taip pat konstatuota, jog visuomenė yra suinteresuota, kad aukštosiose mokyklose būtų sudarytos sąlygos ugdyti visapusiškai išsilavinusią asmenybę, o aukštosios mokyklos turėtų dėstyti, mokslinių tyrimų ir kūrybinės veiklos laisvę (Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai). Kita vertus, aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesai turi būti derinami; aukštųjų mokyklų autonomija turi būti derinama su jų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų, atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei (Konstitucinio Teismo 2002 m. vasario 5 d.

nutarimas). Aukštosios mokyklos turi veikti paklusdamos Konstitucijai ir teisei; naudojimas Konstitucijos joms garantuojama autonomija jokiū būdu negali sudaryti prielaidų ja piktnaudžiauti.

6. Minėta ir tai, kad Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog autonomijos suteikimas aukštosioms mokykloms neatleidžia valstybės nuo konstitucinės priedermės užtikrinti aukštojo mokslo sistemos veiksmingumą. Todėl aukštųjų mokyklų autonomija nereiškia, kad jų veikla negali būti valstybės reguliuojama; priešingai, dėl to, kad yra susijusi su *inter alia* konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu, taip pat valstybės biudžeto lėšų naudojimu, ši veikla turi būti reguliuojama ir prižiūrima; tai kyla ir iš Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalies nuostatos, kad valstybė prižiūri mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą. Tačiau valstybės teisė reguliuoti išorinius aukštųjų mokyklų santykius neturi apriboti aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai).

7. Pažymėtina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtinta ne tik valstybės teisė, bet ir pareiga prižiūrėti mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą.

Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra apima Konstitucijos ir įstatymų laikymosi priežiūrą ir kontrolę; čia valstybė (jos institucijos) gali taikyti įvairius įstatymuose nustatytus kontrolės būdus ir formas. Valstybine mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra yra užtikrinamas vienodų švietimo ir išsilavinimo standartų laikymasis, garantuojama mokymo ir dėstymo turinio bei lygio atitiktis valstybės pripažįstamai kvalifikacijai (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas).

Taip pat pažymėtina, kad įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nustatyti valstybinės švietimo politikos vykdymą prižiūrinčių institucijų kolegialių valdymo organų sudarymo tvarką, *inter alia* šių organų narius skiriančius subjektus. Tačiau nustatydamas šią tvarką įstatymų leidėjas privalo atsižvelgti į valstybinės švietimo politikos vykdymą prižiūrinčios institucijos tikslus, viešuoju interesu pagrįstą jos kolegialaus valdymo organo narius skiriančių subjektų suinteresuotumą formuoti ir įgyvendinti valstybinę švietimo politiką.

8. Minėta, kad ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje *inter alia* nustatyta kolegialaus Studijų kokybės vertinimo centro valdymo organo – jo tarybos – sudarymo tvarka. Septynis Studijų kokybės vertinimo centro tarybos narius skiria konkretus vienas subjektas (Seimas, Vyriausybė, švietimo ir mokslo ministras, Lietuvos kultūros ir meno taryba, Lietuvos pramonininkų konfederacija, Lietuvos pramonės, prekybos ir amatų rūmai, Žinių ekonomikos forumas), keturis – keli subjektai bendrai (Lietuvos mokslo taryba kartu su Lietuvos mokslų akademija, universitetų senatai, kolegijų akademinės tarybos, Lietuvos aukštųjų mokyklų studentų atstovybių sąjungos).

Minėta ir tai, kad įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nustatyti valstybinės švietimo

politikos vykdymą prižiūrinčių institucijų kolegialių valdymo organų sudarymo tvarką, *inter alia* šių organų narius skiriančius subjektus; nustatydamas šią tvarką įstatymų leidėjas privalo atsižvelgti į valstybinės švietimo politikos vykdymą prižiūrinčios institucijos tikslus, viešuoju interesu pagrįstą jos kolegialaus valdymo organo narius skiriančių subjektų suinteresuotumą formuoti ir įgyvendinti valstybinę švietimo politiką. Nėra pagrindo teigti, jog Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje įstatymų leidėjo nustatyti subjektai neturi viešuoju interesu pagrįsto suinteresuotumo aukštojo mokslo studijų vykdymo kokybe, kad jiems negalėtų būti atstovaujama Studijų kokybės vertinimo centro taryboje.

9. Šiame kontekste pažymėtina, kad įgyvendindamas savo diskreciją nustatyti valstybinės švietimo politikos vykdymą prižiūrinčių institucijų kolegialių valdymo organų sudarymo tvarką, *inter alia* šių organų narius skiriančius subjektus, įstatymų leidėjas gali numatyti ir kitus subjektus, turinčius viešuoju interesu pagrįstą suinteresuotumą aukštojo mokslo studijų vykdymo kokybe, kuriems būtų suteikta teisė skirti Studijų kokybės vertinimo centro tarybos narius.

10. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad įstatymų leidėjo nustatyti subjektai, turintys teisę skirti Studijų kokybės vertinimo centro tarybos narius, įgyvendindami jiems tenkančią socialinę atsakomybę, turėtų šią teisę įgyvendinti taip, kad būtų sudarytos prielaidos Studijų kokybės vertinimo centro tarybai tinkamai vykdyti savo funkcijas; *inter alia* tai reiškia, kad Studijų kokybės vertinimo centro tarybos nariai turėtų būti nepriekaištingos reputacijos asmenys, kurių išsilavinimas ir kvalifikacija sudarytų prielaidas užtikrinti kvalifikuotą, veiksmingą ir atsakingą šios institucijos veiklą.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus konstatuotina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu įstatymų leidėjas tinkamai įgyvendino iš Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalies kylančią diskreciją nustatyti prižiūrinčių valstybinės švietimo politikos vykdymą institucijų kolegialių valdymo organų sudarymo tvarką, *inter alia* šių organų narius skiriančius subjektus.

Pažymėtina, kad tokios įstatymų leidėjo diskrecijos įgyvendinimas nėra susijęs su gamybos, rinkos ar sąžiningos konkurencijos, piliečių teisės dalyvauti valdant savo šalį ar lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą, laisvai vienytis į bendrijas, politines partijas ar asociacijas teisiniu reguliavimu, t. y. Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje reguliuojami kitokio pobūdžio santykiai nei tie, kurie reguliuojami Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalyje, 35 straipsnio 1, 2 dalyse, 46 straipsnio 4 dalyje. Todėl nėra argumentų teigti, kad Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu įstatymų leidėjas sudaro prielaidas pažeisti iš Konstitucijos 33 straipsnio 1 dalies, 35 straipsnio 1, 2 dalių, 46 straipsnio 4 dalies kylančius imperatyvus.

12. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 33 straipsnio 1 daliai, 35 straipsnio 1, 2 dalims,

46 straipsnio 4 daliai.

V

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 1, 3 dalims, 42 straipsnio 1 daliai, 43 straipsnio 3, 7 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui, šio įstatymo 66 straipsnio 3 dalies atitikties Konstitucijos 18 straipsniui, 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2, 3 dalims, 43 straipsnio 3, 7 dalims.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1, 3 dalims, 42 straipsnio 1 daliai, 43 straipsnio 3, 7 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.1. Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Magistrantūros studijų programos skiriamos pasirengti savarankiškam mokslo (meno) darbui arba kitam darbui, kurį atlikti reikia mokslo žinių ir analitinių gebėjimų. Magistrantūros studijos vyksta universitetuose, kuriuose vykdoma studijų kryptį atitinkanti mokslo (meno) veikla. Asmenims, baigusiems magistrantūros studijų programas, suteikiamas atitinkamos studijų krypties magistro laipsnis. Asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis.“

1.2. Pareiškėjas, grįsdamas savo abejones, nurodo, kad pedagogams, kitiems darbuotojams negali būti nustatomi jokie su jų įsitikinimais susiję reikalavimai; teologijos mokslas ir mokslinis teologijos licenciato laipsnis pasaulietinėse valstybinėse aukštosiose mokyklose turi būti prieinamas įvairių religinių įsitikinimų bei įvairių pažiūrų asmenims ir neturi būti siejamas su kuria nors konkrečia religija. Todėl pareiškėjas abejoja, ar Konstituciją atitinka reikalavimas teologijos licenciato laipsnio suteikimą asmeniui, baigusiam antrosios pakopos teologijos studijų programą, suderinti su Katalikų bažnyčios vadovybe.

Taigi iš pareiškėjo nurodytų argumentų matyti, kad jis abejoja ne visos Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies konstitucingumu, o tik Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostatos „Asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis“ atitiktimi Konstitucijai tiek, kiek joje nustatyta, kad teologijos licenciato laipsnis gali būti suteikiamas suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe.

1.3. Ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostata „Asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis“ reglamentuojamas teologijos licenciato laipsnio suteikimas.

1.3.1. Pažymėtina, kad pareiškėjo ginčijama nuostata yra Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje, kurioje reglamentuojami antrosios studijų aukštosiose mokyklose pakopos –

magistrantūros – programų reikalavimai. Šioje dalyje *inter alia* nustatyta, kad asmenims, baigusiems magistrantūros studijų programas, suteikiamas atitinkamos studijų krypties magistro laipsnis.

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 46 straipsnio 2 dalį studijos gali būti trijų pakopų: pirmoji pakopa – profesinio bakalauro, bakalauro studijos, antroji pakopa – magistrantūros studijos, trečioji pakopa – doktorantūros studijos. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje pirmiausia yra nustatyta bendroji norma, kuri įpareigoja visiems asmenims, baigusiems antrosios pakopos (magistrantūros) studijas, suteikti atitinkamos studijų krypties magistro laipsnį.

Pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostatoje numatyta, kad asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis. Taip įstatymų leidėjas numato galimybę asmenims, baigusiems specifines – teologijos – antrosios pakopos studijas, suteikti specifinį laipsnį. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas rodo, kad gali būti organizuojamos specifinės teologijos licenciato studijos, kurios yra magistrantūros studijų atitikmuo; šias studijas baigusiems asmenims gali būti suteikiamas specifinis teologijos licenciato laipsnis, kuris yra magistro laipsnio atitikmuo. Iš šios konstitucinės justicijos bylos medžiagos matyti, kad minimalūs studijų programos apimties ir studijų trukmės reikalavimai teologijos licenciato programai yra tokie patys, kaip maksimalūs reikalavimai magistrantūros studijų programų apimčiai, nustatyti Mokslo ir studijų įstatymo 47 straipsnio 6 dalyje.

Pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostatoje numatyta, kad teologijos licenciato laipsnis asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, gali būti suteikiamas tik suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe. Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje eksplicitiškai nėra nustatyta, kad asmeniui, baigusiam tokią programą, suteikiamas kitoks jo įgytą išsilavinimą patvirtinantis laipsnis, kai teologijos licenciato laipsnio suteikimas šiam asmeniui nėra suderintas su Katalikų bažnyčios vadovybe. Tačiau iš minėtos Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies bendrosios normos, kuria įpareigojama visiems asmenims, baigusiems antrosios pakopos (magistrantūros) studijas, suteikti atitinkamos studijų krypties magistro laipsnį, darytina išvada, kad tuo atveju, kai teologijos licenciato laipsnio suteikimas asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, nėra suderintas su Katalikų bažnyčios vadovybe, tokiems asmenims turi būti suteikiamas atitinkamos krypties magistro laipsnis.

1.3.2. Iš šios konstitucinės justicijos bylos medžiagos matyti, kad teologijos licenciato laipsnis turi šimtmetes tradicijas ir iki šiol yra teikiamas įvairiose šalyse veikiančiose bei Katalikų

bažnyčios pripažinimą turinčiose aukštosiose mokyklose. Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje minimas teologijos licenciatas (lot. *licenciatus*) yra specifinis antrosios pakopos universitetinių studijų laipsnis, kuris patvirtina specialią Katalikų bažnyčios pripažįstamą atitinkamo lygio kompetenciją katalikų teologijos mokslo srityje ir kuris reikalingas siekiant toliau tęsti katalikų teologijos (t. y. doktorantūros) studijas Katalikų bažnyčios pripažintuose universitetuose ir fakultetuose, taip pat siekiant užimti tam tikras bažnytines pareigas.

Pažymėtina, kad teologijos licenciato laipsnis nėra tiesiogiai ir išskirtinai siejamas su dvasininkų rengimu ir nežymi pasirengimo būti dvasininku ar galimybės būti paskirtam į bažnytines pareigybes; šis laipsnis gali būti teikiamas ir pasauliečiams. Taip pat pažymėtina, kad teologijos licenciato laipsnis automatiškai nesuteikia teisės dėstyti aukštojoje mokykloje ar mokytį katalikų tikybos. Turintys teologijos licenciato laipsnį asmenys gali tapti dvasininkais arba būti paskirti į bažnytines pareigybes kanonų teisės nustatyta tvarka, o į pedagogines pareigas jie gali būti paskirti Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, jeigu atitinka šioms pareigoms keliamus kvalifikacinius ir kitus reikalavimus.

1.3.3. Šiame kontekste paminėtina Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto 2000 m. gegužės 5 d. sutartis dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje, kurios preambulėje yra nurodyta, kad Lietuvos Respublika sudarė šią sutartį vadovaudamasi savo Konstitucija, o Šventasis Sostas – vadovaudamasis Antrojo Vatikano Susirinkimo dokumentais, ypač *Gravissimum educationis* deklaracija, taip pat kanonų teisės normomis.

Atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje visuminį teisinį reguliavimą darytina išvada, kad šios sutarties nuostatos yra grindžiamos Konstitucijos ir kanonų teisės suderinamumo prezumpcija. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste *inter alia* tai reiškia, kad Katalikų bažnyčios pripažinimą turinčios Lietuvos Respublikos aukštosios mokyklos teologijos studijas vykdo ir šias studijas sėkmingai baigusiems asmenims atitinkamus laipsnius suteikia nepažeisdamos Konstitucijos.

Minėtos sutarties 5 straipsnyje nustatyta, kad pagal susitarimą su mokymo institucijos vadovybe Katalikų bažnyčia gali organizuoti kursus ir užsiimti dvasiniu-religiniu lavinimu universitetuose ir kitose aukštojo mokslo institucijose. Sutarties 7 straipsnyje nustatyta, jog susitariančiųjų šalių įgalios institucijos pagal savo kompetenciją užtikrina, kad katalikų tikybos mokymo turinys ir metodai atitiktų Katalikų bažnyčios ir Lietuvos Respublikos nustatytus reikalavimus; katalikų tikybos mokytojo atestacija ir darbo priežiūra vykdoma Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, kartu dalyvaujant Lietuvos Vyskupų Konferencijos atstovams.

Paminėtina ir tai, kad sutarties 3 straipsnyje yra nustatyta, jog katalikų tikybos mokytojo kvalifikacija suteikiama Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka, atsižvelgiant į Lietuvos

Vyskupų Konferencijos nustatytas normas; katalikų tikybos mokytojai privalo turėti raštišką vietos vyskupo siuntimą (lot. *missio canonica*) mokyti tikybos, ir šis siuntimas yra būtina tikybos mokytojo kvalifikacinių reikalavimų dalis; nuo siuntimo panaikinimo momento mokytojas praranda teisę mokyti katalikų tikybos.

1.4. Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. nutarime konstatavo:

– Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės; ši konstitucinė nuostata suponuoja reikalavimą, kad šios įstaigos turi būti tolerantiškos, atviros ir prieinamos visų tikybų žmonėms, taip pat netikintiesiems visuomenės nariams;

– tai, kad Lietuvos valstybė ir jos institucijos yra pasaulėžiūros ir religijos požiūriu neutralios, reiškia valstybės ir tikybos sričių, valstybės ir bažnyčių bei religinių organizacijų paskirties, funkcijų ir veiklos atribojimą; valstybės neutralumas ir pasaulietiškumas negali būti pagrindas diskriminuoti tikinčiuosius, varžyti jų teises ir laisves;

– sistemiškai aiškinant Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje įtvirtintą normą, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos, šio straipsnio 4 dalies normą, kad bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai tvarkosi pagal savo kanonus ir statutus, 40 straipsnio 1 dalyje suformuluotą normą, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, taip pat kitas Konstitucijos nuostatas darytina išvada, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas valstybės ir bažnyčios atskirumo principas; konstitucinis valstybės ir bažnyčios atskirumo principas yra Lietuvos valstybės, jos institucijų ir jų veiklos pasaulietiškumo pamatas; konstitucinis valstybės ir bažnyčios atskirumo principas, taip pat Konstitucijoje įtvirtinta įsitikinimų, minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, konstitucinis asmenų lygybės principas kartu su kitomis konstitucinėmis nuostatomis lemia valstybės pasaulėžiūrinį ir religinį neutralumą;

– pagal Konstituciją valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės; jose pedagogams, kitiems darbuotojams negali būti nustatoma jokių su jų įsitikinimais susijusių reikalavimų; tokių reikalavimų negali nustatyti nei valstybės ar savivaldybių institucijos, nei tėvai, kurių pageidavimu mokoma tikybos, nei tikybos mokytojai, nei tradicinės bažnyčios bei religinės organizacijos ar kitos valstybės pripažintos bažnyčios ir religinės organizacijos; priešingu atveju būtų paneigiama ir Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalies norma, kad kultūra, mokslas ir tyrimai bei dėstymas yra laisvi.

1.5. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad valstybinės ir savivaldybių mokymo ir auklėjimo įstaigos yra pasaulietinės, ir 42 straipsnio 1 dalies nuostatos, įtvirtinančios kultūros, mokslo ir tyrimų bei dėstymo laisvę, sietinos su Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata „aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“. Aiškindamas šią nuostatą 2002 m. sausio 14 d. nutarime

Konstitucinis Teismas pažymėjo, jog konstitucinė nuostata, kad aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, reiškia, jog kiekvienam žmogui pagal jo sugebėjimus turi būti prieinamos ir valstybinės, ir įstatymo nustatyta tvarka įsteigtos nevalstybinės aukštosios mokyklos, visa aukštojo mokslo įstaigų sistema. Ši nuostata reiškia ir tai, kad negalima nustatyti siekiantiesiems aukštojo mokslo tokių reikalavimų, kurie būtų grindžiami ne jų pačių sugebėjimais, o kokiais nors kitais kriterijais. Nurodyta nuostata yra neatsiejama nuo Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygybės principo, nuo šio straipsnio 2 dalies nuostatos, kad žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.

Taigi iš minėtos Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos kyla reikalavimas asmeniui, sėkmingai baigusiam aukštojo mokslo studijų programą, suteikti atitinkamą jo išsilavinimą ir kvalifikaciją patvirtinantį laipsnį; Konstituciją pažeistų toks teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų įmanoma tokia situacija, kad asmeniui, sėkmingai baigusiam studijų programą, atitinkamas laipsnis nebūtų suteikiamas. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies, 42 straipsnio 1 dalies kontekste šis reikalavimas *inter alia* reiškia ir tai, kad negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmeniui, sėkmingai baigusiam antrosios pakopos teologijos studijų programą, joks jo įgytą išsilavinimą patvirtinantis laipsnis nebūtų suteikiamas, jeigu laipsnio suteikimas nebūtų suderintas su Katalikų bažnyčios vadovybe.

1.6. Minėta, jog iš Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje nustatyto teisinio reguliavimo matyti, kad teologijos licenciato laipsnis yra specifinis magistro laipsnio atitikmuo, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe suteikiamas asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas. Taip pat minėta, kad iš Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies bendrosios normos, kuri įpareigoja visiems asmenims, baigusiems antrosios pakopos (magistrantūros) studijas, suteikti atitinkamos studijų krypties magistro laipsnį, darytina išvada, kad tuo atveju, kai teologijos licenciato laipsnio suteikimas asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, nėra suderintas su Katalikų bažnyčios vadovybe, tokiems asmenims turi būti suteikiamas atitinkamos krypties magistro laipsnis.

Minėta ir tai, kad iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos kyla reikalavimas asmeniui, sėkmingai baigusiam aukštojo mokslo studijų programą, suteikti atitinkamą jo išsilavinimą ir kvalifikaciją patvirtinantį laipsnį; Konstituciją pažeistų toks teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų įmanoma situacija, kad asmeniui, sėkmingai baigusiam studijų programą, atitinkamas laipsnis nebūtų suteikiamas. Konstitucijos 40 straipsnio 1 dalies, 42 straipsnio 1 dalies kontekste šis reikalavimas *inter alia* reiškia ir tai, kad negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį asmeniui, sėkmingai baigusiam antrosios pakopos teologijos studijų programą, joks jo įgytą išsilavinimą patvirtinantis laipsnis nebūtų suteikiamas, jeigu laipsnio

suteikimas nebūtų suderintas su Katalikų bažnyčios vadovybe.

Taigi tik aiškinant Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostatas taip, kad, kaip minėta, tuo atveju, kai teologijos licenciato laipsnio suteikimas asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, nėra suderintas su Katalikų bažnyčios vadovybe, tokiems asmenims turi būti suteikiamas atitinkamos krypties magistro laipsnis, galima daryti išvadą, kad nėra sudaroma prielaidų susiklostyti tokiai situacijai, kad asmeniui, sėkmingai baigusiam studijų programą, atitinkamas laipsnis nebūtų suteikiamas, t. y. tik taip aiškinama pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostata „Asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis“ neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.7. Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalis, kurioje laidojama aukštųjų mokyklų autonomija, yra susijusi su Konstitucijos 42 straipsnio 1 dalies nuostata, kuria įtvirtinta mokslo ir tyrimų laisvė. Aukštųjų mokyklų autonomija *inter alia* apima akademinę autonomiją. Todėl konstatavus, kad Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostata „Asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis“ neprieštarauja Konstitucijos 42 straipsnio 1 daliai, konstatuotina ir tai, kad ši pareiškėjo ginčijama nuostata neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai.

1.8. Pažymėtina, kad pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostata reguliuojami kitokio pobūdžio santykiai, nei tie, kurie reguliuojami pagal Konstitucijos 43 straipsnio 3 dalį, kurioje nustatyta, kad bažnyčios bei religinės organizacijos laisvai skelbia savo mokslą, atlieka savo apeigas, turi maldos namus, labdaros įstaigas ir mokyklas dvasininkams rengti, ir tie, kurie reguliuojami pagal Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalį, kurioje nustatyta, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos. Todėl nėra argumentų, dėl kurių būtų galima teigti, kad Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu įstatymų leidėjas sudaro prielaidas pažeisti Konstitucijos 43 straipsnio 3 dalyje nustatytą bažnyčių ir religinių organizacijų veiklos laisvę, šio straipsnio 7 dalies nuostatą, kad Lietuvoje nėra valstybinės religijos.

1.9. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 48 straipsnio 2 dalies nuostata „Asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis“ tiek, kiek joje nustatyta, kad teologijos licenciato laipsnis gali būti suteikiamas suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 1, 3 dalims, 41 straipsnio 3 daliai, 42 straipsnio 1 daliai, 43 straipsnio 3, 7 dalims, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalis neprieštaruja Konstitucijos 18 straipsniui, 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2, 3 dalims, 43 straipsnio 3, 7 dalims.

2.1. Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„Lietuvių katalikų mokslo akademija jungia žymiausias katalikiškos orientacijos Lietuvos, išeivijos ir savo veikla su Lietuva susijusius užsienio mokslininkus. Lietuvių katalikų mokslo akademija veikia pagal savo įstatus.“

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalyje Lietuvių katalikų mokslo akademija apibrėžiama kaip mokslininkų organizacija, kuri jungia žymiausias katalikiškos orientacijos Lietuvos, išeivijos ir savo veikla su Lietuva susijusius užsienio mokslininkus. Ši organizacija veikia pagal savo įstatus, kurie registruojami Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.

Iš šios konstitucinės justicijos bylos medžiagos matyti, kad Lietuvių katalikų mokslo akademija yra seniausia Lietuvos nevyriausybinė akademinė organizacija, įsteigta prieš devynis dešimtmečius (1922 m.). Įstatymų leidėjas nurodo Lietuvių katalikų mokslo akademiją Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalyje, laikydamas ją Lietuvos mokslo istorinio paveldo ir tradicijų dalimi.

Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnis skirtas studentų, dėstytojų, mokslininkų ir kitų tyrėjų organizacijų veiklos pagrindams nustatyti. Tai suponuoja, kad Lietuvių katalikų mokslo akademijos veiklos teisinius pagrindus nustato tie patys Lietuvos Respublikos įstatymai, kurie reglamentuoja ir kitų studentų, dėstytojų, mokslininkų ir kitų tyrėjų organizacijų veiklą. *Inter alia* Lietuvių katalikų mokslo akademijos, kaip ir kitų studentų, dėstytojų, mokslininkų ir kitų tyrėjų organizacijų, veikla reglamentuojama Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 4 dalyje, kurioje nustatyta, kad tokios organizacijos Lietuvos mokslo tarybos nustatyta tvarka gali gauti valstybės biudžeto lėšų veiklai, susijusiai su mokslo ir studijų sistemai keliamais tikslais.

Vadinasi, pagal Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalį Lietuvių katalikų mokslo akademijai nėra suteikta jokių privilegijų ar ypatingo teisinio statuso, palyginti su kitomis studentų, dėstytojų, mokslininkų ir kitų tyrėjų organizacijomis, ir ji negali būti aiškinama kaip tai suteikianti.

2.2. Nors pareiškėjas prašo ištirti Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalies atitiktį Konstitucijos 18 straipsniui, 25 straipsnio 1 daliai, 26 straipsnio 1, 2, 3 dalims, 43 straipsnio 3, 7 dalims, iš jo argumentų matyti, kad jis abejoja dėl savo ginčijamos nuostatos atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui, kiek jis yra susijęs su konstituciniu asmenų lygiateisiškumo principu. Pareiškėjas nurodo, kad pripažįstant mokslinę organizaciją tik vienos religijos išpažinėjų organizaciją yra pažeidžiami konstituciniai teisinės valstybės bei asmenų lygybės principai; mokslinę instituciją institucionalizavus tikėjimo pagrindu, jo nuomone, taip pat pažeidžiamas konstitucinis teisinės valstybės principas.

Atsižvelgdamas į tai Konstitucinis Teismas tirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalis neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui tiek, kiek jis yra susijęs su konstituciniu asmenų lygiateisiškumo principu.

2.3. Konstitucinis teisinės valstybės principas yra itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų. Nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris yra universalus ir kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema bei pati Konstitucija, neatsiejamas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas, įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje.

Kaip yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą. Diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, savaime nelaikytinas diskriminaciniu (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2006 m. gegužės 31 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. balandžio 29 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teises aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai (Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d., 1997 m. lapkričio 13 d., 2003 m. liepos 4 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas). Konkrečios teisės normos atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui galima įvertinti tik atsižvelgus į visas turinčias reikšmės aplinkybes (Konstitucinio Teismo 2003 m. liepos 4 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. birželio 8 d. nutarimai).

2.4. Minėta, kad konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.

Minėta ir tai, kad Lietuvių katalikų mokslo akademija yra nurodyta Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalyje atsižvelgiant į tai, kad ji laikoma Lietuvos mokslo istorinio paveldo

ir tradicijų dalimi; teisinius Lietuvių katalikų mokslo akademijos veiklos pagrindus nustato tie patys Lietuvos Respublikos įstatymai, kurie reglamentuoja ir kitų studentų, dėstytojų, mokslininkų ir kitų tyrėjų organizacijų veiklą. Taip pat minėta, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalį Lietuvių katalikų mokslo akademijai nėra suteikta jokių privilegijų ar ypatingo teisinio statuso, palyginti su kitomis studentų, dėstytojų, mokslininkų ir kitų tyrėjų organizacijomis, ir ji negali būti aiškinama kaip tai suteikianti.

Pažymėtina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį Lietuvių katalikų mokslo akademijai būtų suteikiamos kokios nors privilegijos ar ypatingas teisinis statusas, palyginti su kitomis studentų, dėstytojų, mokslininkų ir kitų tyrėjų organizacijomis.

2.5. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 66 straipsnio 3 dalis neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

VI

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalies atitikties Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, valstybės biudžeto lėšos studijoms neskiriamos.“

3. Taigi pagal pareiškėjo ginčijamą Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą draudžiama užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, skirti valstybės biudžeto lėšų studijoms.

3.1. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.53 straipsnio 1 dalį juridinio asmens filialu laikomas struktūrinis juridinio asmens padalinys, turintis savo buveinę ir atliekantis visas arba dalį juridinio asmens funkcijų. Šiame kontekste Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje vartojamą sąvoką „užsienio aukštosios mokyklos filialas, įsteigtas Lietuvos Respublikoje“ reikėtų suprasti kaip užsienyje įsteigtos ir ten savo buveinę turinčios aukštosios mokyklos struktūrinį padalinį, kuris yra įsteigtas ir turi savo buveinę Lietuvos Respublikoje, vykdo visas arba dalį tos aukštosios mokyklos funkcijų.

3.2. Pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalį aukštosios mokyklos gali būti valstybinės ir nevalstybinės; pagal šio straipsnio 4 dalį valstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, turinti Konstitucijos garantuojamą autonomiją, šio ir kitų įstatymų nustatytą specialų statusą, o nevalstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, arba privatus juridinis asmuo.

Taip pat pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 27 straipsnio 3, 4 dalis valstybinių aukštųjų mokyklų steigėjai yra Seimas arba Vyriausybė (valstybinį universitetą steigia Seimas Vyriausybės teikimu, o valstybinę kolegiją – Vyriausybė Švietimo ir mokslo ministerijos teikimu). Nevalstybinių aukštųjų mokyklų steigėjais pagal Mokslo ir studijų įstatymo 27 straipsnio 5 dalį gali būti fiziniai arba juridiniai asmenys, išskyrus valstybės ir savivaldybių institucijas bei įstaigas, taip pat Europos Sąjungos valstybėse narėse ir kitose Europos ekonominės erdvės susitarimą pasirašiusiose valstybėse įsisteigusių įmonių filialai Lietuvoje.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo teisinio reguliavimo kontekste užsienio aukštųjų mokyklų filialai, įsteigti Lietuvos Respublikoje, pagal savo teisinį statusą iš esmės yra prilyginti nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

3.3. Pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalies nuostata pirmiausia yra susijusi su šio įstatymo 67 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostata, kurioje numatyta galimybė valstybės biudžeto lėšų studijoms skirti visoms, t. y. ir valstybinėms, ir nevalstybinėms, mokslo ir studijų institucijoms. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje yra nustatyta specialioji norma šio įstatymo 67 straipsnio 1 dalies 2 punkto normos atžvilgiu, nes joje nustatytas specialus draudimas valstybės biudžeto lėšų studijoms skirti užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, taip jie išskiriami iš nevalstybinių aukštųjų mokyklų.

3.4. Pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalies nuostata taip pat yra susijusi su šio straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta:

„Valstybės biudžeto lėšos studijoms skiriamos:

- 1) studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti;
- 2) geriausių studijų rezultatus pasiekusių valstybės nefinansuojamose studijų vietose studentų sumokėtai studijų kainai kompensuoti šio įstatymo 71 straipsnyje nustatyta tvarka;
- 3) tiksliniam studijų finansavimui;
- 4) valstybės paskoloms arba valstybės remiamoms paskoloms;
- 5) socialinėms stipendijoms ir kitai paramai.“

Valstybės biudžeto lėšų studijoms, numatytų Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 1 dalyje, skyrimas reglamentuojamas šio įstatymo 70, 71, 73, 74, 75 straipsniuose. Šiame kontekste pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalį draudžiama skirti valstybės biudžeto lėšų studijoms užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje. Todėl šis draudimas negali būti suprantamas kaip draudimas skirti valstybės biudžeto lėšų studijoms asmenims, studijuojantiems užsienio aukštųjų mokyklų filialuose, įsteigtuose Lietuvos Respublikoje, t. y. valstybės biudžeto lėšų studijoms, numatytų Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 1 dalies 2, 4, 5 punktuose. Atsižvelgiant į tai, šiems asmenims valstybės biudžeto lėšų gali būti skiriama pagal Mokslo ir studijų įstatymo 71 straipsnį, kuriame reglamentuojamas už

studijas sumokėtos kainos kompensavimas, 74 straipsnį, kuriame reglamentuojamas valstybės paskolų ir valstybės remiamų paskolų skyrimas aukštųjų mokyklų studentams, 75 straipsnį, kuriame reglamentuojamas stipendijų ir kitos paramos skyrimas studentams iš valstybės biudžeto lėšų.

Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnyje reglamentuojamas studijų kainos valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėjimas, t. y. valstybės finansuojamų studijų vietų paskirstymo aukštosioms mokykloms (ir valstybinėms, ir nevalstybinėms) ir šių vietų apmokėjimo valstybės biudžeto lėšomis tvarka. Pažymėtina, kad pagal šį straipsnį valstybės biudžeto lėšos studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti yra skiriamos ne tiesiogiai valstybės finansuojamose studijų vietose studijuojantiems asmenims, o aukštosioms mokykloms, joms paskirstytoms valstybės finansuojamoms studijų vietoms išlaikyti. Šios lėšos skiriamos Vyriausybės nustatyta tvarka, prieš tai paskirsčius aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, neviršijant Vyriausybės kiekvienai studijų sričiai nustatyto valstybės finansavimo, ir Švietimo ir mokslo ministerijai patvirtinus galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų skaičių, kai yra žinomi stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai ir pasirašytos studijų sutartys, taip pat Vyriausybei nustačius valstybės finansuojamų antrosios pakopos, doktorantūros ir laipsnio nesuteikiančių studijų vietų skaičių pagal konkrečias studijų kryptis (Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5, 9, 11 dalys).

Mokslo ir studijų įstatymo 73 straipsnyje reglamentuojamas tikslinis studijų finansavimas; jo 1 dalyje *inter alia* nustatyta, kad valstybės biudžeto lėšos Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka konkurso būdu gali būti skiriamos mokslo ir studijų institucijoms (ir valstybinėms, ir nevalstybinėms) studijų programoms įgyvendinti, atsižvelgiant į būtiniausias valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius, jeigu jų negalima patenkinti kitais šiame įstatyme nustatytais būdais.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nustatytas draudimas skirti valstybės biudžeto lėšų studijoms užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, reiškia draudimą studijoms skirti valstybės biudžeto lėšas, minimas šio straipsnio 1 dalies 1, 3 punktuose, t. y. valstybės biudžeto lėšas studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnį ir valstybės biudžeto lėšas tiksliniam studijų finansavimui pagal šio įstatymo 73 straipsnį.

3.5. Apibendrinant pareiškėjo ginčijamą Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą pažymėtina, kad draudimas skirti valstybės biudžeto lėšų studijoms užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, kartu reiškia, kad užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, negali būti paskirstomos valstybės finansuojamos studijų vietos ir negali būti skiriamas tikslinis studijų finansavimas. Taigi užsienio

aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, nustatomos mažiau palankios veiklos sąlygos, palyginti su kitomis, *inter alia* nevalstybinėmis, aukštosiomis mokyklomis. Tokie užsienio aukštųjų mokyklų filialų, įsteigtų Lietuvos Respublikoje, veiklos apribojimai grindžiami vieninteliu kriterijumi – aukštosios mokyklos pagrindinės veiklos ir buveinės vieta, t. y. užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, pagal nustatytą teisinį reguliavimą mažiau palankios veiklos ir studijų sąlygos sukuriamos vien dėl to, kad jie steigiami užsienio, o ne Lietuvos valstybinių ar nevalstybinių aukštųjų mokyklų.

4. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad užsienio aukštųjų mokyklų filialų veiklos teisinis reguliavimas yra susijęs su pagrindiniais Europos Sąjungos teisės principais, *inter alia* nediskriminavimo principu, ir pagrindinėmis laisvėmis.

4.1. Pagal Konstitucijos 150 straipsnį jos sudedamoji dalis yra Lietuvos Respublikos konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“. Šio akto 2 straipsnyje nustatyta, kad Europos Sąjungos teisės normos yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis; jeigu tai kyla iš sutarčių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga, Europos Sąjungos teisės normos taikomos tiesiogiai, o teisės normų kolizijos atveju jos turi viršenybę prieš Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus.

Šiame kontekste paminėtina, jog Konstitucinis Teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui (Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d., 2007 m. gegužės 15 d., 2008 m. gruodžio 4 d., 2009 m. kovo 27 d. nutarimai).

4.2. Nors pagal Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 165 straipsnio 1 dalį Europos Sąjunga pripažįsta valstybių narių atsakomybę už mokymo turinį ir švietimo sistemų organizavimą, šioje srityje valstybės narės turi laikytis kitų Europos Sąjungos teisės nuostatų, ypač nediskriminavimo dėl pilietybės principo, kuris įtvirtintas SESV 18 straipsnyje, taip pat pagrindines laisves įtvirtinančių nuostatų, *inter alia* įsisteigimo laisvę reglamentuojančių SESV 49–55 straipsnių nuostatų.

Pagal SESV 49 straipsnio pirmąją pastraipą vienos valstybės narės nacionalinių subjektų įsisteigimo laisvės kitos valstybės narės teritorijoje apribojimai uždraudžiami; draudžiami ir apribojimai vienos valstybės narės nacionaliniams subjektams, įsisteigusiems kitos valstybės narės teritorijoje, steigti atstovybes, padalinius ar dukterines bendroves. SESV 54 straipsnyje nustatyta, kad bendrovės arba firmos, įkurtos pagal valstybės narės teisę ir Sąjungoje turinčios savo registruotas buveines, centrinę administraciją ar pagrindinę verslo vietą, prilyginamos tos valstybės narės pilietybę turintiems fiziniams asmenims; ši nuostata taikoma bendrovėms arba firmoms, kurios veikia pagal civilinę ar komercinę teisę, įskaitant kooperatyvus ar kitus pagal viešąją arba privatinę teisę veikiančius juridinius asmenis, išskyrus nesiekiančiuosius pelno. Taigi įsisteigimo

laisve gali naudotis ir pelno siekiančios aukštosios mokyklos.

Kaip ne kartą savo jurisprudencijoje yra konstatavęs ETT, bendrovių, įsteigtų vadovaujantis valstybės narės teisės aktais ir Europos Sąjungoje turinčių savo pagrindines buveines, centrinę administraciją ar pagrindinę verslo vietą, įsisteigimo laisvė, remiantis SESV 54 straipsniu, apima teisę vykdyti savo veiklą atitinkamoje valstybėje narėje per dukterinę bendrovę, filialą ar atstovybę (1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas *Saint-Gobain ZN*, C-307/97, Rink. p. I-6161, 35 punktas, 2006 m. rugsėjo 12 d. sprendimas *Cadbury Schweppes ir Cadbury Schweppes Overseas*, C-196/04, Rink. p. I-7995, 41 punktas, 2007 m. kovo 13 d. sprendimo *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, C-524/04, Rink. p. I-2107, 36 punktas). Taigi įsisteigimo laisvė apima bendrovių, *inter alia* siekiančių pelno aukštųjų mokyklų, teisę steigti filialus Europos Sąjungos (ES) valstybių teritorijoje ir draudimą riboti šią teisę nesant pagal ES teisę pateisinamo pagrindo.

Šiame kontekste ETT yra pažymėjęs, kad neleidžiama imtis tokių nacionalinių priemonių, kurios, nors ir taikomos nediskriminuojant dėl pilietybės, gali Bendrijos valstybės narių piliečiams sudaryti kliūčių naudotis jiems garantuojamomis pagrindinėmis teisėmis arba naudojimąsi jomis padaryti mažiau patrauklų; apribojimas galimas tik jei tokia priemone būtų siekiama teisėto pagal Europos Bendrijos steigimo sutartį (dabar – SESV) tikslo arba ji būtų pateisinama dėl imperatyvių bendrojo intereso motyvų ir jeigu atitinkami nacionalinės teisės aktai tikėtų užsibrėžtam tikslui įgyvendinti ir jais nebūtų siekiama daugiau nei būtina siekiamam tikslui įgyvendinti (1993 m. kovo 31 d. sprendimas *Kraus*, C-19/92, Rink. p. I-1663, 32 punktas, 1995 m. lapkričio 30 d. sprendimas *Gebhard*, C-55/94, Rink. p. I-4165, 37 punktas, 1999 m. kovo 9 d. sprendimas *Centros*, C-212/97, Rink. p. I-1459, 34 punktas). Taigi pagal ES teisę juo labiau yra draudžiamos tokios priemonės, kurios riboja įsisteigimo laisvę, *inter alia* bendrovių teisę steigti filialus, diskriminuodamos dėl pilietybės ir sudarydamos kliūčių naudotis šia teise arba naudojimąsi ja padarydamos mažiau patrauklų.

4.3. Pažymėtina, kad pagal 2006 m. gruodžio 12 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2006/123/EB dėl paslaugų vidaus rinkoje (OL L 376, 2006 12 27, p. 36–68), kuria *inter alia* reglamentuojama paslaugų teikėjų įsisteigimo laisvė, valstybėms narėms draudžiama kelti teisei teikti paslaugas ar paslaugų teikimo veiklos vykdymui diskriminacinius reikalavimus, tiesiogiai ar netiesiogiai susijusius su pilietybe arba įmonės registruotos buveinės vieta (14 straipsnio 1 punktas). *Inter alia* netiesioginei diskriminacijai priskiriamos skirtingos veiklos sąlygos, susijusios su reikalavimu dėl paslaugų teikėjo pagrindinės buveinės vietos. Taigi pagal minėtą direktyvą mažiau palankių veiklos sąlygų nustatymas paslaugas teikiančioms bendrovėms, *inter alia* studijas vykdančioms pelno siekiančioms aukštosioms mokykloms, remiantis vien jų pagrindinės buveinės vieta *per se* laikytinas draudžiamu diskriminaciniu ribojimu.

5. Pareiškėjas, grįsdamas savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalies

atitikties Konstitucijai, remdamasis oficialiąja konstitucine doktrina teigia, kad, įvertinus visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės galimybes, tais atvejais, kai tam tikrų sričių specialistai dėl objektyvių priežasčių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, jie valstybės užsakymu turi būti rengiami ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose, įskaitant užsienio valstybių aukštųjų mokyklų filialus.

6. Pareiškėjas ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalies atitiktį *inter alia* Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, kurioje *inter alia* nustatyta, kad gerai besimokantiems asmenims valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.

Pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas, aiškindamas valstybės pareigą iš valstybės biudžeto finansuoti valstybines aukštąsias mokyklas, 2008 m. kovo 20 d. nutarime yra konstatavęs, kad tam tikrų sričių (krypčių) specialistai valstybės užsakymu valstybės biudžeto lėšomis gali būti rengiami ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose; be to, valstybės biudžeto lėšomis galima remti piliečius, studijuojančius kitų valstybių aukštosiose mokyklose.

Taigi tais atvejais, kai tam tikrų sričių specialistai dėl objektyvių priežasčių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, įvertinus visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės galimybes, kaip ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose, valstybės užsakymu jie gali būti rengiami ir užsienio valstybių aukštosiose mokyklose, įskaitant užsienio aukštųjų mokyklų filialus, įsteigtus Lietuvos Respublikoje.

7. Pareiškėjas ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalies atitiktį *inter alia* konstituciniam teisinės valstybės principui.

Kaip minėta šioje konstitucinės justicijos byloje, konstitucinis teisinės valstybės principas itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų. Nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris yra universalus principas ir kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema bei pati Konstitucija, neatsiejamas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas, įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje.

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Šia nuostata yra įtvirtinta formali visų asmenų lygybė. Pagal konstitucinį asmenų lygybės įstatymui principą reikalaujama, kad teisėje pagrindinės teisės ir pareigos būtų įtvirtintos visiems vienodai (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009 m. kovo 2 d. nutarimai).

Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas savaime nepaneigia galimybės įstatymu nustatyti nevienodą, diferencijuotą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų, priklausančių skirtingoms kategorijoms, atžvilgiu, jeigu tarp šių asmenų yra tokio pobūdžio skirtumų, kurie tokį diferencijuotą reguliavimą daro objektyviai pateisinamą. Diferencijuotas teisinis reguliavimas, kai jis taikomas tam tikroms vienodais

požymiais pasižyminčioms asmenų grupėms, jeigu juo siekiama pozityvių, visuomeniškai reikšmingų tikslų arba jeigu tam tikrų ribojimų ar sąlygų nustatymas yra susijęs su reguliuojamų visuomeninių santykių ypatumais, savaime nelaikytinas diskriminaciniu. Tačiau konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.

Minėta ir tai, kad vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teisinės aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai. Konkrečios teisės normos atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui galima įvertinti tik atsižvelgus į visas turinčias reikšmės aplinkybes.

8. Minėta, kad nuo konstitucinio teisinės valstybės principo, kuris yra universalus principas ir kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema bei pati Konstitucija, neatsiejamas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas, įtvirtintas Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje; konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas; vertinant, ar pagrįstai yra nustatytas skirtingas reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teisinės aplinkybes: pirmiausia turi būti įvertinti asmenų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai.

Taip pat minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nurodyti užsienio aukštųjų mokyklų filialai, įsteigti Lietuvos Respublikoje, šio įstatymo teisinio reguliavimo kontekste pagal savo teisinį statusą iš esmės yra prilyginti nevalstybinėms aukštosioms mokykloms. Minėta ir tai, kad Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje yra nustatytas draudimas valstybės biudžeto lėšų studijoms skirti užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje; toks teisinis reguliavimas kartu reiškia, kad užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, negali būti paskirstomos valstybės finansuojamos studijų vietos ir negali būti skiriamas tikslinis studijų finansavimas. Taigi užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, ir juose studijuojantiems asmenims nustatytos mažiau palankios veiklos sąlygos, palyginti su kitomis nevalstybinėmis aukštosiomis mokyklomis ir juose studijuojančiais asmenimis. Tokie užsienio aukštųjų mokyklų filialų, įsteigtų Lietuvos Respublikoje, veiklos apribojimai grindžiami vieninteliu kriterijumi – aukštosios mokyklos pagrindinės veiklos ir buveinės vieta, t. y. užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, pagal tokį teisinį reguliavimą mažiau palankios veiklos sąlygos yra sukuriamos vien

dėl to, kad šie filialai steigiami užsienio aukštųjų mokyklų.

Pažymėtina, kad konstitucinio visų asmenų lygybės įstatymui principo kontekste toks diferencijuotas užsienio aukštųjų mokyklų filialų, įsteigtų Lietuvos Respublikoje, teisinis reguliavimas laikytinas diskriminaciniu, nes jį grindžiantis kriterijus (aukštosios mokyklos pagrindinės veiklos ir buveinės vieta) negali būti objektyviai pateisinamas, ypač nustatant diferencijuotą teisinį reguliavimą kitose Europos Sąjungos valstybėse pagrindinę buveinę turinčių aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje. Nustatant mokslo ir studijų veiklos apribojimus vien pagal aukštosios mokyklos pagrindinės veiklos ir buveinės vietą nėra siekiama jokių viešąjį interesą atitinkančių tikslų. Pabrėžtina, jog vien tai, kad mokslo ir studijų veiklą vykdo užsienio aukštosios mokyklos filialas, negali būti pagrindas daryti prielaidą, kad jo teikiamas aukštasis išsilavinimas yra žemesnės kokybės negu tas, kurį teikia Lietuvos aukštosios mokyklos.

Taigi darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

9. Minėta, kad aiškindamas Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog tam tikrų sričių (krypčių) specialistai valstybės užsakymu valstybės biudžeto lėšomis gali būti rengiami ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose; be to, valstybės biudžeto lėšomis galima remti piliečius, studijuojančius kitų valstybių aukštosiose mokyklose. Taip pat minėta, kad tais atvejais, kai tam tikrų sričių specialistai dėl objektyvių priežasčių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, įvertinus visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės galimybes, kaip ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose, valstybės užsakymu jie gali būti rengiami ir užsienio valstybių aukštosiose mokyklose, įskaitant užsienio aukštųjų mokyklų filialus, įsteigtus Lietuvos Respublikoje.

Minėta ir tai, kad Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje yra nustatytas draudimas skirti valstybės biudžeto lėšų studijoms užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje; toks teisinis reguliavimas kartu reiškia, kad užsienio aukštųjų mokyklų filialams, įsteigtiems Lietuvos Respublikoje, negali būti paskirstomos valstybės finansuojamos studijų vietos ir negali būti skiriamas tikslinis studijų finansavimas. Todėl pagal Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą valstybei draudžiama, įvertinus visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės galimybes, pateikti užsakymą rengti atskirų sričių specialistus užsienio aukštųjų mokyklų filialuose, įsteigtuose Lietuvos Respublikoje, net ir tais atvejais, kai tokie specialistai dėl objektyvių priežasčių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose.

Taigi darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai.

10. Apibendrinant konstatuotina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 69 straipsnio 2 dalis prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės

valstybės principui.

VII

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 19, 20, 21, 22 straipsnių (išskyrus 22 straipsnio 8 dalį) atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 19, 20, 21, 22 straipsniai (išskyrus 22 straipsnio 8 dalį) neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1.1. Mokslo ir studijų įstatymo 19 straipsnyje „Aukštosios mokyklos organai“ nustatyta:

„1. Valstybinis universitetas turi turėti kolegialius valdymo organus – tarybą ir senatą, taip pat vienasmenį valdymo organą – rektorių.

2. Valstybinė kolegija turi turėti kolegialius valdymo organus – tarybą ir akademinę tarybą, taip pat vienasmenį valdymo organą – direktorių.

3. Nevalstybinės aukštosios mokyklos valdymą reglamentuoja šios aukštosios mokyklos steigimo dokumentai.“

1.2. Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnyje „Valstybinės aukštosios mokyklos taryba“ nustatyta:

„1. Valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organas yra taryba.

2. Taryba atlieka šias funkcijas:

1) tvirtina aukštosios mokyklos viziją ir misiją, rektoriaus (direktoriaus) pateiktą strateginį veiklos planą;

2) išklausiusi senato (akademinės tarybos) nuomonę, teikia Seimui tvirtinti universiteto (Vyriausybei – kolegijos) statuto pakeitimus;

3) svarsto ir tvirtina rektoriaus (direktoriaus) teikiamus aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus;

4) nustato aukštosios mokyklos lėšų (taip pat lėšų, skirtų vadovų ir kitų darbuotojų darbo užmokesčiui) ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais tvarką, svarsto ir tvirtina svarbiausius su tuo susijusius sprendimus;

5) nustato aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) rinkimų viešo konkurso būdu organizavimo tvarką; renka, skiria į pareigas ir atleidžia iš jų aukštosios mokyklos rektorių (direktorių);

6) nustato aukštosios mokyklos darbuotojų parinkimo ir vertinimo principus;

7) rektoriaus (direktoriaus) teikimu nustato studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius;

8) nustato bendrą studijų vietų skaičių, atsižvelgdama į galimybes užtikrinti studijų ir mokslinės veiklos kokybę;

9) tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą; gali inicijuoti aukštosios mokyklos ūkinės ir finansinės veiklos auditą;

10) tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, vertina veiklos atitiktį strateginiam planui, pasiektus rezultatus ir jų poveikį;

11) užtikrina aukštosios mokyklos atskaitingumą ir ryšį su visuomene ir steigėjais, kiekvienais metais informuoja visuomenę apie aukštosios mokyklos strateginio veiklos plano vykdymo rezultatus;

12) rūpinasi parama aukštajai mokyklai;

13) išklausiusi senato (akademinės tarybos) nuomonę, tvirtina aukštosios mokyklos reorganizavimo arba likvidavimo planus ir teikia juos Seimui (Vyriausybei);

14) rengia metinę savo veiklos ataskaitą ir ją pateikia: valstybiniai universitetai – Seimui, valstybinės kolegijos – Vyriausybei;

15) atlieka aukštosios mokyklos statute ir kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas.

3. Taryba sudaroma iš 9 arba 11 narių. Aukštosios mokyklos statutas nustato tikslų tarybos narių skaičių. Aukštosios mokyklos statuto nustatyta tvarka vieną tarybos narį skiria studentų atstovybė, jeigu jos nėra, – visuotinis studentų susirinkimas (konferencija); du arba, jeigu tarybą sudaro 11 narių, tris narius – dėstytojai ir mokslo darbuotojai; vieną – administracija ir kiti darbuotojai; vieną tarybos narį skiria švietimo ir mokslo ministras kartu su aukštosios mokyklos senatu (akademinė taryba), kitus keturis arba, jeigu tarybą sudaro 11 narių, penkis narius siūlo juridiniai ir fiziniai asmenys iš asmenų, nepriklausančių aukštosios mokyklos personalui ir studentams, – šiuos tarybos narius skiria ir atšaukia švietimo ir mokslo ministras Aukštojo mokslo tarybos teikimu, išklausęs aukštosios mokyklos tarybos nuomonę. Tarybos sudėtį viešai skelbia švietimo ir mokslo ministras.

4. Tarybos nariu gali būti nepriekaištingos reputacijos asmuo, ėjęs ar einantis atsakingas pareigas švietimo, mokslo, kultūros, viešosios veiklos ar verslo srityje (šis reikalavimas netaikomas studentų atstovui) ir turintis žinių bei gebėjimų, padedančių siekti aukštosios mokyklos tikslų ir įgyvendinti aukštosios mokyklos misiją. Tarybos nariu tas pats asmuo gali būti ne ilgiau kaip dvi tarybos kadencijas iš eilės.

5. Tarybos nariais negali būti Respublikos Prezidentas, Seimo ir Vyriausybės nariai ir politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai.

6. Tarybos nario kadencija – 5 metai. Ne vėliau kaip prieš mėnesį iki tarybos nario kadencijos pabaigos švietimo ir mokslo ministras paskelbia naujai sudaromos tarybos sudėtį.

7. Pradėdamas eiti pareigas tarybos narys tarybos posėdyje aukštosios mokyklos statuto nustatyta tvarka pasirašo įsipareigojimą vadovautis aukštosios mokyklos ir visuomenės interesais ir

sąžiningai atlikti šio įstatymo nustatytas funkcijas.

8. Taryba visų narių balsų dauguma iš savo narių renka ir atšaukia tarybos pirmininką. Tarybos pirmininku negali būti aukštosios mokyklos personalui priklausantis asmuo ar studentas.

9. Taryba tvirtina savo darbo reglamentą. Taryba sprendimus priima posėdyje dalyvaujančių tarybos narių balsų dauguma. Tarybos posėdžiai yra teisėti, jeigu juose dalyvauja ne mažiau kaip du trečdaliai tarybos narių.

10. Aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) gali dalyvauti tarybos posėdžiuose patariamojo balso teise.

11. Jeigu tarybos narys netinkamai vykdo aukštosios mokyklos statuto, tarybos darbo reglamento ar šio straipsnio 7 dalyje nurodyto įsipareigojimo nustatytas pareigas arba nepasirašo šio straipsnio 7 dalyje nurodyto įsipareigojimo, tarybos pirmininkas turi teisę kreiptis į tą narį paskyrusį asmenį su prašymu atšaukti paskirtą tarybos narį.

12. Jeigu tarybos nario įgaliojimai nutrūksta iki kadencijos pabaigos, naują tarybos narį šio straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka skiria asmuo, skyręs tarybos narį, kurio įgaliojimai nutrūko. Naujas tarybos narys pareigas pradeda eiti po to, kai apie jo paskyrimą paskelbia švietimo ir mokslo ministras ir tarybos narys pasirašo šio straipsnio 7 dalyje nurodytą įsipareigojimą.

13. Tarybos nariams gali būti atlyginama už veiklą einant tarybos nario pareigas iš aukštosios mokyklos lėšų. Išmokų mokėjimo tvarka nustatoma aukštosios mokyklos statute.

14. Aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) užtikrina tarybos veiklai reikiamas organizacines sąlygas.“

1.3. Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnyje „Valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba)“ nustatyta:

„1. Valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba) yra aukštosios mokyklos akademinė reikalų valdymo organas.

2. Universiteto senatas atlieka šias funkcijas:

1) tvirtina studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros, meno programas ir teikia rektoriui siūlymus dėl šių programų finansavimo ir universiteto struktūros pertvarkos, reikalingos toms programoms įgyvendinti, vertina atliktų tyrimų rezultatus ir visos universiteto mokslo ir meno veiklos kokybę ir lygį;

2) nustato studijų tvarką, tvirtina universiteto vidaus tvarkos taisykles;

3) tvirtina vidinę studijų kokybės užtikrinimo sistemą ir kontroliuoja, kaip ji įgyvendinama;

4) vadovaudamasis tarybos nustatytais universiteto darbuotojų parinkimo ir vertinimo principais, tvirtina dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus, nustato dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas organizavimo tvarką;

5) universiteto statuto nustatyta tvarka šaukia universiteto akademinės bendruomenės

susirinkimus (konferencijas) svarbiems universiteto veiklos klausimams aptarti;

- 6) universiteto statuto nustatyta tvarka teikia universiteto garbės ir kitus vardus;
- 7) atlieka kitas teisės aktuose ir universiteto statute nustatytas funkcijas.

3. Kolegijos akademinė taryba atlieka šias funkcijas:

1) tvirtina studijų programas ir teikia direktoriui siūlymus dėl šių programų finansavimo ir dėl kolegijos struktūros pertvarkos, reikalingos toms programoms įgyvendinti, vertina atliktų tyrimų rezultatus ir kolegijos mokslo taikomosios ir meno veiklos kokybę ir lygį;

2) nustato studijų tvarką, tvirtina kolegijos vidaus tvarkos taisykles;

3) tvirtina vidinę studijų kokybės užtikrinimo sistemą ir kontroliuoja, kaip ji įgyvendinama;

4) vadovaudamasis tarybos nustatytais kolegijos darbuotojų parinkimo ir vertinimo principais, tvirtina dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus, nustato dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas organizavimo tvarką;

5) kolegijos statuto nustatyta tvarka šaukia kolegijos akademinės bendruomenės susirinkimus (konferencijas) svarbiems kolegijos veiklos klausimams aptarti;

6) kolegijos statuto nustatyta tvarka teikia kolegijos garbės vardus;

7) atlieka kitas teisės aktuose ir kolegijos statute nustatytas funkcijas.

4. Senatas (akademinė taryba) sudaromas (sudaroma) aukštosios mokyklos statute nustatyta tvarka ne ilgiau kaip 5 metams.

5. Senato (akademinės tarybos) nariais gali būti universiteto (kolegijos) akademinės bendruomenės nariai, universiteto administracijos nariai, patenkantys į senatą (akademinę tarybą) pagal pareigas, taip pat kitų mokslo ir studijų institucijų mokslininkai, dėstytojai ir pripažinti menininkai. Studentų skiriami atstovai turi sudaryti ne mažiau kaip 20 procentų senato (akademinės tarybos) narių. Studentų atstovus į senatą (akademinę tarybą) skiria studentų atstovybė, o jeigu jos nėra, – visuotinis studentų susirinkimas (konferencija). Profesoriaus ir vyriausiojo mokslo darbuotojo pareigas einantys asmenys turi sudaryti ne mažiau kaip 20 procentų senato narių. Docento ir vyresniojo mokslo darbuotojo pareigas einantys asmenys turi sudaryti ne mažiau kaip 20 procentų senato (akademinės tarybos) narių. Senato (akademinės tarybos) nariai pagal pareigas turi sudaryti ne daugiau kaip 10 procentų senato (akademinės tarybos) narių. Senato (akademinės tarybos) nariai pagal pareigas gali būti ir kitų mokslo ir studijų institucijų darbuotojai. Aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) yra senato (akademinės tarybos) narys pagal pareigas.

6. Senato (akademinės tarybos) veiklą reglamentuoja aukštosios mokyklos senato (akademinės tarybos) patvirtintas senato (akademinės tarybos) darbo reglamentas.

7. Senato (akademinės tarybos) pirmininku negali būti tos aukštosios mokyklos rektorius (direktorius).

8. Senatas (akademinė taryba) apie savo sprendimus aukštosios mokyklos statuto nustatyta

tvarka informuoja aukštosios mokyklos bendruomenę ir kartą per metus jai atsiskaito už savo veiklą.“

1.4. Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnyje „Valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius)“ nustatyta:

„1. Valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) yra aukštosios mokyklos vienasmenis valdymo organas, veikia jos vardu ir jai atstovauja.

2. Rektorius (direktorius) atlieka šias funkcijas:

1) vadovauja aukštajai mokyklai, organizuoja aukštosios mokyklos veiklą, užtikrindamas strateginio veiklos plano įgyvendinimą;

2) leidžia įsakymus;

3) priima ir atleidžia aukštosios mokyklos darbuotojus;

4) aukštosios mokyklos statuto nustatyta tvarka priima ir šalina studentus;

5) įvertinęs studentų atstovybės siūlymus, teikia tarybai tvirtinti studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius;

6) atsako už aukštosios mokyklos finansinę veiklą, tinkamą lėšų ir turto valdymą, naudojimą ir disponavimą jais;

7) teikia tarybai tvirtinti ir viešai skelbia aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą;

8) supažindina senatą (akademinę tarybą) ir teikia Švietimo ir mokslo ministerijai aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą;

9) teikia tarybai tvirtinti strateginį aukštosios mokyklos veiklos ir aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus;

10) atlieka kitas teisės aktuose ir aukštosios mokyklos statute nustatytas funkcijas.

3. Rektorių (direktorių) viešo konkurso būdu renka, skiria ir atleidžia taryba.

4. Taryba skelbia viešą konkursą rektoriaus (direktoriaus) pareigoms eiti. Rektorius (direktorius) laikomas išrinktu, jeigu už jį balsuoja ne mažiau kaip trys penktadaliai visų tarybos narių.

5. Rektoriumi gali būti asmuo, turintis mokslo laipsnį arba esantis pripažintas menininkas, turintis pedagoginės ir vadybinės patirties.

6. Direktoriumi gali būti asmuo, turintis pedagoginės ir vadybinės patirties.

7. Su išrinktu rektoriumi (direktoriumi) jo kadencijos laikotarpiui darbo sutartį aukštosios mokyklos vardu pasirašo tarybos pirmininkas arba kitas tarybos įgaliotas asmuo.

8. Rektoriaus (direktoriaus) kadencija – 5 metai. Tas pats asmuo tos pačios aukštosios mokyklos rektoriumi (direktoriumi) gali būti renkamas ne daugiau kaip dviem kadencijoms iš eilės ir ne anksčiau kaip po 5 metų nuo paskutinės kadencijos pabaigos, jei paskutinė kadencija buvo iš

eilės antra.

9. Jeigu tarybos posėdyje jos narių balsų dauguma aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) pateikta aukštosios mokyklos metinė veiklos ataskaita arba metinė pajamų ir išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaita nepatvirtinama, rektorius (direktorius) teisės aktų nustatyta tvarka gali būti atleistas iš pareigų.“

2. Pareiškėjo – Seimo narių grupės nuomone, Mokslo ir studijų įstatymo 19, 20, 21, 22 straipsniuose (išskyrus 22 straipsnio 8 dalį) nustatytas teisinis reguliavimas paneigia aukštųjų mokyklų autonomijos principą, pažeidžia konstitucinį teisinės valstybės principą. Pareiškėjas teigia, jog Konstitucinio Teismo suformuotos oficialiosios konstitucinės doktrinos dėl aukštųjų mokyklų autonomijos neatitinka tai, kad valstybinės aukštosios mokyklos tarybos funkcijos yra daug platesnės nei kontrolės ir priežiūros funkcijos, kurių paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, taip pat tai, kad skiriant 5 (iš 9) arba 6 (iš 11) tarybos narius tiesiogiai dalyvauja švietimo ir mokslo ministras.

Taigi iš pareiškėjo argumentų matyti, kad, remdamasis oficialiąja konstitucine doktrina, jis abejoja Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies, kurioje nustatytos valstybinės aukštosios mokyklos tarybos funkcijos, 3 dalies, kurioje reguliuojamas valstybinės aukštosios mokyklos tarybos sudarymas, nuostatų ir su jomis susijusios šio straipsnio 1 dalies nuostatos, pagal kurią taryba yra valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organas, taip pat šio įstatymo 19 straipsnio 1, 2 dalių nuostatų tiek, kiek jose įtvirtinta taryba, kaip valstybinio universiteto ar valstybinės kolegijos kolegialus valdymo organas, 21 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba) yra aukštosios mokyklos akademinį reikalų valdymo organas, šio straipsnio 2, 3 dalių nuostatų, reguliuojančių universiteto senato ir kolegijos akademinės tarybos funkcijas, 22 straipsnio 2 dalies nuostatų, reguliuojančių rektoriaus (direktoriaus) funkcijas, šio straipsnio 3, 4, 7 dalių nuostatų dėl rektoriaus (direktoriaus) rinkimo, skyrimo ir atleidimo tvarkos, 9 dalies nuostatų, susijusių su rektoriaus (direktoriaus) atskaitomybe, atitiktimi Konstitucijai.

Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas pirmiausia tirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2, 3 dalys neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

3. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje yra nustatytos valstybinės aukštosios mokyklos tarybos funkcijos, o šio straipsnio 3 dalyje – šios tarybos sudarymo tvarka. Šios nuostatos sietinos pirmiausia su to paties straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyta, kad taryba yra valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organas, 19 straipsnio 1 ir 2 dalimis, kuriose taryba įvardyta kaip vienas iš kolegialių valstybinio universiteto (valstybinės kolegijos) valdymo organų. Nors taryba įvardyta kaip valdymo organas, ji atlieka ir valdymo, ir kontrolės bei priežiūros

funkcijas.

3.1. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalį taryba atlieka šias pagrindines valstybinės aukštosios mokyklos valdymo funkcijas: tvirtina aukštosios mokyklos viziją ir misiją, rektoriaus (direktoriaus) pateiktą strateginį veiklos planą (1 punktą); išklausi senato (akademinės tarybos) nuomonę, teikia Seimui tvirtinti universiteto (Vyriausybei – kolegijos) statuto pakeitimus (2 punktą); tvirtina rektoriaus (direktoriaus) teikiamus aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus (3 punktą); nustato aukštosios mokyklos lėšų (taip pat lėšų, skirtų vadovų ir kitų darbuotojų darbo užmokesčiui) ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais tvarką, tvirtina svarbiausius su tuo susijusius sprendimus (4 punktą); nustato aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) rinkimų viešo konkurso būdu organizavimo tvarką; renka, skiria į pareigas ir atleidžia iš jų aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) (5 punktą); nustato aukštosios mokyklos darbuotojų parinkimo ir vertinimo principus (6 punktą); rektoriaus (direktoriaus) teikimu nustato studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius (7 punktą); nustato bendrą studijų vietų skaičių, atsižvelgdama į galimybes užtikrinti studijų ir mokslinės veiklos kokybę (8 punktą); tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą (9 punktą); tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą (10 punktą); išklausi senato (akademinės tarybos) nuomonę, tvirtina aukštosios mokyklos reorganizavimo arba likvidavimo planus ir teikia juos Seimui (Vyriausybei) (13 punktą). Pagal šios dalies 15 punktą valstybinės aukštosios mokyklos taryba taip pat gali atlikti kitas aukštosios mokyklos valdymo funkcijas, nustatytas jos statute ir kituose teisės aktuose.

Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalį valstybinės aukštosios mokyklos tarybos pagrindinės funkcijos daugiausia yra susijusios su strateginių ir kitų svarbiausių aukštosios mokyklos valdymo sprendimų priėmimu. Jos apima sprendimus *inter alia* dėl svarbiausių strateginio planavimo klausimų (aukštosios mokyklos vizijos ir misijos bei strateginio veiklos plano tvirtinimo), aukštosios mokyklos struktūros ir valdymo pertvarkos, svarbiausių jos veiklos teisinio reguliavimo pakeitimų bei veiklos nutraukimo klausimų (statuto pakeitimų teikimo Seimui arba Vyriausybei, aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planų tvirtinimo, jos reorganizavimo arba likvidavimo planų tvirtinimo ir jų teikimo Seimui arba Vyriausybei), svarbiausių aukštosios mokyklos turtinių ir finansinių klausimų (aukštosios mokyklos lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais tvarkos nustatymo bei svarbiausių su tuo susijusių sprendimų tvirtinimo, studijų kainos ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžių tvirtinimo, aukštosios mokyklos metinės pajamų ir išlaidų sąmatos bei šios sąmatos įvykdymo ataskaitos tvirtinimo, bendro studijų vietų skaičiaus nustatymo), svarbiausių personalo vadybos klausimų (darbuotojų parinkimo ir vertinimo principų nustatymo, rektoriaus (direktoriaus) rinkimų

organizavimo tvarkos nustatymo, jo rinkimo, skyrimo ir atleidimo).

3.2. Šiame kontekste pažymėtina, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalį yra sudaroma iš 9 arba 11 narių (tikslų tarybos narių skaičių nustato aukštosios mokyklos statutas); aukštosios mokyklos statuto nustatyta tvarka vieną tarybos narį skiria studentų atstovybė, jeigu jos nėra, – visuotinis studentų susirinkimas (konferencija), du arba, jeigu tarybą sudaro 11 narių, tris narius – dėstytojai ir mokslo darbuotojai, vieną – administracija ir kiti darbuotojai; vieną tarybos narį skiria švietimo ir mokslo ministras kartu su aukštosios mokyklos senatu (akademine taryba), kitus keturis arba, jeigu tarybą sudaro 11 narių, penkis narius siūlo juridiniai ir fiziniai asmenys iš asmenų, nepriklausančių aukštosios mokyklos personalui ir studentams, – šiuos tarybos narius skiria ir atšaukia švietimo ir mokslo ministras Aukštojo mokslo tarybos teikimu, išklausęs aukštosios mokyklos tarybos nuomonę.

3.2.1. Šiame kontekste taip pat paminėtina Mokslo ir studijų įstatymo 53 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad mokslo ir studijų institucijų, *inter alia* aukštųjų mokyklų, akademinę bendruomenę sudaro studentai, dėstytojai, mokslo darbuotojai, kiti tyrėjai ir profesoriai emeritai. Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalį valstybinės aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė tiesiogiai gali skirti 3 iš 9 arba 4 iš 11 tarybos narių (vienas tarybos narys yra studentų atstovas, du arba trys – dėstytojų ir mokslo darbuotojų atstovai).

3.2.2. Kiti 6 iš 9 arba 7 iš 11 valstybinės aukštosios mokyklos tarybos narių nėra tiesiogiai skiriami akademinės bendruomenės:

- vienas tarybos narys yra skiriamas administracijos ir kitų darbuotojų (šiuo kontekste pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 60 straipsnio 1 dalį administracija yra būtina mokslo ir studijų institucijos ir jos padalinių administracinėms funkcijoms atlikti, o administracijos ir kiti darbuotojai yra reikalingi institucijos studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros, ūkinės veiklos uždaviniams įgyvendinti; administracijai vadovauja rektorius (direktorius), skiriamas tarybos);

- vieną tarybos narį skiria švietimo ir mokslo ministras kartu su aukštosios mokyklos senatu (akademine taryba), t. y. taip sudarytos teisinės prielaidos be švietimo ir mokslo ministro sprendimo nepaskirti tarybos nariu aukštosios mokyklos senatui (akademinei tarybai) priimtino kandidato;

- kitus 4 iš 9 arba 5 iš 11 tarybos narių taip pat skiria švietimo ir mokslo ministras iš bet kurių juridinių ir fizinių asmenų pasiūlytų kandidatų, nepriklausančių aukštosios mokyklos personalui ir studentams (*inter alia* akademinėi bendruomenei); šiuos tarybos narius švietimo ir mokslo ministras skiria Aukštojo mokslo tarybos teikimu, išklausęs aukštosios mokyklos tarybos, o ne senato (akademinės tarybos) nuomonę. Pažymėtina, kad juridinių ir fizinių asmenų siūlomi kandidatai neprivalo būti susiję su aukštąja mokykla, į kurios tarybą jie yra siūlomi, ir suinteresuoti sėkminga šios aukštosios mokyklos veikla įgyvendinant jos tikslus ir misiją (t. y. jie nebūtinai

siūloni, pavyzdžiui, tos aukštosios mokyklos mecenatų, socialinių partnerių, alumnų (buvusių aukštosios mokyklos studentų) organizacijų).

Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalį Aukštojo mokslo taryba yra Švietimo ir mokslo ministerijos patariamoji institucija strateginiais aukštojo mokslo plėtros klausimais, kurios nuostatus tvirtina Vyriausybė. Pagal Vyriausybės 2009 m. liepos 22 d. nutarimu Nr. 771 „Dėl Aukštojo mokslo tarybos nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Aukštojo mokslo tarybos nuostatų 8 punktą Aukštojo mokslo tarybą sudaro 15 narių; tarybos pirmininką ir jo pavaduotoją skiria švietimo ir mokslo ministras, vadovaudamasis tarybos nariams nustatytais reikalavimais (šių nuostatų 11 punktas); kitus 13 tarybos narių šių nuostatų 12 punkte nustatyta tvarka taip pat skiria švietimo ir mokslo ministras po to, kai speciali tarybos narių atrankos komisija, kurią sudaro švietimo ir mokslo ministras kartu su veikiančia taryba, pateikia ministrui kandidatų į tarybos narius sąrašą, kuriame nurodytų kandidatų turi būti daugiau nei būtina patvirtinti tarybos narių.

Taigi švietimo ir mokslo ministras 4 iš 9 arba 5 iš 11 valstybinės aukštosios mokyklos tarybos narių skiria savo sudarytos patariamąsios institucijos teikimu, išklauses tuo metu veikiančios tos aukštosios mokyklos tarybos nuomonę, nedalyvaujant tos aukštosios mokyklos akademinėi bendruomenei.

3.2.3. Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies kontekste pažymėtina, kad pagal to paties straipsnio 9 dalį taryba sprendimus priima posėdyje dalyvaujančių tarybos narių balsų dauguma; tarybos posėdžiai yra teisėti, jeigu juose dalyvauja ne mažiau kaip du trečdaliai tarybos narių.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nurodytus strateginius ir kitus svarbiausius valstybinės aukštosios mokyklos valdymo sprendimus priima toks valdymo organas (taryba), kurio mažumą sudaro tiesiogiai akademinės bendruomenės skiriami nariai ir kuri sudarant akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos; tik akademinės bendruomenės tiesiogiai paskirti nariai neturi lemiamos įtakos ir priimant šio organo sprendimus.

Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 4 dalyje yra nustatyta valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) rinkimų išimtis – specialioji norma minėtos šio įstatymo 20 straipsnio 9 dalyje įtvirtintos bendrosios normos atžvilgiu: rektoriui (direktoriui) išrinkti reikia ne tarybos posėdyje dalyvaujančių jos narių paprastos balsų daugumos, o ne mažiau kaip trijų penktadalių visų tarybos narių balsų, t. y. 6 tarybos narių balsų, jeigu ją sudaro 9 nariai, arba 7 tarybos narių balsų, jeigu ją sudaro 11 narių. Kita išimtis – specialioji norma Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 9 dalyje įtvirtintos bendrosios normos atžvilgiu yra nustatyta šio įstatymo 22 straipsnio 9 dalyje: rektoriaus (direktoriaus) pateikta aukštosios mokyklos metinė veiklos ataskaita arba metinė pajamų ir išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaita gali būti nepatvirtinta tarybos narių balsų

dauguma, t. y. 5 tarybos narių balsais, jeigu ją sudaro 9 nariai, arba 6 tarybos narių balsais, jeigu ją sudaro 11 narių.

Atsižvelgiant į tai, kad valstybinės aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė tiesiogiai skiria 3 iš 9 arba 4 iš 11 tarybos narių, taip pat darytina išvada, kad akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos ir tarybai renkant rektorių (direktorių) bei sprendžiant rektoriaus (direktoriaus) pateiktos aukštosios mokyklos metinės veiklos ataskaitos arba metinės pajamų ir išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaitos patvirtinimo klausimą.

3.2.4. Apibendrinant Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą pažymėtina, kad:

- lemiamą įtaką sudarant valstybinės aukštosios mokyklos tarybą turi švietimo ir mokslo ministras: 4 iš 9 arba 5 iš 11 valstybinės aukštosios mokyklos tarybos narių jis skiria savo sudarytos patariamąsios institucijos teikimu, nedalyvaujant tos aukštosios mokyklos akademinėi bendruomenei, dar vieną tarybos narį švietimo ir mokslo ministras skiria kartu su aukštosios mokyklos senatu (akademinė taryba);

- valstybinės aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos sudarant šios aukštosios mokyklos tarybą kaip kolegialų valdymo organą: ji tiesiogiai gali skirti 3 iš 9 arba 4 iš 11 tarybos narių;

- valstybinės aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos tarybos sprendimams: strateginius ir kitus svarbiausius aukštosios mokyklos valdymo sprendimus taryba gali priimti ir be tiesiogiai akademinės bendruomenės paskirtų narių pritarimo.

Taigi, atsižvelgiant į Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, valstybinės aukštosios mokyklos taryba nėra akademinės bendruomenės savivaldą įgyvendinanti institucija – ji vykdo pagrindines su aukštosios mokyklos savivalda susijusias valdymo funkcijas.

3.3. Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatos aiškintinos ir kito kolegialaus valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organo – senato (akademinės tarybos) funkcijų kontekste.

3.3.1. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 5 dalį senato (akademinės tarybos) nariais gali būti universiteto (kolegijos) akademinės bendruomenės nariai, universiteto administracijos nariai, patenkantys į senatą (akademinę tarybą) pagal pareigas, kitų mokslo ir studijų institucijų mokslininkai, dėstytojai ir pripažinti menininkai, studentų skiriami atstovai: ne mažiau kaip po 20 procentų senato (akademinės tarybos) narių turi sudaryti studentų skiriami atstovai, profesoriaus ir vyriausiojo mokslo darbuotojo pareigas einantys asmenys, docento ir vyresniojo mokslo darbuotojo pareigas einantys asmenys; ne daugiau kaip 10 procentų senato (akademinės tarybos) narių gali sudaryti senato (akademinės tarybos) nariai pagal pareigas.

Taigi, atsižvelgiant į valstybinės aukštosios mokyklos senato (akademinės tarybos) sudarymo tvarką, jis (ji) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas.

3.3.2. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 1 dalį valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba) yra apibrėžtas (-a) kaip aukštosios mokyklos akademinių reikalų valdymo organas. Šio straipsnio 2 dalyje nustatytos valstybinio universiteto senato, o 3 dalyje – valstybinės kolegijos akademinės tarybos funkcijos. Jos *inter alia* apima studijų (universiteto senato atveju – ir mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros, meno) programų tvirtinimą ir siūlymų rektoriui (direktoriui) dėl šių programų finansavimo ir atitinkamos aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos teikimą, atliktų tyrimų rezultatų ir visos aukštosios mokyklos mokslo ir meno veiklos kokybės ir lygio vertinimą, studijų tvarkos nustatymą ir aukštosios mokyklos vidaus tvarkos taisyklių tvirtinimą, vidinės studijų kokybės užtikrinimo sistemos tvirtinimą ir jos įgyvendinimo kontrolę, dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinių reikalavimų tvirtinimą, dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas organizavimo tvarkos nustatymą, akademinės bendruomenės susirinkimų (konferencijų) svarbiems aukštosios mokyklos veiklos klausimams aptarti šaukimą, aukštosios mokyklos garbės vardų teikimą.

3.3.3. Aiškinant Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatas kartu su šio įstatymo 21 straipsnio 2, 3 dalimis taip pat pažymėtina, kad senatas (akademinė taryba) nedalyvauja arba dalyvauja tik su patarimojo balso teise priimant valstybinės aukštosios mokyklos strateginius ir kitus svarbiausius valdymo sprendimus. *Inter alia* senatas (akademinė taryba) nedalyvauja priimant sprendimus dėl svarbiausių strateginio planavimo klausimų (aukštosios mokyklos vizijos ir misijos bei strateginio veiklos plano tvirtinimo), tik teikia siūlymus arba nuomonę dėl aukštosios mokyklos struktūros ir valdymo pertvarkos, reorganizavimo bei likvidavimo (pagal 21 straipsnio 2 dalies 1 punktą, 3 dalies 1 punktą senatas (akademinė taryba) teikia rektoriui (direktoriui) siūlymus dėl universiteto (kolegijos) struktūros pertvarkos, reikalingos studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (kultūrinės, socialinės) plėtros, meno programoms įgyvendinti, pagal 20 straipsnio 2 dalies 2, 13 punktus pateikia tarybai nuomonę dėl universiteto (kolegijos) statuto pakeitimų, reorganizavimo arba likvidavimo planų), nedalyvauja arba dalyvauja tik teikdamas (-a) siūlymus sprendžiant svarbiausius aukštosios mokyklos turtinius ir finansinius klausimus (nedalyvauja nustatant aukštosios mokyklos lėšų ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais tvarką, tvirtinant svarbiausius su tuo susijusius sprendimus, tvirtinant studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius, tvirtinant aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą bei šios sąmatos įvykdymo ataskaitą, nustatant bendrą studijų vietų skaičių; pagal 21 straipsnio 2 dalies 1 punktą, 3 dalies 1 punktą senatas (akademinė taryba) teikia

rektoriumi (direktoriumi) siūlymus dėl universiteto (kolegijos) studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (kultūrinės, socialinės) plėtros, meno programų finansavimo), nedalyvauja sprendžiant svarbiausius personalo vadybos klausimus (nustatant darbuotojų parinkimo ir vertinimo principus, nustatant rektoriaus (direktoriaus) rinkimų organizavimo tvarką, jį renkant, skiriant ir atleidžiant). Be to, sprenddamas (-a) kitus personalo vadybos klausimus senatas (akademine taryba) yra subordinuotas (-a) tarybai: pagal Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 2 dalies 4 punktą, 3 dalies 4 punktą senatas (akademine taryba), vadovaudamasis (-asi) tarybos nustatytais universiteto (kolegijos) darbuotojų parinkimo ir vertinimo principais, tvirtina dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus ir nustato dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas organizavimo tvarką. Valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) nėra atskaitingas senatui (akademeinei tarybai) ir tik supažindina senatą (akademine taryba) su tarybos patvirtinta aukštosios mokyklos metine veiklos ataskaita.

3.4. Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatos taip pat aiškintinos šio įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje nustatytų kito valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organo – rektoriaus (direktoriaus) funkcijų kontekste.

3.4.1. Pažymėtina, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) yra vienasmenis valdymo organas, veikiantis aukštosios mokyklos vardu ir jai atstovaujantis (Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 1 dalis). Rektorius (direktorius) yra tarybos renkamas, skiriamas į pareigas ir atleidžiamas iš jų (Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 5 punktas, 22 straipsnio 3, 4, 7 dalys). Rektorius (direktorius) yra atskaitingas tarybai: jis teikia tarybai tvirtinti aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą, aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą; tarybos posėdyje jos narių balsų dauguma nepatvirtinus šių dokumentų, rektorius (direktorius) gali būti atleistas iš pareigų (Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 9, 10 punktai, 22 straipsnio 9 dalis).

Rektoriaus (direktoriaus) funkcijos yra nustatytos Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje. Jos *inter alia* apima: vadovavimą aukštajai mokyklai, aukštosios mokyklos veiklos organizavimą užtikrinant tarybos patvirtinto strateginio veiklos plano įgyvendinimą, įsakymų leidimą, aukštosios mokyklos darbuotojų priėmimą ir atleidimą, studentų priėmimą ir šalinimą, studijų kainos ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžių teikimą tvirtinti tarybai, atsakomybę už aukštosios mokyklos finansinę veiklą, tinkamą lėšų ir turto valdymą, naudojimą ir disponavimą jais, aukštosios mokyklos metinės veiklos ataskaitos, metinės pajamų ir išlaidų sąmatos ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitos teikimą tvirtinti tarybai, senato (akademinės tarybos) supažindinimą su tarybos patvirtinta aukštosios mokyklos metine veiklos ataskaita ir jos teikimą Švietimo ir mokslo ministerijai, strateginio aukštosios mokyklos veiklos plano ir aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planų teikimą tvirtinti tarybai.

3.4.2. Aiškinant Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatas kartu su šio įstatymo 22 straipsnio 2 dalimi taip pat pažymėtina, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tam tikrus strateginio valdymo ir kitus svarbiausius valdymo sprendimus priima rektoriaus (direktoriaus) siūlymu. *Inter alia* rektoriaus (direktoriaus) siūlymu taryba tvirtina aukštosios mokyklos strateginį veiklos planą, jos struktūros pertvarkos planus (20 straipsnio 2 dalies 1, 3 punktai, 22 straipsnio 2 dalies 9 punktas), aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą, taip pat metinę aukštosios mokyklos veiklos ataskaitą (20 straipsnio 2 dalies 9, 10 punktai, 22 straipsnio 2 dalies 7 punktas), nustato studijų kainą ir įmokų, nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius (20 straipsnio 2 dalies 7 punktas, 22 straipsnio 2 dalies 5 punktas).

3.5. Pažymėtina, kad, be minėtų valdymo funkcijų, valstybinės aukštosios mokyklos taryba pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalį atlieka ir kontrolės bei priežiūros funkcijas, susijusias su aukštosios mokyklos atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei: taryba gali inicijuoti aukštosios mokyklos ūkinės ir finansinės veiklos auditą (9 punktas), vertina rektoriaus (direktoriaus) pateiktos aukštosios mokyklos metinės veiklos ataskaitos atitiktį strateginiam planui, pasiektus rezultatus ir jų poveikį (10 punktas), užtikrina aukštosios mokyklos atskaitingumą ir ryšį su visuomene ir steigėjais, kiekvienais metais informuoja visuomenę apie aukštosios mokyklos strateginio veiklos plano vykdymo rezultatus (11 punktas), rengia metinę savo veiklos ataskaitą ir teikia ją Seimui arba Vyriausybei (14 punktas).

3.6. Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą apibendrinant kartu su kitomis susijusiomis šio įstatymo nuostatomis pažymėtina:

- valstybinės aukštosios mokyklos taryba yra didžiausius įgaliojimus turintis šios aukštosios mokyklos valdymo organas: dauguma jos funkcijų yra susijusios su strateginių ir kitų svarbiausių aukštosios mokyklos valdymo sprendimų priėmimu; *inter alia* šie sprendimai apima svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti;

- akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos sudarant tarybą bei tarybai priimant strateginius ir kitus svarbiausius aukštosios mokyklos valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti: akademinė bendruomenė tiesiogiai skiria mažumą tarybos narių, daugumą tarybos narių skiria švietimo ir mokslo ministras, strateginius ir kitus svarbiausius valstybinės aukštosios mokyklos valdymo sprendimus taryba gali priimti ir be tiesiogiai akademinės bendruomenės paskirtų narių pritarimo; taigi valstybinės aukštosios mokyklos taryba nėra akademinės bendruomenės savivalda įgyvendinanti institucija, nors vykdo pagrindines su aukštosios mokyklos savivalda susijusias valdymo funkcijas;

- taryba priima strateginius ir kitus svarbiausius valstybinės aukštosios mokyklos valdymo

sprendimus nedalyvaujant arba dalyvaujant tik su patarimojo balso teise senatui (akademinei tarybai), kuris (-i) yra tiesiogiai aukštosios mokyklos akademinei bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas;

- tam tikrus strateginius ir kitus svarbiausius valdymo sprendimus taryba priima savo skiriamo ir jai atskaitingo vienasmenio valdymo organo – rektoriaus (direktoriaus) siūlymu;

- be valstybinės aukštosios mokyklos valdymo funkcijų, susijusių su strateginiu šios mokyklos valdymu ir svarbiausių valdymo sprendimų priėmimu, taryba taip pat atlieka kontrolės ir priežiūros funkcijas, susijusias su aukštosios mokyklos atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei.

4. Iš šios konstitucinės justicijos bylos medžiagos, *inter alia* iš Europos švietimo informacijos tinklo „Eurydice“ 2008 m. išleistos sisteminės lyginamosios aukštojo mokslo Europoje studijos „Aukštojo mokslo valdymas Europoje: politika, struktūra, finansavimas ir akademinis personalas“, matyti, kad Europos valstybėse taikomi įvairūs valstybinių ir valstybės kontroliuojamų aukštųjų mokyklų savivaldos ir valdymo modeliai.

Šioje studijoje pažymėta, kad visos tokios aukštojo mokslo institucijos turi vykdomąjį organą, dažnai vadinamą rektoratu, kuriam vadovauja rektorius, direktorius, prezidentas arba prorektorius, kaip institucijos vykdomasis vadovas. Beveik visos institucijos turi kolegialų akademinį organą, paprastai vadinamą senatu, akademine taryba arba akademine valdyba, kuris atsako už institucijos teikiamas švietimo ir mokslinių tyrimų paslaugas. Dalyje Europos valstybių sprendimus dėl svarbiausių institucinių reikalų – ilgalaikio ir strateginio planavimo, institucinės krypties nustatymo – priima akademinis organas. Europoje yra bendra tendencija kurti patariamuosius ar priežiūros organus, kurie prižiūri arba kontroliuoja darbinę, švietimo ir finansinę veiklą.

Iš minėtos studijos matyti, kad vykdomasis vadovas (rektorius, direktorius, prezidentas arba prorektorius) yra pagrindinis asmuo, atsakingas už strateginę institucijos veiklos (įskaitant programavimą), plėtrą, organizavimą ir planavimą; šias pareigas jis atlieka glaudžiai bendradarbiaudamas su atitinkamais valdymo organais. Dauguma šiame tyrime nagrinėjamų valstybių turi sistemą, pagal kurią valstybinių ir valstybės kontroliuojamų aukštųjų mokyklų vadovą renka ir tvirtina institucijos akademinis organas.

Akademinis organas – kolegialus organas, paprastai vadinamas senatu, akademine taryba arba akademine valdyba, visų pirma atsako už valstybinės ar valstybės kontroliuojamos aukštosios mokyklos teikiamas švietimo ir mokslinių tyrimų paslaugas. Daugelyje Europos valstybių (pvz., Airijoje, Austrijoje, Belgijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Danijoje, Estijoje, Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Jungtinėje Karalystėje, Latvijoje, Lenkijoje, Lichtenšteine, Liuksemburge, Nyderlanduose, Norvegijoje, Portugalijoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Švedijoje, Vengrijoje, Vokietijoje) tokiose mokslo institucijose akademinis organas yra sudaromas iš akademinės

bendruomenės narių (suinteresuotųjų vidaus subjektų).

Už ilgalaikį ir strateginį planavimą, taip pat už institucinės krypties nustatymą atsako valstybinės ar valstybės kontroliuojamos aukštosios mokyklos sprendimų priėmimo organas. Yra nemažai Europos valstybių (pvz., Čekija, Danija, Estija, Graikija, Italija, Latvija, Lenkija, Nyderlandai, Portugalija, Rumunija, Slovėnija, Slovakija, Vengrija), kuriose atskiras sprendimų priėmimo organas nesudaromas ir jo funkcijas atlieka akademinis organas. Kai kuriose valstybėse (pvz., Ispanijoje, daugelyje Vokietijos federalinių žemių) kompetencija priimti šiuos svarbius institucinius sprendimus akademiniam organui nesuteikta. Tačiau daugumoje Europos valstybių (pvz., Bulgarijoje, Čekijoje, Estijoje, Ispanijoje, Italijoje, Latvijoje, Lenkijoje, Nyderlanduose, Rumunijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Vokietijoje (daugelyje federalinių žemių)) sprendimų priėmimo funkcijas atliekantys organai (*inter alia* akademiniai organai arba specialūs sprendimų priėmimo organai), kurie priima svarbiausius sprendimus dėl ilgalaikio ir strateginio planavimo, institucinės veiklos nustatymo, yra sudaromi išimtinai iš mokslo institucijos suinteresuotųjų vidaus subjektų. Kai kuriose Europos valstybėse sprendimų priėmimo organas yra sudaromas iš suinteresuotųjų vidaus ir išorės subjektų (pvz., Norvegijoje, Prancūzijoje, Suomijoje) arba tik iš suinteresuotųjų išorės subjektų (pvz., Belgijoje, Lichtenšteine, Liuksemburge).

Daugumoje Europos valstybių (pvz., Austrijoje, Bulgarijoje, Čekijoje, Danijoje, Estijoje, Ispanijoje, Italijoje, Latvijoje, Nyderlanduose, Portugalijoje, Slovakijoje, Slovėnijoje, Vengrijoje, Vokietijoje) valstybinėse ir valstybės kontroliuojamose aukštosiose mokyklose veikia patariamieji arba priežiūros organai, kurie prižiūri arba kontroliuoja darbinę, švietimo ir finansinę veiklą ir kurie sudaromi daugiausia arba visiškai iš suinteresuotųjų išorės subjektų. Kai kuriose Europos valstybėse (pvz., Airijoje, Kipre, Lichtenšteine, Liuksemburge, Norvegijoje, Švedijoje) tas pats organas vykdo ir priežiūros, ir sprendimų priėmimo funkcijas.

5. Aukštųjų mokyklų autonomijos principas *inter alia* yra įtvirtintas Didžiojoje universitetų chartijoje. Joje deklaruojami *inter alia* šie pagrindiniai principai:

- universitetas yra autonominė institucija, tiesiogiai susijusi su visuomene, kurios savitumą lemia geografija ir kultūrinis palikimas; mokymo ir tyrimų procese jis kuria, kad galėtų tenkinti jį supančio pasaulio poreikius, jo tiriamasis ir mokomasis darbas turi būti moralės ir intelekto atžvilgiu nepriklausomas nuo bet kokios politinės valdžios ar ekonominės galios;

- mokslinių tyrimų ir mokymo laisvė yra pagrindinis universitetų gyvenimo principas; vyriausybės ir universitetai turi užtikrinti, kiek tai priklauso nuo jų pačių, kad šis pagrindinis reikalavimas būtų gerbiamas; atmesdamas nepakantumą ir visuomet pasirengęs dialogui, universitetas yra ideali dėstytojų, sugebančių perteikti savo žinias ir turinčių tinkamą kvalifikaciją jas gilinti, ir studentų, turinčių teisę, sugebančių ir norinčių tas žinias įgyti, bendravimo vieta.

6. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja dėl Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2, 3

dalių atitikties *inter alia* Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, kurioje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja akademinę ir institucinę autonomiją. Konstitucinis Teismas, 1994 m. birželio 27 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostatą, kad aukštosioms mokykloms suteikiama autonomija, konstatavo, kad istoriškai aukštosios mokyklos autonomijos idėja susiformavo viduramžiais, kuriantis universitetams kaip mokslo ir mokymo įstaigoms. Autonomija reiškė, kad universitetas tam tikru požiūriu yra laisvas nuo valstybės, siekia kuo daugiau atsiriboti nuo politinės valdžios įtakos, sukurti savarankišką aukštosios mokyklos vidaus gyvenimo reguliavimo sistemą. Tokio atsitolinimo nuo valstybinės valdžios tikslas buvo apsaugoti mokslo, tyrimų ir mokymo laisvę, apginti mokslininkus ir dėstytojus nuo politinio bei ideologinio poveikio. Akademinės autonomijos raidą visada lėmė supratimas, kad mokslas ir mokymas gali normaliai egzistuoti ir skatinti pažangą tik tada, kai jie yra laisvi ir nepriklausomi. Taip susiformavo akademinės laisvės principas, išreiškiantis siekį apginti nuo išorinės įtakos mokslininkų ir dėstytojų mokslinės minties ir jos išraiškos laisvę. Tradiciškai aukštosios mokyklos autonomija suprantama kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įstatuose ar statute įtvirtinti savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus, naudotis valstybės perduotu ir kitu įsigytu turto, turėti teritorijos ir pastatų, kito turto, skirto mokslo ir studijų reikalams, neliečiamumo garantiją. Tuo tikslu aukštajai mokyklai garantuojama institucinė autonomija, t. y. tam tikras statusas, kuris reiškia, kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai).

Pažymėtina, kad aukštųjų mokyklų akademinė autonomija ir institucinė autonomija yra neatskiriama susijusios, t. y. be akademinės autonomijos negali būti laiduojama institucinė autonomija – aukštosios mokyklos savivalda, o be institucinės autonomijos nebūtų užtikrinta akademinė autonomija, kylanti *inter alia* iš konstitucinės mokslo ir tyrimų laisvės. Konstitucinis Teismas 2009 m. spalio 28 d. sprendime konstatavo, kad konstitucinė mokslo ir tyrimų bei dėstytojų laisvės samprata suponuoja mokslo bendruomenės profesinį nepriklausomumą, neatsiejamą nuo aukštųjų mokyklų savivaldos, kuri yra viena esminių aukštosios mokyklos autonomijos įgyvendinimo sąlygų; siekiant užtikrinti konstitucinį akademinės laisvės principo įgyvendinimą bei visuomenės interesus, kad aukštosiose mokyklose būtų sudarytos sąlygos ugdyti visapusišką asmenybę, kad aukštosios mokyklos turėtų dėstytojų, mokslinių tyrimų ir kūrybinės veiklos laisvę, aukštųjų mokyklų valdymo struktūroje turi būti įtvirtintos valdymo institucijos, įgyvendinančios aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas. Tik taip būtų garantuotas iš Konstitucijos kylantis

aukštųjų mokyklų autonomijos imperatyvas.

Taigi Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja šių mokyklų akademinės bendruomenės (mokslo bendruomenės) savivaldą, įgyvendinamą *inter alia* per šiai bendruomenei atstovaujančias aukštosios mokyklos valdymo institucijas.

Pažymėtina, kad aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės savivalda sietina su *inter alia* demokratiniais valdymo principais. Šie principai Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamos aukštųjų mokyklų autonomijos kontekste apima *inter alia* tiesioginį akademinės bendruomenės dalyvavimą, lemiamą jos įtaką sudarant didžiausius įgaliojimus turinčią (-ias) aukštosios mokyklos valdymo instituciją (-as) ir kitų aukštosios mokyklos valdymo, kontrolės ir priežiūros institucijų narių, taip pat asmenų, vykdančių vienasmenių institucijų funkcijas ar einančių kolegialių institucijų vadovų pareigas, kadencijų skaičiaus ribojimą. Pabrėžtina, kad nustatydamas aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinę struktūrą, *inter alia* reguliuodamas jos pertvarką, įstatymų leidėjas turėtų paisyti demokratinių valdymo principų ir nesudaryti prielaidų juos pažeisti. Šių principų neatitinkantis teisinis reguliavimas galėtų sudaryti prielaidas *inter alia* valstybei nepagrįstai kištis į aukštųjų mokyklų valdymą ir (ar) paneigti aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės savivaldą, taigi pažeisti Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamą aukštųjų mokyklų autonomiją.

7. Aukštųjų mokyklų autonomija neatsiejama nuo aukštųjų mokyklų ir aukštojo mokslo paskirties (Konstitucinio Teismo 2009 m. spalio 28 d. sprendimas). Konstitucinis Teismas 2002 m. vasario 5 d. nutarime pažymėjo, aukštojo mokslo sistema laiduoja mokslo ir kultūros, socialinę ir ekonominę plėtrą. Aukštojo mokslo paskirtis – kurti, kaupti ir skleisti mokslo žinias bei kultūros vertybes, ugdyti asmenybę ir visuomenę. Todėl visuomenė yra suinteresuota, kad aukštosiose mokyklose būtų sudarytos sąlygos ugdyti visapusišką asmenybę, kad aukštosios mokyklos turėtų dėstyti, mokslinių tyrimų ir kūrybinės veiklos laisvę. Savo ruožtu aukštosios mokyklos turi reaguoti į kintančius visuomenės poreikius ir derinti savo veiklą su visuomenės interesais. Vadinasi, aukštosios mokyklos autonomijos principas turi būti derinamas su atsakomybės ir atskaitomybės visuomenei principu, kitomis konstitucinėmis vertybėmis, su aukštųjų mokyklų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų, su aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesų sąveika ir jų derinimu.

Aukštojo mokslo tikslų įvairovė lemia tai, kad gali būti įvairių tipų aukštųjų mokyklų; atsižvelgiant į tai, įstatymais skirtingų tipų aukštosioms mokykloms (atsižvelgiant į tai, ar tai yra universitetai, ar kolegijos, ar steigėjas yra valstybė, ar kiti subjektai, bei kitų sąlygų) gali būti nustatomos skirtingos autonomijos ribos (Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarimas). Todėl Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostata negali būti aiškinama kaip draudžianti įstatymais nustatyti nevienodas skirtingų aukštųjų mokyklų tipų autonomijos ribas; įstatymais gali būti skirtingai reguliuojami aukštųjų mokyklų valdymo, taip pat jų savivaldos santykiai (Konstitucinio

Teismo 2002 m. vasario 5 d. nutarimas, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas). Kaip 2008 m. kovo 20 d. nutarime pažymėjo Konstitucinis Teismas, aukštųjų mokyklų teisės, kuriomis jos naudojasi, gali būti (paisant Konstitucijos) diferencijuojamos pagal įvairius svarbius kriterijus, *inter alia* pagal tai, koks yra šių aukštųjų mokyklų statusas (ar jos yra universitetai, ar ne), kokio lygio aukštąjį išsilavinimą jos teikia jose besimokantiems asmenims, kokias studijų programas vykdo, koks yra jų mokslinis potencialas ir pan. Taigi pažymėtina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostata nedraudžiama, atsižvelgiant į įvairius svarbius kriterijus, diferencijuoti skirtingų tipų aukštųjų mokyklų teisinio statuso ir to paties tipo aukštųjų mokyklų teisių bei autonomijos ribų.

Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad, paisydamas aukštųjų mokyklų autonomijos, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją pasirinkti ir reglamentuoti konkretų mokslo ir studijų organizavimo modelį, kuris labiausiai atitiktų tam tikro laikotarpio valstybės ir visuomenės pažangios raidos poreikius. Taigi Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija nepaneigia įstatymų leidėjo teisės reguliuoti aukštųjų mokyklų veiklą, *inter alia* atsižvelgiant į visuomenės interesus ir kintančius jos poreikius nustatyti įvairių tipų mokslo ir studijų institucijas, skirtingas jų autonomijos ribas, organizacinės ir valdymo struktūros pagrindus. Nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos, *inter alia* demokratiniiais valdymo principais grindžiamos jų savivaldos, įstatymų leidėjas gali nustatyti įvairius aukštųjų mokyklų valdymo struktūros modelius, *inter alia* numatyti vieną tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujančią ir jos savivaldą įgyvendinančią instituciją, kuri būtų įgaliota spręsti visus svarbiausius klausimus, susijusius ir su akademinė, ir su institucine aukštosios mokyklos autonomija, kelias tokias institucijas atskirai su akademinė ir su institucine autonomija susijusiems svarbiausiems aukštosios mokyklos valdymo klausimams spręsti, kontrolės ir priežiūros instituciją, kuri būtų sudaroma ne tik iš akademinės bendruomenės narių arba ne iš jų ir kuri priimant aukštosios mokyklos valdymo sprendimus galėtų atlikti ir patariamąsias funkcijas.

7.1. Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat pažymėtina, jog konstitucinė aukštųjų mokyklų autonomijos garantija suponuoja tai, kad įstatymų leidėjas turi numatyti specialų teisinį reguliavimą, o juo remiantis didžiąją šių santykių teisinio reguliavimo dalį turi sudaryti lokalus – pačių aukštųjų mokyklų nustatytas – teisinis reguliavimas (Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas, 2009 m. spalio 28 d. sprendimas). Todėl bendras įstatymų nustatytas visų aukštųjų mokyklų teisinis reguliavimas neturėtų būti pernelyg detalus ir neturėtų riboti iš aukštųjų mokyklų autonomijos kylančios jų teisės lokaliais teisės aktais reglamentuoti savo veiklą.

7.2. Paminėtina, kad Didžiojoje universitetų chartijoje universitetai apibūdinami kaip kultūros, švietimo ir mokslinio tyrimo centrai, kuriantys žmonijos ateičiai būtiną kultūrinio, mokslinio ir techninio išsivystymo pamatą; joje taip pat yra pažymėta, kad universitetas yra Europos humanistinių tradicijų sergėtojas; jo nuolatinis rūpestis – siekti visa apimančių žinių;

vykdydamas savo pašaukimą, jis peržengia geografines ir politines sienas ir savo veikla teigia, kad yra gyvybiškai būtina įvairioms kultūroms vienoms kitas pažinti ir turtinti. Kaip minėta, istoriškai aukštosios mokyklos autonomijos idėja susiformavo viduramžiais, kuriantis universitetams kaip mokslo ir mokymo įstaigoms; kai kurie universitetai turi šimtmetes tradicijas ir universitetams būdinga humanitarinių, socialinių, gamtos ir matematikos (neretai ir medicinos) mokslų simbiozė.

Minėta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostata nedraudžiama, atsižvelgiant į įvairius svarbius kriterijus, diferencijuoti skirtingų tipų aukštųjų mokyklų teisinio statuso ir to paties tipo aukštųjų mokyklų teisių bei autonomijos ribų. Atsižvelgiant į tai, šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pagal įvairius svarbius kriterijus diferencijuojant aukštųjų mokyklų statusą turi būti atsižvelgiama *inter alia* į konkrečios aukštosios mokyklos istorines ir susiklosčiusias demokratinius valdymo principais pagrįstos savivaldos tradicijas, jų tęstinumo puoselėjimą. Tai *inter alia* reiškia, kad pagal Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalį tam tikrais atvejais konkrečioms aukštosioms mokykloms gali būti nustatomos specialiosios jų teisės, autonomijos ribas, organizacinę ir valdymo struktūrą apibrėžiančios normos, besiskiriančios nuo tų, kurios nustatytos taikant bendrą įstatymų nustatytą visų aukštųjų mokyklų teisinį reguliavimą.

8. Kaip minėta, įstatymų leidėjas turi teisę reglamentuoti aukštųjų mokyklų veiklą, *inter alia* nustatyti įvairius jų organizacinės ir valdymo struktūros pagrindus; įgyvendindamas šią teisę jis turi paisyti Konstitucijos, *inter alia* nepaneigti jos 40 straipsnio 3 dalyje laidojamos aukštųjų mokyklų autonomijos.

Šioje konstitucinės justicijos byloje pažymėtina, kad konstitucinė aukštųjų mokyklų autonomijos samprata yra atskleidžiama ir plėtojama Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatose. Kaip 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendime pažymėjo Konstitucinis Teismas, Konstitucinio Teismo aktuose yra aiškinamos Konstitucijos nuostatos – normos bei principai. Juose yra kuriama ir plėtojama oficialioji konstitucinė doktrina. Visi teisę kuriantys ir taikantys subjektai, įskaitant teismus, taikydami Konstituciją privalo paisyti oficialiosios konstitucinės doktrinos, jie negali aiškinti Konstitucijos nuostatų kitaip, nei savo aktuose yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas. Priešingu atveju būtų pažeistas konstitucinis principas, kad įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas, būtų nepaisoma Konstitucijos viršenybės, būtų sudarytos prielaidos atsirasti teisės sistemos nesuderinamumui.

Paminėtina, kad leidžiant naujus, keičiant, papildant jau priimtus įstatymus, kitus teisės aktus, juos leidžiančias valstybės institucijas saisto Konstitucinio Teismo nutarimo motyvuojamojoje dalyje išdėstyta Konstitucijos nuostatų samprata, kiti teisiniai argumentai (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2005 m. sausio 19 d. nutarimai, 2005 m. rugsėjo 20 d. sprendimas, 2006 m. kovo 28 d. nutarimas). Įstatymų leidėjas, leisdamas naujus, keisdamas, papildydamas galiojančius įstatymus, negali neatsižvelgti į *inter alia* oficialiai paskelbtame ir

įsigaliojusiame Konstitucinio Teismo nutarime išdėstyta Konstitucijos nuostatų sampratą, kitus teisinius argumentus (Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas).

Taip pat pažymėtina, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos saisto ir patį Konstitucinį Teismą. Kaip ne kartą yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, Konstitucinio Teismo teisinė pozicija (*ratio decidendi*) atitinkamose konstitucinės justicijos bylose turi precedento reikšmę (Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d., 2010 m. vasario 9 d. nutarimai); Konstitucinį Teismą saisto jo paties sukurti (ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose) precedentai ir jo paties suformuota tuos precedentes pagrindžianti oficialioji konstitucinė doktrina (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimai, 2007 m. spalio 22 d., 2007 m. spalio 24 d. nutarimai, 2007 m. lapkričio 13 d., 2007 m. gruodžio 6 d., 2008 m. vasario 1 d. sprendimai, 2008 m. vasario 20 d. nutarimas).

9. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtinos tokios Konstitucinio Teismo 2009 m. spalio 28 d. sprendime suformuluotos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, plėtojančios konstitucinės aukštųjų mokyklų autonomijos, kaip teisės *inter alia* savarankiškai nustatyti savo organizacinę ir valdymo struktūrą, sampratą:

– aukštosios mokyklos valdymo struktūra plačiąja prasme suprantama kaip tam tikrų vienasmenių ir (arba) kolegialių institucijų, priimančių sprendimus aukštosios mokyklos valdymo klausimais, vykdančių administravimo, kontrolės funkcijas (pvz., rektorius, prorektorai, senatas, taryba, administracija ir pan.), sistema; šios institucijos pagal savo paskirtį vykdo skirtingas funkcijas;

– aukštųjų mokyklų savivalda turi būti įgyvendinama per jų institucijas, kurių sudarymo tvarka negali būti nustatyta tokia, kad aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė negalėtų lemti sprendimų priėmimo dėl aukštosios mokyklos reikalų tvarkymo; aukštųjų mokyklų valdymo institucijas, įgyvendinančias aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas, turi sudaryti pačios aukštosios mokyklos, įstatymuose numatytais pagrindais savo įstatuose ar statutuose nustačiusios jų sudarymo būdus ir tvarką;

– nebūtų įmanoma užtikrinti aukštųjų mokyklų autonomijos, *inter alia* konstitucinio akademinės laisvės principo, jeigu aukštosios mokyklos neturėtų finansinio savarankiškumo, t. y. jeigu jų valdymo institucijos, įgyvendinančios aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas, neturėtų galimybės, remdamosi įstatymais, priimti sprendimų dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo savo misijai įgyvendinti; aukštųjų mokyklų valdymo institucijoms, įgyvendinančioms aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas, priskirtina *inter alia* ir funkcija priimti sprendimus dėl aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti reikalingų lėšų bei kito turto panaudojimo remiantis įstatymu;

– kad valstybė galėtų įgyvendinti savo priedermę prižiūrėti mokymo įstaigų veiklą, taip pat kad būtų užtikrintas aukštųjų mokyklų autonomijos principo suderinamumas su atsakomybės ir

atskaitomybės visuomenei principu, garantuota studijų kokybė ir mokslinių tyrimų plėtra, aukštosios mokyklos valdymo struktūroje paprastai turi būti numatyta tokia institucija, kuri vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurios paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, tačiau kuri nėra tiesiogiai susijusi su akademinės laisvės principo įgyvendinimu;

– negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, kad institucija, kuri vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurios paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, be kontrolės ir priežiūros funkcijų, vykdytų ir aukštosios mokyklos valdymo funkcijas, kurios yra priskirtos paprastai iš aukštosios mokyklos akademinės bendruomenės narių sudaromoms aukštųjų mokyklų valdymo institucijoms, įgyvendinančioms aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas;

– nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos principo, įstatymų leidėjas įstatymais gali nustatyti aukštųjų mokyklų valdymo struktūroje esančių institucijų, kurios vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurių paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, sudarymo tvarką ir būdus;

– tokia institucija, kuri vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurios paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, gali būti sudaroma ne tik iš aukštosios mokyklos akademinės bendruomenės narių – į ją gali būti skiriami *inter alia* ir valstybės vykdomosios valdžios institucijų atstovai.

10. Minėta, kad Konstitucinis Teismas pirmiausia *inter alia* tirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

10.1. Minėta, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytą visuminį teisinį reguliavimą:

– valstybinės aukštosios mokyklos taryba yra didžiausius įgaliojimus turintis šios aukštosios mokyklos valdymo organas: dauguma jos funkcijų yra susijusios su strateginių ir kitų svarbiausių aukštosios mokyklos valdymo sprendimų priėmimu; *inter alia* šie sprendimai apima svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti;

– akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos sudarant tarybą bei tarybai priimant strateginius ir kitus svarbiausius aukštosios mokyklos valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti; taigi valstybinės aukštosios mokyklos taryba nėra akademinės bendruomenės savivalda įgyvendinanti institucija, nors vykdo pagrindines su aukštosios mokyklos savivalda susijusias valdymo funkcijas;

– be valstybinės aukštosios mokyklos valdymo funkcijų, susijusių su strateginių ir kitų

svarbiausių aukštosios mokyklos valdymo sprendimų priėmimu, taryba atlieka kontrolės ir priežiūros funkcijas, susijusias su aukštosios mokyklos atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei.

10.2. Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija, kaip minėta, suponuoja šių mokyklų akademinės bendruomenės (mokslo bendruomenės) savivaldą, *inter alia* įgyvendinamą per šiai bendruomenei atstovaujančias aukštosios mokyklos valdymo institucijas; ši savivalda sietina su demokratiniais valdymo principais, *inter alia* su tiesioginiu akademinės bendruomenės dalyvavimu ir lemiamą jos įtaką sudarant didžiausius įgaliojimus turinčią (-ias) aukštosios mokyklos valdymo instituciją (-as); nustatydamas aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinę struktūrą įstatymų leidėjas turėtų paisyti demokratiškus valdymo principus ir nesudaryti prielaidų juos pažeisti.

Taip pat minėta, jog aukštųjų mokyklų savivalda turi būti įgyvendinama per jų institucijas, kurių sudarymo tvarka negali būti nustatyta tokia, kad aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė negalėtų lemti sprendimų dėl aukštosios mokyklos reikalų tvarkymo priėmimo; nebūtų įmanoma užtikrinti aukštųjų mokyklų autonomijos, *inter alia* konstitucinio akademinės laisvės principo, jeigu aukštosios mokyklos neturėtų finansinio savarankiškumo, t. y. jeigu jų valdymo institucijos, įgyvendinančios aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas, neturėtų galimybės, remdamosi įstatymais, priimti sprendimų dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo savo misijai įgyvendinti.

Minėta ir tai, kad aukštosios mokyklos valdymo struktūroje paprastai turi būti numatyta tokia institucija, kuri vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurios paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei; negali būti nustatyta tokio teisinio reguliavimo, kad tokia institucija, be kontrolės ir priežiūros funkcijų, vykdytų ir aukštosios mokyklos valdymo funkcijas, kurios yra priskirtos paprastai iš aukštosios mokyklos akademinės bendruomenės narių sudaromoms aukštųjų mokyklų valdymo institucijoms, įgyvendinančioms aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas.

10.3. Taigi tokiu Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytu visuminiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį valstybinės aukštosios mokyklos tarybai, kurią sudarant akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos ir kuri nėra aukštosios mokyklos savivaldą įgyvendinanti institucija, yra pavestos aukštosios mokyklos savivaldai būdingos valdymo funkcijos, pažeidžiama Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija.

Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytos valdymo funkcijos *per se* neprieštarautų Konstitucijai, jeigu jos būtų pavestos akademinėi bendruomenei tiesiogiai atstovaujančiai ir jos savivaldą įgyvendinančiai institucijai. Taip pat pažymėtina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalį atitiktų toks teisinis reguliavimas, pagal kurį tokia valstybinės aukštosios mokyklos taryba, kurios sudarymo tvarka nustatyta Mokslo ir studijų įstatymo 20

straipsnio 3 dalyje, atliktų tik kontrolės ir priežiūros funkcijas, susijusias su aukštosios mokyklos atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei, taip pat patariamąsias funkcijas.

11. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 1, 2 punktai, 3 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) teikiamus aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus, 4 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba nustato aukštosios mokyklos lėšų (taip pat lėšų, skirtų vadovų ir kitų darbuotojų darbo užmokesčiui) ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais tvarką bei tvirtina svarbiausius su tuo susijusius sprendimus, 5, 6, 7, 8 punktai, 9 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą, 10 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, 13 punktas, 15 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba atlieka kitas aukštosios mokyklos valdymo funkcijas, nustatytas jos statute ir kituose teisės aktuose, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

12. Minėta, kad Konstitucinis Teismas *inter alia* tirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

12.1. Minėta, jog aukštųjų mokyklų savivalda turi būti įgyvendinama per jų institucijas, kurių sudarymo tvarka negali būti nustatyta tokia, kad aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė negalėtų lemti sprendimų priėmimo dėl aukštosios mokyklos reikalų tvarkymo; aukštųjų mokyklų valdymo institucijas, įgyvendinančias aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas, turi sudaryti pačios aukštosios mokyklos, įstatymuose nustatytais pagrindais savo įstatuose ar statutuose nustačiusios jų sudarymo būdus ir tvarką.

Taip pat minėta, kad, nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos principo, įstatymų leidėjas įstatymais gali nustatyti aukštųjų mokyklų valdymo struktūroje esančių institucijų, kurios vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurių paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, sudarymo tvarką ir būdus; tokia institucija, kuri vykdo kontrolės ir priežiūros funkcijas ir kurios paskirtis – užtikrinti aukštosios mokyklos atsakomybę ir atskaitomybę visuomenei, gali būti sudaroma ne tik iš aukštosios mokyklos akademinės bendruomenės narių – į ją gali būti skiriami *inter alia* ir valstybės vykdomosios valdžios institucijų atstovai.

Minėta ir tai, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytą visuminį teisinį reguliavimą valstybinės aukštosios mokyklos taryba yra didžiausius įgaliojimus turintis šios

aukštosios mokyklos valdymo organas. Apibendrinant Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą taip pat minėta, kad valstybinės aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos sudarant šios aukštosios mokyklos tarybą; lemiamą įtaką sudarant valstybinės aukštosios mokyklos tarybą turi švietimo ir mokslo ministras; strateginius ir kitus svarbiausius valstybinės aukštosios mokyklos valdymo sprendimus taryba gali priimti ir be akademinės bendruomenės tiesiogiai paskirtų narių pritarimo.

12.2. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta valstybinės aukštosios mokyklos tarybos sudarymo tvarka prieštarautų Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintai aukštųjų mokyklų autonomijai, jeigu tarybai būtų pavestos aukštosios mokyklos savivaldai būdingos valdymo funkcijos.

Tačiau pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendime, 2006 m. rugsėjo 21 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad yra įmanomos ir tokios teisinės situacijos, kai nuostatų, prieštaraujančių aukštesnės galios teisės aktų nuostatoms, *inter alia* Konstitucijai, pašalinimas Konstitucinio Teismo nutarimu iš teisės sistemos teisės taikymo atžvilgiu iš esmės prilygsta visuminio teisinio reguliavimo pakeitimui – kitokio nei iki tol visuminio teisinio reguliavimo, kuris neturi spragų, nustatymui.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatavus, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatos tiek, kiek jose nustatytos valstybinės aukštosios mokyklos tarybos valdymo funkcijos, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, šių nuostatų pašalinimas iš teisės sistemos teisės taikymo atžvilgiu iš esmės prilygsta visuminio teisinio reguliavimo pakeitimui ir kitokio nei iki tol visuminio teisinio reguliavimo nustatymui: valstybinės aukštosios mokyklos taryba, kurios sudarymo tvarka nustatyta Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje, gali toliau vykdyti šio įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytas kontrolės ir priežiūros funkcijas, susijusias su aukštosios mokyklos atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei, bei patariamąsias funkcijas. Toks šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu pakeistas visuminis teisinis reguliavimas, nustatytas Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje, atitinka Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalį, konstitucinį teisinės valstybės principą.

12.3. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, jog nėra teisinio pagrindo teigti, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalis *per se* prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

12.4. Šiame kontekste pažymėtina, kad reguliuojant valstybinės aukštosios mokyklos tarybos, kaip kontrolės ir priežiūros organo, sudarymo tvarką turėtų būti sudarytos teisinės prielaidos šio organo nariais skirti *inter alia* valstybės vykdomosios valdžios institucijų atstovus, taip pat asmenis, susijusius su aukštąja mokykla ir suinteresuotus sėkminga jos veikla įgyvendinant jos tikslus ir misiją (pavyzdžiui, aukštosios mokyklos mecenatų, socialinių partnerių, alumnų

organizacijų atstovus).

13. Minėta, jog iš pareiškėjo argumentų matyti, kad jis abejoja su Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies, reglamentuojančios valstybinės aukštosios mokyklos tarybos funkcijas, nuostatomis susijusių kitų minėtų šio ir 19, 21, 22 straipsnių nuostatų konstitucingumu. Todėl Konstitucinis Teismas toliau tirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 1 dalies nuostata, pagal kurią taryba yra valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organas, taip pat šio įstatymo 19 straipsnio 1, 2 dalių nuostatos tiek, kiek jose įtvirtinta taryba, kaip valstybinio universiteto ar valstybinės kolegijos kolegialus valdymo organas, 21 straipsnio 1 dalies nuostata, kad valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba) yra aukštosios mokyklos akademinų reikalų valdymo organas, šio straipsnio 2, 3 dalių nuostatos, reglamentuojančios universiteto senato ir kolegijos akademinės tarybos funkcijas, 22 straipsnio 2 dalies nuostatos, reglamentuojančios rektoriaus (direktoriaus) funkcijas, šio straipsnio 3, 4, 7 dalių nuostatos dėl rektoriaus (direktoriaus) rinkimo, skyrimo ir atleidimo tvarkos, 9 dalies nuostatos, susijusios su rektoriaus (direktoriaus) atskaitomybe, neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

14. Minėta, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 1 dalį taryba yra valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organas, o šio įstatymo 19 straipsnio 1, 2 dalyse *inter alia* nustatyta, kad taryba yra valstybinio universiteto ar valstybinės kolegijos kolegialus valdymo organas.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad tokiu Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytu visuminiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį valstybinės aukštosios mokyklos tarybai, kurią sudarant akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos ir kuri nėra aukštosios mokyklos savivaldą įgyvendinanti institucija, yra pavestos aukštosios mokyklos savivaldai būdingos valdymo funkcijos, pažeidžiama Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija. Taikant tuos pačius argumentus konstatuotina ir tai, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 19 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje įtvirtinta taryba, kaip valstybinio universiteto kolegialus valdymo organas, 19 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje įtvirtinta taryba, kaip valstybinės kolegijos kolegialus valdymo organas, taip pat 20 straipsnio 1 dalis.

15. Minėta, jog 21 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba) yra aukštosios mokyklos akademinų reikalų valdymo organas, o šio straipsnio 2, 3 dalyse nustatytos universiteto senato ir kolegijos akademinės tarybos funkcijos.

15.1. Minėta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja šių mokyklų akademinės bendruomenės (mokslo bendruomenės) savivaldą, kuri sietina su *inter alia* demokratiniais valdymo principais; šie principai Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamos aukštųjų mokyklų autonomijos kontekste apima *inter alia* tiesioginį

akademinės bendruomenės dalyvavimą ir lemiamą jos įtaką sudarant didžiausius įgaliojimus turinčią (-ias) aukštosios mokyklos valdymo instituciją (-as).

Taip pat minėta, kad nebūtų įmanoma užtikrinti aukštųjų mokyklų autonomijos, *inter alia* konstitucinio akademinės laisvės principo, jeigu aukštosios mokyklos neturėtų finansinio savarankiškumo, t. y. jeigu jų valdymo institucijos, įgyvendinančios aukštosios mokyklos savivaldos funkcijas, neturėtų galimybės, remdamosi įstatymais, priimti sprendimų dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo savo misijai įgyvendinti.

15.2. Minėta, kad pagal Mokslo ir studijų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas.

Taip pat minėta, kad senatas (akademinė taryba) nedalyvauja arba dalyvauja tik su patarimojo balso teise priimant valstybinės aukštosios mokyklos strateginius ir kitus svarbiausius valdymo sprendimus, kuriuos pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalį yra įgaliota priimti taryba. Šie sprendimai apima *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti.

Minėta ir tai, kad akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos sudarant tarybą bei tarybai priimant strateginius ir kitus svarbiausius aukštosios mokyklos valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti; valstybinės aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos tarybos sprendimams; valstybinės aukštosios mokyklos taryba nėra akademinės bendruomenės savivaldą įgyvendinanti institucija.

15.3. Minėta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies nuostata negali būti aiškinama kaip draudžianti įstatymais nustatyti nevienodas skirtingų aukštųjų mokyklų tipų autonomijos ribas; įstatymais gali būti skirtingai reguliuojami aukštųjų mokyklų valdymo, taip pat jų savivaldos santykiai; nepaneigdamas aukštųjų mokyklų autonomijos, *inter alia* demokratiniiais valdymo principais grindžiamos jų savivaldos, įstatymų leidėjas gali nustatyti įvairius aukštųjų mokyklų valdymo struktūros modelius.

Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytos valdymo funkcijos *per se* neprieštarautų Konstitucijai, jeigu būtų pavestos akademinėi bendruomenei tiesiogiai atstovaujanti ir jos savivaldą įgyvendinanti institucijai. Minėta ir tai, kad Konstitucijai neprieštarautų toks teisinis reguliavimas, pagal kurį šias funkcijas atliktų senatas (akademinė taryba), kuris, kaip minėta, yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas.

Taigi įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei

atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, su Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija yra nesuderinamas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį senato (akademinės tarybos) kompetencija apribojama tik akademiniais reikalais ir kai jis nedalyvauja arba dalyvauja tik su patariamąjo balso teise priimant valstybinės aukštosios mokyklos strateginius ir kitus svarbiausius valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti.

15.3.1. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytinos išvados, kad:

– Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 1 dalis tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, joje nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademinė taryba) yra tik akademinų reikalų valdymo organas, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 2 dalies 1 punktą tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinio universiteto senatas teikia rektoriui siūlymus dėl studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (kultūrinės, socialinės) plėtros, meno programų finansavimo ir universiteto struktūros pertvarkos, reikalingos toms programoms įgyvendinti, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui;

– Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 3 dalies 1 punktą tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinės kolegijos akademinė taryba teikia direktoriui siūlymus dėl studijų programų finansavimo ir kolegijos struktūros pertvarkos, reikalingos toms programoms įgyvendinti, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

15.3.2. Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 6 punktą, kuriame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba nustato aukštosios mokyklos darbuotojų parinkimo ir vertinimo principus, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Atsižvelgiant į tai taip pat konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 2

dalis 4 punktas tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinio universiteto senatas, tvirtindamas dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus ir nustatydamas dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas organizavimo tvarką, turi vadovautis tarybos nustatytais universiteto darbuotojų parinkimo ir vertinimo principais, bei Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 3 dalies 4 punktas tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinės kolegijos akademinė taryba, tvirtindama dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus ir nustatydamas dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas organizavimo tvarką, turi vadovautis tarybos nustatytais kolegijos darbuotojų parinkimo ir vertinimo principais.

15.4. Minėta, kad, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, su Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija yra nesuderinamas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį senato (akademinės tarybos) kompetencija apribojama tik akademiniais reikalais ir jis nedalyvauja arba dalyvauja tik su patarimojo balso teise priimant valstybinės aukštosios mokyklos strateginius ir kitus svarbiausius valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti.

Minėta ir tai, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytos valdymo funkcijos *per se* neprieštarautų Konstitucijai, jeigu būtų pavestos akademinėi bendruomenei tiesiogiai atstovaujančiai ir jos savivaldą įgyvendinančiai institucijai.

15.4.1. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 2 dalis tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinė taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, joje nenustatyta, kad valstybinio universiteto senatas priima svarbiausius strateginius ir kitus svarbiausius universiteto valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

15.4.2. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo

21 straipsnio 3 dalis tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademinei taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, joje nenustatyta, kad valstybinės kolegijos akademinei taryba priima svarbiausius strateginius ir kitus svarbiausius kolegijos valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

16. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalyje yra nustatytos rektoriaus (direktoriaus) funkcijos, šio straipsnio 3, 4, 7 dalių nuostatos yra susijusios su rektoriaus (direktoriaus) rinkimo, skyrimo ir atleidimo tvarka, o 9 dalies nuostatos – su rektoriaus (direktoriaus) atskaitomybe.

16.1. Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 5 punkte *inter alia* nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teikia tarybai tvirtinti studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 7 punktas, kuriame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba rektoriaus (direktoriaus) teikimu nustato studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius. Atsižvelgiant į tai taip pat konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 5 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teikia tarybai tvirtinti studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius.

16.2. Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 7 punkte *inter alia* nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teikia tarybai tvirtinti aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 9 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą. Atsižvelgiant į tai taip pat konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 7 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teikia tarybai tvirtinti aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą.

16.3. Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 8 punkte *inter alia* nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) supažindina senatą (akademinę tarybą) su aukštosios mokyklos metine veiklos ataskaita. Šiame kontekste pažymėtina, kad aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą pagal Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 10 punktą tvirtina taryba.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 10 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą. Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nenustatyta, kad valstybinio universiteto senatas priima svarbiausius strateginius ir kitus svarbiausius universiteto valdymo sprendimus, *inter alia* tvirtina universiteto metinę veiklos ataskaitą, taip pat Mokslo ir studijų įstatymo 21 straipsnio 3 dalis tiek, kiek joje nenustatyta, kad valstybinės kolegijos akademinė taryba priima svarbiausius strateginius ir kitus svarbiausius kolegijos valdymo sprendimus, *inter alia* tvirtina kolegijos metinę veiklos ataskaitą.

Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 8 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) supažindina senatą (akademinę tarybą) su aukštosios mokyklos metine veiklos ataskaita.

16.4. Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 9 punkte nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teikia tarybai tvirtinti strateginį aukštosios mokyklos veiklos ir aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 1 punktas, kuriame *inter alia* nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą strateginį veiklos planą, taip pat šios dalies 3 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) teikiamus aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus. Atsižvelgiant į tai taip pat konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 2 dalies 9 punktas.

16.5. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 3, 4, 7 dalyse yra nustatyta valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) rinkimo, skyrimo ir atleidimo iš pareigų tvarka.

Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 3 dalį rektorių (direktorių) viešo konkurso

būdu renka, skiria ir atleidžia taryba. Pagal šio straipsnio 4 dalį taryba skelbia viešą konkursą rektoriaus (direktoriaus) pareigoms eiti; rektorius (direktorius) laikomas išrinktu, jeigu už jį balsuoja ne mažiau kaip trys penktadaliai visų tarybos narių. Pagal šio straipsnio 7 dalį su išrinktu rektoriumi (direktoriumi) jo kadencijos laikotarpiui darbo sutartį aukštosios mokyklos vardu pasirašo tarybos pirmininkas arba kitas tarybos įgaliotas asmuo.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 5 punktas, kuriame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba nustato rektoriaus (direktoriaus) rinkimų viešo konkurso būdu organizavimo tvarką, renka, skiria į pareigas ir atleidžia iš jų aukštosios mokyklos rektorių (direktorių).

Atsižvelgiant į tai taip pat konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 3, 4, 7 dalys.

16.6. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 9 dalis yra susijusi su valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) atskaitomybe. Šioje dalyje yra nustatyta, kad rektorius (direktorius) teisės aktų nustatyta tvarka gali būti atleistas iš pareigų, jeigu tarybos posėdyje jos narių balsų dauguma nepatvirtinama rektoriaus (direktoriaus) pateikta aukštosios mokyklos metinė veiklos ataskaita arba metinė pajamų ir išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaita.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 9 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinės pajamų ir išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaitą, taip pat šios dalies 10 punktas tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą. Atsižvelgiant į tai konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 22 straipsnio 9 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teisės aktų nustatyta tvarka gali būti atleistas iš pareigų, jeigu tarybos posėdyje jos narių balsų dauguma nepatvirtinama rektoriaus (direktoriaus) pateikta aukštosios mokyklos metinė veiklos ataskaita arba metinė pajamų ir išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaita.

VIII

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalies atitikties Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalis neprieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalyje nustatyta:

„Valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organams šio įstatymo 20 straipsnio 2 ir 12 dalys, 21 straipsnio 2 ir 3 dalys, 22 straipsnio 2 ir 7 dalys taikomos, kai jie sudaryti šio įstatymo nustatyta tvarka. Iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinkti ar sudaryti valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organai savo pareigas atlieka aukštosios mokyklos statuto, kiek tai neprieštarauja šiai straipsnio daliai, nustatyta tvarka iki sudarymo metu nustatytos kadencijos pabaigos, bet ne ilgiau kaip iki valstybinės aukštosios mokyklos pertvarkymo į viešąją įstaigą, išskyrus valstybines kolegijas, kuriose valdymo organai sudaryti ne anksčiau kaip 2007 metais, arba iki naujų atitinkamų valdymo organų sudarymo (išrinkimo), arba iki 2011 m. gruodžio 31 d. Mokslininkų, dėstytojų, administracijos ir kitų darbuotojų skiriami nariai į pirmąsias šio įstatymo nustatyta tvarka sudaromas valstybinių aukštųjų mokyklų tarybas skiriami rinkimų būdu Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka. Šiam įstatymui įsigaliojus, valstybinės aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) renka (skiria) tik pagal šį įstatymą sudaryta valstybinės aukštosios mokyklos taryba. Jeigu nėra pagal šį įstatymą sudarytos valstybinės aukštosios mokyklos tarybos, valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) įgaliojimai pratęsiami iki naujo valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) išrinkimo, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesiams.“

3. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalies nuostatos yra susijusios su valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, pertvarkymu į viešąsias įstaigas – vienintelę teisinę valstybinių aukštųjų mokyklų formą pagal Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalį, konkrečiai – su naujų Mokslo ir studijų įstatyme nustatytų valdymo organų sudarymu pertvarkant valstybinę aukštąją mokyklą į viešąją įstaigą ir pagal iki Mokslo ir studijų įstatymo įsigaliojimo galiojusį teisinį reguliavimą sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma buvo biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimų nutraukimu. Pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą yra keičiama ne tik valstybinių aukštųjų mokyklų teisinė forma, bet ir jų valdymo ir organizacinė struktūra, *inter alia* kolegialių valdymo organų įgaliojimai. Atsižvelgiant į Mokslo ir studijų įstatyme nustatytą visuminį teisinį reguliavimą, tokia aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinės struktūros pertvarka yra esminė.

3.1. Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalyje *inter alia* nustatyta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinkti ar sudaryti valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organai savo pareigas atlieka arba iki jų sudarymo metu nustatytos kadencijos pabaigos, arba iki valstybinės aukštosios mokyklos pertvarkymo į viešąją įstaigą, jeigu ji pertvarkoma anksčiau, nei pasibaigia jos valdymo organų kadencija (išskyrus valstybines kolegijas, kuriose valdymo organai sudaryti ne anksčiau kaip 2007 m.), arba iki naujų atitinkamų valdymo organų sudarymo (išrinkimo), arba iki 2011 m. gruodžio 31 d.

Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalį iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai įstatymu nutraukiami nesibaigus jų sudarymo metu nustatytai kadencijai dviem pagrindais:

– valstybinę aukštąją mokyklą pertvarkius į viešąją įstaigą, jeigu ji pertvarkoma anksčiau, nei pasibaigia jos valdymo organų kadencija (išskyrus valstybines kolegijas, kuriose valdymo organai sudaryti ne anksčiau kaip 2007 m.);

– jeigu valdymo organų įgaliojimai 2011 m. gruodžio 31 d. nėra pasibaigę kitais Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalyje nustatytais pagrindais.

Šiame kontekste paminėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalį valstybinės aukštosios mokyklos privalo būti pertvarkytos iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas iki 2011 m. gruodžio 31 d. Taigi pirmasis iš minėtų pagrindų – iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimų nutraukimas įstatymu, t. y. valstybinės aukštosios mokyklos pertvarkymas į viešąją įstaigą, jeigu ji pertvarkoma anksčiau, nei pasibaigia jos valdymo organų kadencija, yra susijęs su valstybinės aukštosios mokyklos pertvarkymu į viešąją įstaigą per Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalyje nustatytą terminą. Antrasis minėtas pagrindas, kai iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai nutraukiami įstatymu 2011 m. gruodžio 31 d., būtų taikomas tuo atveju, jeigu valstybinė aukštoji mokykla nėra pertvarkyta į viešąją įstaigą Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalyje nustatytu terminu.

3.2. Be to, Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad įsigaliojus šiam įstatymui valstybinės aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) renka (skiria) tik pagal šį įstatymą sudaryta valstybinės aukštosios mokyklos taryba, o jeigu jos nėra, valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) įgaliojimai pratęsiami iki naujo valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) išrinkimo, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesiams.

4. Pareiškėjas – Seimo narių grupė savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalies atitikties Konstitucijai grindžia tuo, kad galutinė aukštosios mokyklos valdymo organų suformavimo pagal Mokslo ir studijų įstatymą ir aukštosios mokyklos reorganizavimo į viešąją įstaigą data – 2011 m. gruodžio 31 d. – negali būti taikoma aukštųjų mokyklų valdymo organams, *inter alia* rektoriams, iki šio įstatymo įsigaliojimo paskirtiems į pareigas ir dirbantiems pagal darbo sutartis iki jų kadencijos pabaigos. Pavyzdžiui, rektoriaus kadencijos pabaiga įvairiuose Lietuvos universitetuose nesutampa su šiame įstatyme nustatyta data ir kadencija trunka ilgiau, todėl asmenys, priimti pagal darbo sutartis 5 metų kadencijai iki Mokslo ir studijų įstatymo įsigaliojimo, turėtų baigti savo kadenciją. Pareiškėjo nuomone, Mokslo ir studijų įstatymo 95

straipsnio 5 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, kai rektorius atleidžiamas iki jo kadencijos pabaigos, prieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Savo argumentus pareiškėjas grindžia oficialiąja konstitucine doktrina, kurioje atskleidžiamas *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo imperatyvų turinys.

Taigi iš pareiškėjo argumentų matyti, kad jis abejoja Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalies konstitucingumu tiek, kiek joje nustatyta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai nutraukiami 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais.

5. Minėta, kad pareiškėjas abejoja dėl Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalies atitikties *inter alia* konstituciniam teisinės valstybės principui.

5.1. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas – universalus principas, kuriuo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Lietuvos Respublikos Konstitucija, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra aiškintinas neatsiejamai nuo Konstitucijos preambulėje skelbiamo atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio, kad minėto konstitucinio principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose.

Šioje konstitucinės justicijos byloje pažymėtina, kad konstitucinio teisinės valstybės principo turinys *inter alia* atskleistinas taikant Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą aukštųjų mokyklų autonomijos principą.

5.2. Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, kad istoriškai aukštosios mokyklos autonomijos idėja susiformavo viduramžiais, kuriantis universitetams kaip mokslo ir mokymo įstaigoms; autonomija reiškė, kad universitetas tam tikru požiūriu yra laisvas nuo valstybės, siekia kuo daugiau atsiriboti nuo politinės valdžios įtakos, sukurti savarankišką aukštosios mokyklos vidaus gyvenimo reguliavimo sistemą. Tokio atsitolinimo nuo valstybinės valdžios tikslas buvo apsaugoti mokslo, tyrimų ir mokymo laisvę, apginti mokslininkus ir dėstytojus nuo politinio bei ideologinio poveikio (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d. nutarimas). Taip pat minėta, kad tradiciškai aukštosios mokyklos autonomija suprantama kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įstatuose ar statute įtvirtinti savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus, naudotis valstybės perduotu ir kitu įsigytu turtu, turėti teritorijos ir pastatų, kito turto, skirto mokslo ir studijų reikalams, neliečiamumo garantiją. Tuo tikslu aukštajai mokyklai garantuojama institucinė autonomija, t. y. tam tikras statusas, kuris reiškia, kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio

14 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai).

5.3. Šiame kontekste paminėtina, jog Didžiojoje universitetų chartijoje pažymėta, kad universitetas yra autonominė institucija; kad galėtų tenkinti jį supančio pasaulio poreikius, jo tiriamasis ir mokomasis darbas turi būti moralės ir intelekto atžvilgiu nepriklausomas nuo jokios politinės valdžios ar ekonominės galios.

5.4. Šioje konstitucinės justicijos byloje pažymėta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija suponuoja šių mokyklų akademinės bendruomenės (mokslo bendruomenės) savivaldą, įgyvendinamą *inter alia* per šiai bendruomenei atstovaujančias aukštosios mokyklos valdymo institucijas; aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės savivalda sietina su *inter alia* demokratiniais valdymo principais; šie principai Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamos aukštųjų mokyklų autonomijos kontekste apima *inter alia* tiesioginį akademinės bendruomenės dalyvavimą ir lemiamą jos įtaką sudarant didžiausius įgaliojimus turinčią (-ias) aukštosios mokyklos valdymo instituciją (-as), kitų aukštosios mokyklos valdymo, kontrolės ir priežiūros institucijų narių, taip pat asmenų, vykdančių vienasmenių institucijų funkcijas ar kolegialių institucijų vadovų pareigas, kadencijų skaičiaus ribojimą.

Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat pabrėžta, kad nustatydamas aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinę struktūrą, *inter alia* reguliuodamas jos pertvarką, įstatymų leidėjas turėtų paisyti demokratinį valdymo principų ir nesudaryti prielaidų juos pažeisti. Šių principų neatitinkantis teisinis reguliavimas galėtų sudaryti prielaidas *inter alia* valstybei nepagrįstai kištis į aukštųjų mokyklų valdymą ir (ar) paneigti aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės savivaldą, taigi pažeisti Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamą aukštųjų mokyklų autonomiją.

5.5. Šiame kontekste pažymėtina, kad, paisant minėtų demokratinį valdymo principų, aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinės struktūros pertvarka turi būti reglamentuojama taip, kad nebūtų paneigta lemiamą akademinės bendruomenės įtaka sudarant didžiausius įgaliojimus turinčią (-ias) aukštosios mokyklos valdymo instituciją (-as) ir priimant svarbiausius aukštosios mokyklos valdymo sprendimus, nebūtų pažeidžiant Konstituciją nutraukiami pagal iki pertvarkos galiojusį teisinį reguliavimą sudarytą tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujančių ir jos savivaldą įgyvendinančių valdymo institucijų įgaliojimai.

Taip pat paminėtina, kad reguliuojant ir vykdančiam aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinės struktūros pertvarką negali būti sudaryta prielaidų nepaisyti *inter alia* aukštosios mokyklos valdymo, kontrolės ir priežiūros institucijų narių, taip pat asmenų, vykdančių vienasmenių institucijų funkcijas ar einančių kolegialių institucijų vadovų pareigas, kadencijų skaičiaus ribojimo.

5.6. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas yra itin talpus, jis apima daug įvairių tarpusavyje susijusių imperatyvų. Konstituciniu teisinės valstybės principu turi būti vadovujamasi ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant (Konstitucinio

Teismo 2000 m. gruodžio 6 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2007 m. rugpjūčio 13 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad neatsiejami konstitucinio teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principai suponuoja valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius. Šie principai *inter alia* suponuoja tai, kad valstybė privalo vykdyti prisiimtus įsipareigojimus asmeniui. Neužtikrinus asmens teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise.

Taigi Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą, stabilumą, teisėtų lūkesčių apsaugą (Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d. nutarimas).

5.7. Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinio teisinės valstybės principo esmė – teisės viešpatavimas; konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas reiškia, kad valdžios laisvę riboja teisė, kuriai privalo paklusti visi teisinių santykių subjektai, neišskiriant nė teisėkūros subjektų; visų teisėkūros subjektų diskreciją riboja aukščiausioji teisė – Konstitucija.

Šiame kontekste pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas 1999 m. gegužės 11 d., 2003 m. sausio 24 d. nutarimuose konstatavo, kad demokratinėje teisinėje valstybėje valstybės institucijos, jų pareigūnai savo veikloje turi vadovautis įstatymais ir teise. Realizuodami visuomenei ir valstybei reikšmingas funkcijas, valstybės institucijos, pareigūnai neturi patirti grėsmės, jeigu savo pareigas vykdo nepažeisdami įstatymų.

Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad šios oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos *mutatis mutandis* taikytinos ir valstybinių aukštųjų mokyklų valdymo organams, nes, kaip minėta, Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija *inter alia* reiškia, kad teisiniu reguliavimu negali būti sudaryta prielaidų *inter alia* valstybei nepagrįstai kištis į aukštųjų mokyklų valdymą ir (ar) paneigti aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės savivaldą.

Atsižvelgiant į tai taip pat pažymėtina, kad įstatymų leidėjas, įgyvendindamas konstitucinius įgaliojimus nustatyti valstybinės aukštosios mokyklos valdymo organų ir jų narių įgaliojimų trukmę ir jų pasibaigimo pagrindus, yra saistomas Konstitucijos, taigi ir joje įtvirtinto teisinės valstybės principo, suponuojančio teisinį tikrumą, stabilumą, teisėtų lūkesčių apsaugą, taip pat iš Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies kylančio draudimo varžyti aukštųjų mokyklų savivaldą, pažeisti šią savivaldą įgyvendinančių aukštųjų mokyklų valdymo organų tęstinumą. Todėl įstatymų leidėjas pagal Konstituciją gali nustatyti tik tokius valstybinių aukštųjų mokyklų valdymo organų ir jų narių

įgaliojimų pasibaigimo nesibaigus jų kadencijai pagrindus, dėl kurių jie apskritai negali toliau eiti savo pareigų (*inter alia* dėl tokių teisinių faktų, kaip įstatyme nustatytas amžius, perėjimas į kitą darbą, aukštosios mokyklos likvidavimas ar esminis jos valdymo ir organizacinės struktūros pertvarkymas). Pažymėtina, kad šis reikalavimas *mutatis mutandis* taikytinas aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės nariams (dėstytojams, mokslo darbuotojams ir kitiems tyrėjams).

6. Minėta, jog Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laidojama aukštųjų mokyklų autonomija *inter alia* reiškia, kad teisiniu reguliavimu negali būti sudaryta prielaidų *inter alia* valstybei nepagrįstai kištis į aukštųjų mokyklų valdymą ir (ar) paneigti aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės savivaldą. Taip pat minėta, kad įstatymų leidėjas pagal Konstituciją gali nustatyti tik tokius valstybinių aukštųjų mokyklų valdymo organų ir jų narių įgaliojimų pasibaigimo nesibaigus jų kadencijai pagrindus, dėl kurių jie apskritai negali toliau eiti savo pareigų, *inter alia* dėl esminio jų valdymo ir organizacinės struktūros pertvarkymo.

Minėta ir tai, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalį iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai nesibaigus jų sudarymo metu nustatyta kadencijai įstatymu nutraukiami 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais. Taip pat minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalies nuostatos yra susijusios su valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, pertvarkymu į viešąsias įstaigas, taip pat su tokia jų valdymo ir organizacinės struktūros, *inter alia* kolegialių valdymo organų įgaliojimų, pertvarka, kuri yra esminė. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalyje nustatytas iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimų nutraukimo 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais, pagrindas *per se* neprieštarautų Konstitucijai, jeigu su juo susijusi esminė šių aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinės struktūros pertvarka taip pat atitiktų iš Konstitucijos kylančius reikalavimus.

6.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta, reguliuodamas aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinę struktūrą, *inter alia* jos pertvarką, įstatymų leidėjas turėtų paisyti demokratinių valdymo principų ir nesudaryti prielaidų juos pažeisti; šių principų neatitinkantis teisinis reguliavimas galėtų sudaryti prielaidas *inter alia* valstybei nepagrįstai kištis į aukštųjų mokyklų valdymą ir (ar) paneigti aukštųjų mokyklų akademinės bendruomenės savivaldą, taigi pažeisti Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laidojamą aukštųjų mokyklų autonomiją; paisant demokratinių valdymo principų aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinės struktūros pertvarka turi būti reglamentuojama taip, kad nebūtų paneigta lemiamą akademinės bendruomenės įtaka sudarant didžiausius įgaliojimus turinčią (-ias) aukštosios mokyklos valdymo instituciją (-as) ir

priimant svarbiausius aukštosios mokyklos valdymo sprendimus.

6.2. Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytu visuminiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį valstybinės aukštosios mokyklos tarybai, kurią sudarant akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos ir kuri nėra aukštosios mokyklos savivaldą įgyvendinanti institucija, yra pavestos aukštosios mokyklos savivaldai būdingos valdymo funkcijos, pažeidžiama Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija. Atsižvelgiant į tai, esminė valstybinių aukštųjų mokyklų valdymo ir organizacinės struktūros pertvarka neatitinka iš Konstitucijos kylančių reikalavimų. Todėl su ja susijęs Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalyje nustatytas iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimų nutraukimo 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais, pagrindas taip pat prieštarauja Konstitucijai.

6.3. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai nutraukiami 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

7. Minėta, jog Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad įsigaliojus šiam įstatymui valstybinės aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) renka (skiria) tik pagal šį įstatymą sudaryta valstybinės aukštosios mokyklos taryba, o jeigu jos nėra, valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) įgaliojimai pratęsimi iki naujo valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) išrinkimo, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesiams.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, jog Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies 5 punktas, kuriame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos taryba renka, skiria į pareigas ir atleidžia iš jų aukštosios mokyklos rektorių (direktorių), prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Atsižvelgiant į tai taip pat konstatuotina, kad Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja ir Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymui valstybinės aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) renka (skiria) tik pagal šį įstatymą sudaryta valstybinės aukštosios mokyklos taryba, o jeigu jos nėra, valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) įgaliojimai pratęsimi iki naujo valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) išrinkimo, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesiams.

8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, jog Mokslo ir studijų įstatymo

95 straipsnio 5 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai nutraukiami 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais, taip pat tiek, kiek joje nustatyta, kad įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymui valstybinės aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) renka (skiria) tik pagal šį įstatymą sudaryta valstybinės aukštosios mokyklos taryba, o jeigu jos nėra, valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) įgaliojimai pratęsiami iki naujo valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) išrinkimo, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesiams, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Tai konstatavęs, Konstitucinis Teismas toliau netirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalis neprieštarauja Konstitucijos 48 straipsnio 1 daliai.

IX

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio atitikties konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams, taip pat šio straipsnio 4 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnis neprieštarauja konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams, taip pat ar šio straipsnio 4 dalis neprieštarauja ir Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnyje nustatyta:

„1. Valstybinės aukštosios mokyklos pertvarkomos iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas taikant Civilinio kodekso nuostatas.

2. Sprendimą dėl valstybei nuosavybės teise priklausančio turto investavimo į valstybines aukštąsias mokyklas priima Vyriausybė. Pertvarkant valstybines aukštąsias mokyklas į viešąsias įstaigas, į jas negali būti investuojamas nekilnojamasis turtas.

3. Pertvarkius valstybinę aukštąją mokyklą į viešąją įstaigą, jai pereina visos teisės ir pareigos, kurias valstybinė aukštoji mokykla įgijo būdama biudžetinė įstaiga.

4. Per 12 mėnesių nuo šio įstatymo įsigaliojimo valstybiniai universitetai kreipiasi į Švietimo ir mokslo ministeriją dėl šiame įstatyme numatytos aukštosios mokyklos tarybos sudarymo ir pateikia į šią tarybą aukštosios mokyklos skiriamus narius.“

3. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 1, 2, 3 dalyse yra nustatyta valstybinių aukštųjų mokyklų pertvarkymo iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas tvarka.

Pažymėtina, kad šios Mokslo ir studijų įstatymo nuostatos yra susijusios su to paties įstatymo 6 straipsnio 4 dalimi, kurioje nustatyta vienintelė valstybinės aukštosios mokyklos teisinė forma – viešoji įstaiga, o pagal iki Mokslo ir studijų įstatymo įsigaliojimo galiojusio Lietuvos

Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 5 straipsnio 9 dalį (2005 m. birželio 30 d. redakcija) valstybinė aukštoji mokykla buvo apibrėžiama kaip viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip biudžetinė arba viešoji įstaiga, turinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir šio įstatymo nustatytą specialų statusą.

Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 1 dalyje nustatyta bendroji norma, kad valstybinių aukštųjų mokyklų pertvarkymui iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas taikomos Civilinio kodekso nuostatos. Iš taikytinų Civilinio kodekso nuostatų paminėtinos 2.104 straipsnio „Juridinių asmenų pertvarkymas“ 1 dalies nuostata, apibrėžianti juridinio asmens pertvarkymą kaip juridinio asmens teisinės formos pakeitimą, kai naujos teisinės formos juridinis asmuo perima visas pertvarkytojo juridinio asmens teises ir pareigas, šio straipsnio 5 dalies nuostata, kurioje numatyta, kad juridinių asmenų pertvarkymo ypatumus gali nustatyti ir atskiras juridinių asmenų teisinės formas reglamentuojantys įstatymai, taip pat 2.105 straipsnio „Juridinių asmenų privalomas pertvarkymas“ 1 dalies nuostata, kad įstatymai gali numatyti aplinkybes, kuriomis juridinis asmuo privalo pakeisti teisinę formą, ir 2 dalies nuostata, kad, per įstatymų nustatytą terminą, kuris negali būti trumpesnis nei devyni mėnesiai, juridinio asmens dalyviams nepriėmus sprendimo pakeisti juridinio asmens teisinės formės, tariama, kad juridinio asmens teisinė forma yra pakeista ir juridinis asmuo veikia pagal steigiamuosius dokumentus tiek, kiek jie neprieštarauja įstatymams, reglamentuojantiems juridinių asmenų, turinčių teisinę formą, į kurią juridinis asmuo privalėjo persitvarkyti, veiklą.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 1 dalies nuostata kartu su šio įstatymo 93 straipsnio 8 dalies nuostata, kurioje įpareigojama valstybines aukštąsias mokyklas iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas pertvarkyti iki 2011 m. gruodžio 31 d., yra nuostata, kurioje numatomas privalomas valstybinių aukštųjų mokyklų, kaip juridinių asmenų, pertvarkymas.

Šiame kontekste paminėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymas (išskyrus kai kuriuos jo straipsnius) įsigaliojo 2009 m. gegužės 12 d. Taigi valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, pertvarkymui į viešąsias įstaigas numatytas daugiau kaip 19 mėnesių terminas.

Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 2, 3 dalių nuostatose numatytos specialiosios normos, susijusios su tam tikrais valstybinių aukštųjų mokyklų pertvarkymo į viešąsias įstaigas aspektais.

4. Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalis yra susijusi ne tiek su valstybinių aukštųjų mokyklų pertvarkymu į viešąsias įstaigas, kiek su valstybinių universitetų tarybų, nustatytų pagal Mokslo ir studijų įstatymo teisinį reguliavimą, sudarymu: joje įtvirtintas įpareigojimas valstybiniams universitetams per 12 mėnesių nuo šio įstatymo įsigaliojimo kreiptis į Švietimo ir mokslo ministeriją dėl šiame įstatyme numatytos aukštosios mokyklos tarybos

sudarymo ir pateikti į šią tarybą aukštosios mokyklos skiriamus narius. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymas (išskyrus kai kuriuos jo straipsnius) įsigaliojo 2009 m. gegužės 12 d. Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalį valstybiniai universitetai turėjo pareigą iki 2010 m. gegužės 12 d. kreiptis į Švietimo ir mokslo ministeriją dėl šiame įstatyme numatytos aukštosios mokyklos tarybos sudarymo ir pateikti į šią tarybą aukštosios mokyklos skiriamus narius.

5. Pareiškėjas – Seimo narių grupė savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio atitikties Konstitucijai grindžia oficialiąja konstitucine doktrina, kurioje atskleidžiamas *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo imperatyvų turinys.

6. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje konstitucinio teisinės valstybės principo turinys *inter alia* atskleistinas taikant Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą aukštųjų mokyklų autonomijos principą. Taip pat minėta, kad neatsiejami konstitucinio teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas.

7. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 1, 2, 3 dalyse yra nustatyta valstybinių aukštųjų mokyklų pertvarkymo iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas tvarka ir jos yra susijusios su Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalimi, kurioje nustatyta vienintelė valstybinės aukštosios mokyklos teisinė forma – viešoji įstaiga. Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat minėta, kad valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinės formos nustatymas *per se* nepaneigia aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės bei akademinės bendruomenės savivaldos, t. y. akademinės ir institucinės aukštųjų mokyklų autonomijos.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai. Taigi konstatuotina ir tai, kad nėra pagrindo kitaip vertinti ir Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 1, 2, 3 dalių, kuriose nustatytas valstybinių aukštųjų mokyklų pertvarkymas iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas.

Minėta, kad valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, pertvarkymui į viešąsias įstaigas numatytas daugiau kaip 19 mėnesių terminas. Taigi taip pat nėra pagrindo teigti, kad Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatytu teisiniu reguliavimu pažeisti teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo ar kiti konstitucinio teisinės valstybės principo imperatyvai.

8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus konstatuotina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 1, 2, 3 dalys neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

9. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalis yra susijusi su valstybinių universitetų tarybų, nustatytų pagal Mokslo ir studijų įstatymo teisinį reguliavimą, sudarymu. Minėta ir tai, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalį valstybiniai universitetai

turėjo pareigą iki 2010 m. gegužės 12 d. kreiptis į Švietimo ir mokslo ministeriją dėl šiame įstatyme numatytos aukštosios mokyklos tarybos sudarymo ir pateikti į šią tarybą aukštosios mokyklos skiriamus narius. Taigi pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalyje reguliuojami santykiai yra jau pasibaigę ir ši įstatymo nuostata nebegali būti taikoma, nors oficialiai ji nėra pripažinta negaliojančia.

9.1. Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną.

Kaip ne kartą pažymėjo Konstitucinis Teismas, formuluotė „yra pagrindas <...> pradėtai teisei nutraukti“ aiškintina kaip nustatanti Konstitucinio Teismo teisę tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai, 2006 m. gegužės 31 d., 2006 m. gruodžio 29 d., 2007 m. gegužės 28 d., 2008 m. vasario 25 d., 2009 m. gruodžio 14 d. sprendimai); laipsniškai, Konstituciniam Teismui sukaupus atitinkamą konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo patirtį, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje susiklostė ir toks aiškinimas, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, o ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus, atsižvelgdamas į nagrinėjamos bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, tačiau neprivalo kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, nutraukti pradėtą teiseną (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas).

Pažymėtina, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje negaliojantiems teisės aktams (jų dalims) buvo prilyginti ginčijami teisės aktai (jų dalys), kurie atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo metu oficialiai galiojo, bet nebegalėjo būti taikomi dėl to, kad turėjo būti taikomi vėliau išleisti ir (arba) aukštesnės teisinės galios teisės aktai (jų dalys), atitinkamus santykius sureguliuavę kitaip negu ginčijami teisės aktai (jų dalys) (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2007 m. lapkričio 13 d. sprendimai). Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad negaliojantiems teisės aktams (jų dalims) gali būti prilyginti ir laikinai taikomi teisės aktai (jų dalys), kurių taikymo nustatytas terminas ir jais reguliuoti santykiai sprendžiant konstitucinės justicijos bylą yra pasibaigę, nors šie aktai (jų dalys) nėra oficialiai pripažinti negaliojančiais.

9.2. Taigi pažymėtina, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, *inter alia* ne mažesnė kaip 1/5 visų Seimo narių grupė, ir ginčijamas teisės aktas (jo dalis) prilygintinas nebegaliojantiems teisės aktams (jų

dalims), nes yra laikinai taikomas ir nustatytas jo taikymo terminas bei juo reguliuoti santykiai yra pasibaigę, Konstitucinis Teismas turi teisę nutraukti pradėtą teiseną, tačiau neprivalo kiekvienu atveju to daryti. Spręsdamas, ar nutraukti pradėtą teiseną, Konstitucinis Teismas turi atsižvelgti į nagrinėjamos bylos aplinkybes.

Šiame kontekste reikšmingos aplinkybės, į kurias Konstitucinis Teismas turi atsižvelgti, yra tos, kad, kaip minėta, ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalyje reguliuojami santykiai yra jau pasibaigę ir ši įstatymo nuostata nebegali būti taikoma, nors oficialiai ji nėra pripažinta negaliojančia; minėta ir tai, kad šioje konstitucinės justicijos byloje konstatavus, jog Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatos tiek, kiek jose nustatytos valstybinės aukštosios mokyklos tarybos valdymo funkcijos, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, šių nuostatų pašalinimas iš teisės sistemos teisės taikymo atžvilgiu iš esmės prilygsta visuminio teisinio reguliavimo pakeitimui ir kitokio nei iki tol visuminio teisinio reguliavimo nustatymui: valstybinės aukštosios mokyklos taryba, kurios sudarymo tvarka nustatyta Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje, gali toliau vykdyti šio įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytas kontrolės ir priežiūros funkcijas, susijusias su aukštosios mokyklos atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei, bei patariamąsias funkcijas. Taigi taikant Mokslo ir studijų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą, *inter alia* Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalį, sudarytoms valstybinių aukštųjų mokyklų taryboms taikytinas naujas, dėl šio Konstitucinio Teismo nutarimo pakitęs visuminis teisinis reguliavimas.

Vadinasi, atsižvelgiant į šios konstitucinės justicijos bylos aplinkybes konstatuotina, kad bylos dalyje, susijusioje su Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalyje reguliuojamais santykiais, iš esmės nebeliko ginčo dalyko. Šiame kontekste paminėtina, kad Konstitucinis Teismas nuostata, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną, yra rėmęsis konstatuodamas, kad nagrinėjamoje byloje iš esmės nebeliko ginčo dalyko (nes jau buvo taikomas naujas, o ne ginčijamas teisinis reguliavimas) (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas).

10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus šios konstitucinės justicijos bylos dalis pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Mokslo ir studijų įstatymo 96 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams, nutrauktina.

X

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio atitikties konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams, taip pat šio straipsnio 5 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnis

neprieštarauja konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams, taip pat ar šio straipsnio 5 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnyje nustatyta:

„1. Šio įstatymo 67 straipsnio 2 dalis ir 69 straipsnio 2 dalis įsigalioja 2010 m. sausio 1 d.

2. Šio įstatymo 69 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktai, 70 straipsnio 6, 7, 8, 10, 11, 12 ir 14 dalys, 71, 72 straipsniai ir 76 straipsnio 1, 2, 3, 4 ir 5 dalys netaikomos asmenims, priimtiems į aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo.

3. Valstybės biudžeto lėšos asmenų, priimtų į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, studijoms finansuoti skiriamos Vyriausybės nustatyta tvarka, atsižvelgiant į iki šio įstatymo įsigaliojimo teisės aktų nustatyta tvarka nustatytą studijų vietų, į kurias priimamų studentų studijos valstybinėse aukštosiose mokyklose visiškai arba iš dalies apmokamos valstybės biudžeto lėšomis, skaičių.

4. Valstybinių aukštųjų mokyklų visų formų pagrindinių, vientisųjų ir antrosios pakopos studijų studentai, priimti į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, išskyrus studentus, nurodytus šio straipsnio 8 ir 9 dalyse, jeigu jų mokymasis neatitinka šio straipsnio 5 dalyje nustatytų gero mokymosi kriterijų, kiekvieną semestrą aukštajai mokyklai moka studijų įmoką, kuri yra lygi teisės aktų nustatytos bazinės socialinės išmokos 4 dydžiams.

5. Gerai besimokantiems valstybinių aukštųjų mokyklų studentams, priimtiems į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, išskyrus studentus, nurodytus šio straipsnio 8 ir 9 dalyse, laiduojamas nemokamas mokslas. Gerai besimokančiais studentais laikomi studentai, kurie neturi akademinų skolų ir kurių studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą yra ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą studijų rezultatų vertinimo sistemą.

6. Studentai, priimti į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, už nepažangumą iš aukštosios mokyklos studentų sąrašų išbraukiami aukštosios mokyklos nustatyta tvarka. Į laisvas vietas pagal pažangumą prioriteto tvarka gali pretenduoti šie toje pačioje studijų programoje tame pačiame kurse studijuojantys asmenys, priimti į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo (išskyrus asmenis, nurodytus šio straipsnio 8 dalies 1–3 punktuose):

- 1) tos pačios studijų formos studentai;
- 2) kitų studijų formų studentai.

7. Tais atvejais, kai nėra galimybės užpildyti laisvų vietų šio straipsnio 6 dalyje nustatyta tvarka, valstybės biudžeto lėšos, skirtos šioms laisvoms vietoms finansuoti, gali būti panaudojamos to paties kurso studentų, priimtų į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo ir studijuojančių pagal ne mažesnės studijų kainos studijų programas, studijoms finansuoti.

8. Už studijas valstybinėje aukštojoje mokykloje valstybinės aukštosios mokyklos nustatytą studijų kainą moka priimti į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo:

1) asmenys, studijuojantys pagal tos pačios arba žemesnės pakopos, kurią jie yra baigę valstybinėje aukštojoje mokykloje, studijų programą, jeigu ne daugiau kaip už pusę baigtos studijų programos kreditų mokėjo visą studijų kainą, išskyrus Vyriausybės nustatytus atvejus;

2) asmenys, vienu metu studijuojantys pagal dvi ar daugiau tos pačios pakopos studijų programas, jeigu jų studijos pagal bent vieną iš šių studijų programų yra visiškai arba iš dalies apmokamos valstybės biudžeto lėšomis (jie moka už antrąją ir kitas studijų programas);

3) užsieniečiai, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ar kiti teisės aktai nenustato kitaip;

4) asmenys, nepatekę į studijų vietas, į kurias priimamų studentų studijos visiškai arba iš dalies apmokamos valstybės biudžeto lėšomis.

9. Už studijas valstybinėje aukštojoje mokykloje studijų kainą, proporcingą dalyko apimčiai, moka priimti į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo:

1) asmenys, studijuojantys nenuosekliai;

2) asmenys, kartoiantys nuosekliųjų studijų programos atskirus dalykus.

10. Studentai, priimti į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, gali gauti valstybės paskolas arba valstybės remiamas paskolas šio straipsnio 4 dalyje nurodytoms studijų įmokoms mokėti. Šių paskolų suteikimo, administravimo ir grąžinimo tvarką nustato Vyriausybė.

11. Šio įstatymo 75 straipsnio 2 dalis 2009 metais taikoma tik valstybinių aukštųjų mokyklų studentams. Valstybės biudžeto lėšos valstybinių aukštųjų mokyklų studentų, priimtų į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, skatinamosioms stipendijoms ir kitai paramai mokėti skiriamos Vyriausybės nustatyta tvarka.“

3. Pareiškėjas, abejodamas dėl Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio nuostatų konstitucingumo, pateikia Konstitucinio Teismo doktrines nuostatas dėl konstitucinio teisinės valstybės principo suponuojamų reikalavimų įstatymų leidėjui. Ginčydamas šio straipsnio 5 dalį jis remiasi Konstitucinio Teismo doktrine nuostata, kad kriterijai, kuriuos atitinkantys piliečiai laikomi gerai besimokančiais, turi būti nustatyti tik įstatymu.

Taigi iš pareiškėjo argumentų matyti, kad Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalies nuostatą „Gerai besimokančiais studentais laikomi studentai, kurie neturi akademinų skolų ir kurių studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą yra ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą studijų rezultatų vertinimo sistemą“ jis ginčija tiek, kiek joje nustatyta, kad gero mokymosi kriterijus yra studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą, ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal

dešimties balų vertinimo skalę pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą studijų rezultatų vertinimo sistemą.

4. Ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalies nuostatoje yra *inter alia* nurodytas gero mokymosi kriterijus – studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą, ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę. Pažymėtina, kad tradiciškai pagal švietimo, mokslo ir studijų įstaigose taikomą mokymosi rezultatų vertinimo dešimties balų skalę įvertinimas „aštuoni“ reiškia gerą žinių ir gebėjimų lygį.

Ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalies nuostatoje *inter alia* nurodyta, kad dešimties balų vertinimo skalei taikytina Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtinta studijų rezultatų vertinimo sistema.

Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalies nuostatos yra laikinai taikomos, nes yra susijusios su šio įstatymo VII skyriaus nuostatų, reglamentuojančių *inter alia* gerai besimokančių valstybinių aukštųjų mokyklų studentų studijų apmokėjimą iš valstybės biudžeto, įsigaliojimu ir taikymu. Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalies nuostatų tikslas – laiduoti nemokamą mokslą gerai besimokantiems valstybinių aukštųjų mokyklų studentams, priimtiems į šias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo. Todėl Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalyje yra nustatyti tokie patys gero mokymosi kriterijai, kaip nustatyti iki šio įstatymo įsigaliojimo galiojusio Aukštojo mokslo įstatymo 60 straipsnio 1 dalyje (2008 m. birželio 26 d. redakcija) (joje buvo nustatyta, kad gerai besimokančiais studentais laikomi studentai, kurie neturi akademinių skolų ir kurių studijų dalykų įvertinimų vidurkis per semestrą yra ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą studijų rezultatų vertinimo sistemą). Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalies nuostatos yra taikomos tik tiems asmenims, kurie buvo priimti į valstybines aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, siekiant pagal iki šio įstatymo įsigaliojimo taikytus kriterijus nustatyti, kurie iš šių asmenų laikytini gerai besimokančiais studentais, kurių studijos apmokamos iš valstybės biudžeto.

5. Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas, 2008 m. kovo 20 d. nutarime aiškindamas Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatą, kad gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas, yra konstatavęs, jog Konstitucijoje nėra *expressis verbis* apibrėžta, kokie piliečiai laikytini gerai besimokančiais. Sąvokos „gerai besimokantis pilietis“ turinys yra atskleistas oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje: gerai besimokančiu laikytinas pilietis, kuris „mokosi gerai, t. y. jo mokymasis atitinka nustatytus gero mokymosi kriterijus“ (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas); kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais ir dėl to pagal Konstituciją turinčiais teisę, kad jų mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose apmokėtų valstybė, nustatytini įstatymu

(Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimas). Šie kriterijai turi būti iš anksto žinomi, aiškūs, objektyvūs, skaidrūs, jie negali nukrypti ne tik nuo konstitucinės gero mokymosi sampratos, bet ir nuo tokios gero mokymosi sampratos, kuri kyla iš visuomenės socialinės patirties ir nepaneigia kiekvienam suprantamos ir visuotinai pripažįstamos žodžio „geras“ reikšmės.

6. Minėta, kad ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalies nuostatoje nurodytas gero mokymosi kriterijus – studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą, ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę, – tradiciškai reiškia gerą žinių ir gebėjimų lygį. Taigi šis kriterijus nenukrypsta nuo tokios gero mokymosi sampratos, kuri kyla iš visuomenės socialinės patirties ir nepaneigia kiekvienam suprantamos ir visuotinai pripažįstamos žodžio „geras“ reikšmės; o tai, kad dešimties balų vertinimo skalei taikytina Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtinta studijų rezultatų vertinimo sistema, negali būti suprantama kaip Vyriausybei ar jos įgaliotai institucijai įstatymų leidėjo suteikti įgaliojimai nustatyti iš esmės kitokią gero mokymosi vertinimo kriterijų.

7. Minėta, kad kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais ir dėl to pagal Konstituciją turinčiais teisę, kad jų mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose apmokėtų valstybė, nustatytini įstatymu. Konstatuota, kad šį reikalavimą atitinka Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalyje nustatytas gero mokymosi kriterijus – studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą, ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą studijų rezultatų vertinimo sistemą. Taigi nėra pagrindo teigti, kad tokiu teisiniu reguliavimu paneigiama Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija, 41 straipsnio 3 dalies nuostatos.

8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus Mokslo ir studijų įstatymo 94 straipsnio 5 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad gero mokymosi kriterijus – studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą, ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą studijų rezultatų vertinimo sistemą, neprieštaruoja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

XI

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 86 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 90 straipsnio 4 dalies, 91 straipsnio 3 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui neprieštaruoja Mokslo ir studijų įstatymo 86 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 90 straipsnio 4 dalis, 91 straipsnio 3 dalis.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 86 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatyta:

„Pagrindiniai valstybės mokslo instituto tikslai:

<...>

3) kartu su aukštosiomis mokyklomis rengti mokslininkus, padėti rengti specialistus, užtikrinti tarptautinio lygio mokslinę kompetenciją.“

Mokslo ir studijų įstatymo 90 straipsnio 4 dalyje nustatyta:

„Du trečdalius universiteto mokslo instituto tarybos narių sudaro universiteto mokslo instituto mokslininkų išrinkti nariai, vieną trečdalį – universiteto senato paskirti nariai. Vyriausybė gali nustatyti ir kitokį universiteto mokslo instituto mokslininkų išrinktų ir universiteto senato paskirtų universiteto mokslo instituto tarybos narių santykį, be to, Vyriausybė taip pat gali nustatyti, kokia tvarka į universiteto mokslo instituto tarybą įtraukiami suinteresuotų institucijų, įstaigų bei organizacijų atstovai.“

Mokslo ir studijų įstatymo 91 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„Universiteto mokslo instituto direktorių iš mokslininkų ne ilgesnei kaip 5 metų kadencijai ir ne daugiau kaip dviem kadencijoms iš eilės viešo konkurso būdu slaptu balsavimu renka komisija; šią komisiją sudaro po lygiai atstovų iš universiteto mokslo instituto tarybos ir universiteto senato bei vienas Švietimo ir mokslo ministerijos atstovas. Konkurso rengimo ir komisijos sudarymo tvarką nustato Švietimo ir mokslo ministerija. Su išrinktu universiteto mokslo instituto direktoriumi universiteto rektorius sudaro terminuotą darbo sutartį.“

3. Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 86, 90, 91 straipsniai, kuriuose yra pareiškėjo ginčijamos nuostatos, yra šio įstatymo IX skyriuje „Mokslinių tyrimų įstaigų veiklos reglamentavimas pereinamuoju laikotarpiu“.

Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad šio įstatymo IX skyrius galioja iki 2010 m. sausio 1 d. Taigi pareiškėjo ginčijamos Mokslo ir studijų įstatymo 86 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 90 straipsnio 4 dalies, 91 straipsnio 3 dalies nuostatos nuo tada neteko galios.

4. Minėta, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną.

Minėta, kad, kaip ne kartą pažymėjo Konstitucinis Teismas, formuluotė „yra pagrindas <...> pradėtai teisenai nutraukti“ aiškintina kaip nustatanti Konstitucinio Teismo teisę tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2005 m. sausio 19 d. nutarimas, 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. gegužės 31 d., 2006 m. gruodžio 29 d., 2007 m. gegužės 28 d., 2008 m. vasario 25 d., 2009 m. gruodžio 14 d. sprendimai); laipsniškai, Konstituciniam Teismui sukaupus atitinkamą konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo patirtį, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje susiklostė ir toks aiškinimas, kad tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, o ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba

pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus, atsižvelgdamas į nagrinėjamos bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną, tačiau neprivalo kiekvienu atveju, kai ginčijamas teisės aktas (jo dalis) nebegalioja – jis yra pripažintas netekusiu galios (panaikintas arba pakeistas) arba jo galiojimas yra pasibaigęs, nutraukti pradėtą teiseną (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas).

Taigi taisyklė, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra taikoma visiems nebegaliojantiems teisės aktams, *inter alia* tiems, kurių galiojimas yra pasibaigęs; ji taip pat *inter alia* suprantama ne kaip Konstitucinio Teismo pareiga, o kaip jo teisė tais atvejais, kai į Konstitucinį Teismą kreipėsi ne teismai, bet kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, *inter alia* ne mažesnė kaip 1/5 visų Seimo narių grupė, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nutraukti pradėtą teiseną.

5. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad pareiškėjo ginčijamos Mokslo ir studijų įstatymo 86 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 90 straipsnio 4 dalies, 91 straipsnio 3 dalies nuostatos reglamentavo mokslinių tyrimų įstaigų, *inter alia* valstybės mokslo institutų ir universiteto mokslo institutų, veiklą pereinamuoju laikotarpiu, t. y. tol, kol jie nebuvo pertvarkyti pagal taikant naują Mokslo ir studijų įstatyme įtvirtintą teisinį reguliavimą nustatytas mokslo ir studijų institucijų grupes ir tipus, *inter alia* pertvarkant juos į valstybinius mokslinių tyrimų institutus ar įtraukiant į universitetų organizacinę ir valdymo struktūrą. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4 dalį mokslinių tyrimų įstaigų pertvarką Vyriausybė arba jos įgaliota institucija turėjo organizuoti iki 2010 m. sausio 1 d.

Taigi, atsižvelgiant į šios konstitucinės justicijos bylos aplinkybes konstatuotina, kad bylos dalyje, susijusioje su mokslinių tyrimų įstaigų, *inter alia* valstybės mokslo institutų ir universiteto mokslo institutų, pertvarkos ir jų veiklos pereinamuoju laikotarpiu teisiniu reguliavimu, iš esmės nebeliko ginčo dalyko, nes šių įstaigų pertvarka yra pasibaigusi, neteko galios ir nebetaikomos jų veiklą pereinamuoju laikotarpiu reglamentavusios Mokslo ir studijų įstatymo IX skyriaus nuostatos, pertvarkytoms mokslinių tyrimų įstaigoms taikomas naujas Mokslo ir studijų įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas; minėta, jog Konstitucinis Teismas nuostata, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną, yra rėmėsis konstatuodamas, kad nagrinėjamoje byloje iš esmės nebeliko ginčo dalyko (nes jau buvo taikomas naujas, o ne ginčijamas teisinis reguliavimas).

6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, šios konstitucinės justicijos bylos dalis pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Mokslo ir studijų įstatymo 86 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 90 straipsnio 4 dalis, 91 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nutrauktina.

XII

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2, 4, 6, 8 dalių atitikties konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio saugumo principams.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2, 4, 6, 8 dalys neprieštarauja konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams.

2. Minėta, kad Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, jog teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas yra neatsiejami konstitucinio teisinės valstybės principo elementai.

3. Pareiškėjas, siekdamas pagrįsti savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2, 4, 6, 8 dalių atitikties Konstitucijai, pateikia Konstitucinio Teismo suformuluotas doktrines nuostatas dėl konstitucinio teisinės valstybės principo suponuojamų reikalavimų įstatymų leidėjui. Pareiškėjo nuomone, abejonių dėl šių Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio nuostatų konstitucingumo kyla ir todėl, kad jos yra susijusios su valstybinių aukštųjų mokyklų ir mokslinių tyrimų įstaigų pertvarka, kuri, pasak pareiškėjo, prieštarauja Konstitucijoje įtvirtintam aukštųjų mokyklų autonomijos principui.

4. Pažymėtina, kad visos pareiškėjo ginčijamos Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio nuostatos reglamentuoja šio įstatymo įgyvendinimą.

5. Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Išgaliojus šiam įstatymui, universitetai negali priimti asmenų į koleges, o kolegijos – į universitetines studijas.“

5.1. Pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalies nuostata sietina su kitų šio įstatymo nuostatų įgyvendinimu, *inter alia* su Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalimi, kurioje nustatyti du aukštųjų mokyklų tipai – universitetai ir kolegijos, taip pat su šio įstatymo 8 straipsnio 1 dalies nuostata, kad universitete vykdomos universitetinės studijos (šios studijos pagal to paties straipsnio 2 dalies 1 punktą turi *inter alia* teikti asmeniui moksliniais tyrimais grindžiamą šiuolaikinį pažinimo ir technologijų lygį atitinkantį aukštąjį universitetinį išsilavinimą), 9 straipsnio 1 dalies nuostata, kad kolegijoje vykdomos koleginės studijos (šios studijos pagal to paties straipsnio 2 dalies 1 punktą turi *inter alia* teikti asmeniui aukštąjį koleginių išsilavinimą, tenkinantį Lietuvos valstybės bei visuomenės ir ūkio reikmes ir atitinkantį mokslo bei naujausių technologijų lygį). Šiame kontekste taip pat paminėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalį universiteto dėstytojų personalui keliami aukštesni reikalavimai (daugiau kaip pusė universiteto dėstytojų turi būti mokslininkai ir (arba) pripažinti menininkai), negu šio įstatymo 9 straipsnio 3 dalyje nustatyti reikalavimai kolegijų dėstytojų personalui (daugiau kaip pusė kolegijos dėstytojų turi turėti ne mažesnę kaip 3 metų praktinio darbo patirtį dėstomojo

dalyko srityje).

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalies nuostata siekiama užtikrinti vienodą ir kokybišką universitetų teikiamo aukštojo universitetinio išsilavinimo lygį ir iš esmės kitokį, bet vienodą ir kokybišką kolegijų teikiamo aukštojo koleginio išsilavinimo lygį.

5.2. Pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalies nuostata taip pat sietina su tam tikromis iki Mokslo ir studijų įstatymo galiojusio Aukštojo mokslo įstatymo nuostatomis. Šio įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje *inter alia* buvo nustatyta, kad universitetas yra aukštoji mokykla, kurioje vyrauja universitetinės studijos ir studentų daugumą sudaro studijuojantieji pagal universitetines studijų programas, o šio straipsnio 4 dalyje buvo nustatyta, kad universitetai gali mokyti studentus ir pagal neuniversitetinių studijų programas. Aukštojo mokslo įstatymo 7 straipsnio (2006 m. liepos 18 d. redakcija) 1 dalyje *inter alia* buvo nustatyta, kad kolegija yra aukštoji mokykla, kurioje vyrauja neuniversitetinės studijos ir studentų daugumą sudaro studijuojantieji pagal neuniversitetines studijų programas. Šio straipsnio 4 dalyje buvo nustatyta, kad į kolegijų studijų programas gali būti įtraukiamos su universitetais suderintos studijų programos (moduliai), atitinkančios universitetines pagrindines studijas; Vyriausybės nustatyta tvarka kolegijai gali būti suteikta teisė organizuoti tam tikros krypties universitetines pagrindines studijas; šiuo atveju ne mažiau kaip pusę studijų programų apimties turi dėstyti mokslininkai ir (ar) pripažinti menininkai. Šio straipsnio 7 dalyje buvo nustatyta, kad kolegija gali sudaryti sutartis su universitetais dėl bendrų studijų ir tyrimų programų, pasikeitimo dėstytojais ir kt.

Taigi pagal Aukštojo mokslo įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą universitetai galėjo vykdyti kolegines studijas, o kolegijos – studijas, atitinkančias pagrindines universitetines studijas, jeigu ne mažiau kaip pusę studijų programų apimties dėstė mokslininkai ir (ar) pripažinti menininkai. Pažymėtina, kad pagal minėtą Mokslo ir studijų įstatymo teisinį reguliavimą universitetai neteko galimybės vykdyti kolegines studijas, o kolegijos – studijas, atitinkančias pagrindines universitetines studijas.

Taip pat pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 10 dalį asmenims, priimtiems į aukštąsias mokyklas iki šio įstatymo įsigaliojimo, aukštosios mokyklos turi sudaryti sąlygas baigti studijas. Taigi šiame kontekste Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalies nuostata aiškintina taip, kad įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymui nebegali būti vykdomas priėmimas į kolegines studijas universitetuose ir į universitetines studijas kolegijose, tačiau asmenims, priimtiems į tokias studijas iki šio įstatymo įsigaliojimo, suteikiama galimybė jas baigti.

5.3. Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, jog Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas – universalus principas, kuriuo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija; teisinės valstybės principo turinys atsiskleidžia įvairiose Konstitucijos nuostatose; konstitucinio teisinės valstybės principo esmė –

teisės viešpatavimas; konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas reiškia, kad valdžios laisvę riboja teisė, kuriai privalo paklusti visi teisinių santykių subjektai, neišskiriant nė teisėkūros subjektų; visų teisėkūros subjektų diskreciją riboja aukščiausioji teisė – Konstitucija; visi teisės aktai, visų valstybės ir savivaldybių institucijų bei pareigūnų sprendimai turi atitikti Konstituciją, jai neprieštarauti; konstituciniu teisinės valstybės principu turi būti vadovaujamosi ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant; kiekvieno teisės instituto atitiktis Konstitucijai turi būti vertinama pagal tai, kaip tas institutas atitinka konstitucinius teisinės valstybės principus.

Taip pat minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje konstitucinio teisinės valstybės principo turinys *inter alia* atskleistinas taikant Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą aukštųjų mokyklų autonomijos principą.

5.4. Šioje konstitucinės justicijos byloje pažymėta, kad valstybės teisė nustatyti aukštojo išsilavinimo kokybės reikalavimus *per se* nepaneigia aukštųjų mokyklų autonomijos; tačiau įgyvendinant šią teisę turi būti paisoma iš Konstitucijos kylančių imperatyvų, *inter alia* konstitucinių proporcingumo, protingumo principų, principo *lex non cogit ad impossibilia* ir kt.; oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata, jog aukštųjų mokyklų autonomija apima jų teisę savarankiškai nustatyti studijų programas, aiškintina valstybės konstitucinės priedermės prižiūrėti mokymo įstaigų veiklą bei konstitucinės priedermės užtikrinti, kad teikiamo aukštojo išsilavinimo lygis, žymimas atitinkamais kvalifikaciniais laipsniais, atitiktų tam tikrus vienodus aukštojo išsilavinimo kokybės standartus, kontekste.

Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat pažymėta, kad, paisydamas aukštųjų mokyklų autonomijos, įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją pasirinkti ir reglamentuoti konkretų mokslo ir studijų organizavimo modelį, kuris labiausiai atitiktų atitinkamo laikotarpio valstybės ir visuomenės pažangios raidos poreikius. Tačiau, pasirinkęs konkretų mokslo ir studijų organizavimo modelį, įstatymų leidėjas turi užtikrinti vienodus mokslo ir studijų institucijų teikiamo aukštojo išsilavinimo, *inter alia* mokslininkų ir specialistų rengimo, standartus.

Šioje konstitucinės justicijos byloje pažymėta ir tai, kad aukštojo mokslo tikslų įvairovė lemia tai, kad gali būti įvairių tipų aukštųjų mokyklų; atsižvelgiant į tai, įstatymais skirtingų tipų aukštosios mokykloms (atsižvelgiant į tai, ar tai universitetai, ar kolegijos, ar steigėjai yra valstybė, ar kiti subjektai, bei kitas sąlygas) gali būti nustatomos skirtingos autonomijos ribos; aukštųjų mokyklų teisės, kuriomis jos naudojasi, gali būti (paisant Konstitucijos) diferencijuojamos pagal įvairius svarbius kriterijus, *inter alia* pagal tai, koks yra šių aukštųjų mokyklų statusas (ar jos yra universitetai, ar ne), kokio lygio aukštąjį išsilavinimą jos teikia jose besimokantiems asmenims, kokias studijų programas jos vykdo, koks yra jų mokslinis potencialas ir pan.

Taigi konstatuotina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti tokį mokslo ir studijų organizavimo modelį, pagal kurį studijas vykdytų dviejų tipų aukštosios mokyklos –

universitetai ir kolegijos; pasirinkęs tokį modelį, įstatymų leidėjas taip pat turi diferencijuoti aukštojo universitetinio išsilavinimo ir aukštojo koleginio išsilavinimo kokybės reikalavimus bei sudaryti teisinės prielaidas užtikrinti vienodą aukštojo universitetinio išsilavinimo ir aukštojo koleginio išsilavinimo kokybę.

5.5. Šiame kontekste pažymėtina, kad kai kurie universitetai turi ir šimtametes tradicijas, universitetai dažnai pasižymi humanitarinių, socialinių, gamtos bei matematikos (neretai ir medicinos) mokslų simbioze, todėl juose išlaikoma pusiausvyra tarp humanitarinių, socialinių ir gamtos mokslų disciplinų, ir tai turi įtakos įvairių specialybių studijoms.

Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą yra pažymėjęs universiteto teikiamo aukštojo universitetinio ir kitų, universitetais nesančių, aukštųjų mokyklų teikiamo (specialiojo) aukštojo išsilavinimo skirtumus: universitetiniam išsilavinimui būdinga ne tik žinių gausa, bet ir jų platumas bei fundamentalumas (Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarimas); universitetinį išsilavinimą turintys asmenys įgyja papildomų ir universalių žinių, reikalingų priimant atsakingus sprendimus įvairiose gyvenimo srityse (Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d., 2008 m. vasario 20 d. nutarimai); universitetinis išsilavinimas iš esmės skiriasi nuo specialiojo aukštojo išsilavinimo (Konstitucinio Teismo 1996 m. liepos 10 d. nutarimas). Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad aukštasis universitetinis išsilavinimas iš esmės skiriasi nuo aukštojo koleginio išsilavinimo.

5.6. Šiame kontekste taip pat paminėtina, jog šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje, 9 straipsnio 3 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu diferencijuojant reikalavimus universitetų ir kolegijų dėstytojų personalui aukštųjų mokyklų autonomija nėra paneigiama, bet yra siekiama užtikrinti aukštųjų mokyklų teikiamo aukštojo išsilavinimo kokybę.

5.7. Minėta, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti tokį mokslo ir studijų organizavimo modelį, pagal kurį studijas vykdytų dviejų tipų aukštosios mokyklos – universitetai ir kolegijos; pasirinkęs tokį modelį, įstatymų leidėjas taip pat turi diferencijuoti aukštojo universitetinio išsilavinimo ir aukštojo koleginio išsilavinimo kokybės reikalavimus bei sudaryti teisinės prielaidas užtikrinti vienodą aukštojo universitetinio išsilavinimo ir aukštojo koleginio išsilavinimo kokybę; aukštasis universitetinis išsilavinimas iš esmės skiriasi nuo aukštojo koleginio išsilavinimo.

Minėta ir tai, kad Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalies nuostata siekiama užtikrinti vienodą ir kokybišką universitetų teikiamo aukštojo universitetinio išsilavinimo lygį bei iš esmės kitokį, bet vienodą ir kokybišką kolegijų teikiamo aukštojo koleginio išsilavinimo lygį.

Taigi tokiu Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu aukštųjų mokyklų autonomija nėra paneigiama.

5.8. Minėta, kad teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas yra neatsiejami konstitucinio teisinės valstybės principo elementai. Taip pat minėta, jog Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalies nuostata aiškintina taip, kad įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymui nebegali būti vykdomas priėmimas į kolegines studijas universitetuose ir į universitetines studijas kolegijose, tačiau asmenims, priimtiems į tokias studijas iki šio įstatymo įsigaliojimo, suteikiama galimybė jas baigti.

Taigi nėra pagrindo teigti, kad Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu būtų pažeisti teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo ar kiti konstitucinio teisinės valstybės principo imperatyvai.

5.9. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 2 dalis neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

6. Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4 dalyje nustatyta:

„Vyriausybė arba jos įgaliota institucija mokslinių tyrimų įstaigų pertvarką organizuoja iki 2010 m. sausio 1 d.“

Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 6 dalyje nustatyta:

„Iki 2010 m. sausio 1 d. universitetai kartu su valstybės mokslo institutais ar universiteto mokslo institutais turi teisę vykdyti doktorantūrą.“

6.1. Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4, 6 dalys yra susijusios su mokslinių tyrimų įstaigų, *inter alia* valstybės mokslo institutų ir universiteto mokslo institutų, pertvarka taikant pagal naują Mokslo ir studijų įstatyme įtvirtintą teisinį reguliavimą nustatytas mokslo ir studijų institucijų grupes ir tipus, *inter alia* pertvarkant juos į valstybinius mokslinių tyrimų institutus ar įtraukiant į universitetų organizacinę ir valdymo struktūrą.

Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4 dalyje nustatytas tokios mokslinių tyrimų įstaigų pertvarkos terminas: Vyriausybė arba jos įgaliota institucija turėjo šią pertvarką organizuoti iki 2010 m. sausio 1 d., o to paties 93 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad iki mokslinių tyrimų įstaigų pertvarkos (2010 m. sausio 1 d.) universitetai kartu su valstybės mokslo institutais ar universiteto mokslo institutais turėjo teisę vykdyti doktorantūrą.

Šiame kontekste pažymėtina, kad visos Mokslo ir studijų įstatymo skyriaus nuostatos (84–92 straipsniai), reguliavusios mokslinių tyrimų įstaigų, *inter alia* valstybės mokslo institutų ir universiteto mokslo institutų, veiklą pereinamuoju laikotarpiu, galiojo 2010 m. sausio 1 d. (Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 4 dalis).

Taigi pareiškėjo ginčijamose Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4, 6 dalyse reguliuojami santykiai yra jau pasibaigę ir šios įstatymo nuostatos nebegali būti taikomos, nors oficialiai jos nėra pripažintos negaliojančiomis; pertvarkytoms mokslinių tyrimų įstaigoms taikomas naujas Mokslo ir studijų įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas.

6.2. Minėta, kad pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 69 straipsnio 4 dalį ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną. Taip pat minėta, jog taisyklė, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra taikoma visiems nebegaliojantiems teisės aktams; ši taisyklė Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suprantama ne kaip Konstitucinio Teismo pareiga, o kaip jo teisė tais atvejais, kai į ją kreipėsi ne teismai, o kiti Konstitucijos 106 straipsnyje nurodyti subjektai, *inter alia* ne mažesnė kaip 1/5 visų Seimo narių grupė, atsižvelgiant į bylos aplinkybes nutraukti pradėtą teiseną.

Taip pat minėta, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje negaliojantiems teisės aktams (jų dalims) buvo prilyginti ginčijami teisės aktai (jų dalys), kurie atitinkamų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimo metu oficialiai galiojo, bet nebegalėjo būti taikomi dėl to, kad turėjo būti taikomi vėliau išleisti ir (arba) aukštesnės teisinės galios teisės aktai (jų dalys), atitinkamus santykius sureguliuavę kitaip negu ginčijami teisės aktai (jų dalys); šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad negaliojantiems teisės aktams (jų dalims) gali būti prilyginti ir laikinai taikomi teisės aktai (jų dalys), kurių taikymo nustatytas terminas ir jais reguliuoti santykiai nagrinėjant konstitucinės justicijos bylą yra pasibaigę, nors šie aktai (jų dalys) nėra oficialiai pripažinti negaliojančiais.

6.3. Minėta, kad pareiškėjo ginčijamose Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4, 6 dalyse reguliuojami santykiai yra jau pasibaigę ir šios įstatymo nuostatos nebegali būti taikomos, nors oficialiai jos nėra pripažintos negaliojančiomis; pertvarkytoms mokslinių tyrimų įstaigoms taikomas naujas Mokslo ir studijų įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas.

Taigi, atsižvelgiant į šios konstitucinės justicijos bylos aplinkybes konstatuotina, kad bylos dalyje, susijusioje su Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4, 6 dalyse reguliuojamais santykiais, iš esmės nebeliko ginčo dalyko. Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, jog Konstitucinis Teismas nuostata, kad ginčijamo teisės akto panaikinimas yra pagrindas priimti sprendimą nutraukti pradėtą teiseną, yra rėmęsis konstatuodamas, kad nagrinėjamoje byloje iš esmės nebeliko ginčo dalyko (nes jau buvo taikomas naujas, o ne ginčijamas teisinis reguliavimas).

6.4. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus šios konstitucinės justicijos bylos dalis pagal pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 4, 6 dalys neprieštarauja konstituciniams teisinės valstybės, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principams, nutrauktina.

7. Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalyje nustatyta:

„Valstybinės aukštosios mokyklos privalo būti pertvarkytos iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas iki 2011 m. gruodžio 31 d.“

7.1. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalyje nustatytas valstybinių aukštųjų

mokyklų pertvarkymo iš biudžetinių įstaigų į viešąsias įstaigas terminas – tai turi būti atlikta iki 2011 m. gruodžio 31 d. Ši nuostata pirmiausia yra susijusi su Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalimi, kurioje nustatyta vienintelė valstybinės aukštosios mokyklos teisinė forma – viešoji įstaiga (kaip minėta, pagal Viešųjų įstaigų įstatymo 2 straipsnio 1 dalį viešoji įstaiga yra pagal šį ir kitus įstatymus įsteigtas pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę, kultūrinę, sveikatos priežiūros, aplinkos apsaugos, sporto plėtojimo, socialinės ar teisinės pagalbos teikimo, taip pat kitokią visuomenei naudingą veiklą), o pagal iki Mokslo ir studijų įstatymo įsigaliojimo galiojusio Aukštojo mokslo įstatymo 5 straipsnio 9 dalį (2005 m. birželio 30 d. redakcija) valstybinė aukštoji mokykla buvo apibrėžiama kaip viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip biudžetinė arba viešoji įstaiga, turinti Konstitucijos ir šio įstatymo nustatytą specialų statusą.

Šiame kontekste pažymėtina, kad, kaip minėta, Mokslo ir studijų įstatymas (išskyrus kai kuriuos jo straipsnius) įsigaliojo 2009 m. gegužės 12 d. Taigi valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, pertvarkymui į viešąsias įstaigas Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalyje numatytas daugiau kaip 19 mėnesių terminas.

7.2. Minėta, kad šioje konstitucinės justicijos byloje konstitucinio teisinės valstybės principo turinys *inter alia* atskleistinas taikant Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą aukštųjų mokyklų autonomijos principą.

Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat minėta, kad valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinės formos nustatymas *per se* nepaneigia aukštosios mokyklos mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvės bei akademinės bendruomenės savivaldos, t. y. akademinės ir institucinės aukštųjų mokyklų autonomijos; valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinė forma turi būti suderinama su jos paskirtimi nesiekiant pelno tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę bei kultūrinę veiklą.

Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta ir tai, kad neatsiejami konstitucinio teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas.

7.3. Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalyje nustatyta vienintelė valstybinės aukštosios mokyklos, kaip viešojo juridinio asmens, teisinė forma – viešoji įstaiga yra suderinama su valstybinės aukštosios mokyklos paskirtimi nesiekiant pelno tenkinti viešuosius interesus vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę bei kultūrinę veiklą; atsižvelgiant į tai, šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 6 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui. Nėra pagrindo kitaip vertinti ir Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalies, kurioje nustatytas šio įstatymo 6 straipsnio 4 dalies nuostatos įgyvendinimo terminas.

Minėta, kad valstybinių aukštųjų mokyklų, kurių teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, pertvarkymui į viešąsias įstaigas Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalyje numatytas daugiau kaip 19 mėnesių terminas. Taigi taip pat nėra pagrindo teigti, kad tokiu teisiniu reguliavimu būtų pažeisti teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo, teisinio saugumo ar kiti konstitucinio teisinės valstybės principo imperatyvai.

7.4. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalis neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

XIII

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

1. Pareiškėjas – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalis neprieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 daliai.

Iš pareiškėjo argumentų matyti, kad jis ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalies atitiktį ne visai Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, o tik jos nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Pirmenybė į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas tenka stojantiejiems pagal jų gebėjimus, kurie nustatomi atsižvelgiant į brandos egzaminų, mokymosi, kitus rezultatus bei specialiuosius gebėjimus. Geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilė sudaroma Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka.“

3. Taigi pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta pirmenybės teisė stoti į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas atsižvelgiant į stojančiųjų brandos egzaminų, mokymosi, kitus rezultatus bei specialiuosius gebėjimus. Paprastai pirmenybė reiškia pirmumą (pirmesnę vietą) įgyvendinti tam tikrą teisę.

3.1. Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalies nuostatos yra neatsiejamos ir neturi būti aiškinamos pažodžiui. Šioje dalyje minimos „geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės“ sudarymas nėra savitiksliis ir sąvokos „pirmenybė į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas“ kontekste turi būti suprantama, kad ši eilė – tai tik tų geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų, kurie stoja į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal tam tikras (tam tikrų kryptių) aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, eilė (-ės); pagal šią (-ias) eilę (-es), kuri (-ios) lemia pirmenybę stoti į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal atitinkamas (atitinkamos krypties) studijų programas, vyksta stojančiųjų priėmimas į šias studijų vietas.

3.2. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje yra reguliuojami du pirmenybės teisės stoti į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aspektai.

3.2.1. Pirma, Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje yra nustatyti kriterijai, į kuriuos atsižvelgiama vertinant gebėjimus, pagal kuriuos nustatoma stojančiųjų į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosiose mokyklose pirmenybės eilė (geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju, kurie stoja į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosiose mokyklose, eilė), – tai yra brandos egzaminų, mokymosi, kiti rezultatai bei specialieji gebėjimai.

Atsižvelgiant į tai, kad, kaip minėta, Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje minima geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilė negali būti suprantama tik kaip viena eilė visoms pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programoms, neatsižvelgiant į studijų sritį ir kryptį, pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą gebėjimai, pagal kuriuos nustatoma stojančiųjų į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosiose mokyklose pirmenybės eilė, turi būti siejami su stojančiųjų pasirinktomis studijų programomis (kryptimis).

3.2.2. Antra, Švietimo ir mokslo ministerija įgaliota, atsižvelgdama į Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytus kriterijus – su stojančiųjų pasirinkta studijų sritimi ir kryptimi susijusius brandos egzaminų, mokymosi, kitus rezultatus bei specialiuosius gebėjimus, nustatyti geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilės (*inter alia* šių kriterijų reikšmės įvertinimo), pagal kurią įgyvendinama pirmenybės teisė stoti į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, sudarymo tvarką.

Pažymėtina, kad priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosiose mokyklose privalu laikytis Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka sudarytos geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilės, pagal kurią įgyvendinama pirmenybės teisė stoti į šias vietas, kitaip būtų paneigta įstatyme numatytos pirmenybės teisės stoti į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas esmė.

3.3. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste taip pat pažymėtina, kad su Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu yra susijusi šio įstatymo 52 straipsnio „Priėmimas į aukštąją mokyklą“ 1 dalis, kurioje nustatyta, kad į aukštosios mokyklos pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas konkurso būdu priimami ne žemesnį kaip vidurinį išsilavinimą turintys asmenys, atsižvelgiant į mokymosi rezultatus, stojamuosius egzaminus ar kitus aukštosios mokyklos nustatytus kriterijus; konkursinių mokomųjų dalykų pagal

studijų kryptis sąrašą ir konkursinio balo sudarymo principus, mažiausią stojamąjį balą ir kitus kriterijus, įvertinus studentų atstovybei, nustato aukštosios mokyklos ir skelbia ne vėliau kaip prieš 2 metus iki atitinkamų mokslo metų pradžios.

Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalį priėmimo į aukštosios mokyklos pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygas, *inter alia* daugumą kriterijų ir jų svartinę vertę stojančiųjų eilei sudaryti, nustato pačios aukštosios mokyklos. Šioje dalyje paminėti du pagrindiniai kriterijai, į kuriuos turi būti atsižvelgiama priimant į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas: stojančiųjų mokymosi ir stojamųjų egzaminų rezultatai; kitus kriterijus, *inter alia* konkursinių mokomųjų dalykų pagal studijų kryptis sąrašą, konkursinio balo sudarymo principus, mažiausią stojamąjį balą, gali nustatyti pačios aukštosios mokyklos.

Pažymėtina, kad bendradarbiaudamos tarpusavyje aukštosios mokyklos pagal Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalį gali nustatyti bendrą priėmimo į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas tvarką.

Taip pat pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalį priėmimo į aukštosios mokyklos pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygos, *inter alia* kriterijai, į kuriuos atsižvelgiama priimant į šias studijas, stojantiesiems turi būti žinomos iš anksto – ne vėliau kaip prieš 2 metus iki atitinkamų mokslo metų pradžios.

3.4. Pažymėtini Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje, 52 straipsnio 1 dalyje nustatyto teisinio reguliavimo skirtumai.

Pirma, Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje reguliuojamos priėmimo į visas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų aukštosiose mokyklose vietas, t. y. ir į valstybės finansuojamas, ir į valstybės nefinansuojamas studijų vietas, sąlygos; 70 straipsnio 1 dalyje numatyti kriterijai, į kuriuos atsižvelgiant Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka sudaroma geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilė, lemianti pirmenybę stoti į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, kuri yra privaloma priėmimo į šias studijų vietas sąlyga.

Antra, skiriasi įstatyme nustatyti kriterijai, į kuriuos turi būti atsižvelgiama nustatant priėmimo į visas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų aukštosiose mokyklose vietas sąlygas ir sudarant geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilę priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas: Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad nustatant priėmimo į visas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų aukštosiose mokyklose vietas sąlygas atsižvelgiama į stojančiųjų mokymosi ir stojamųjų egzaminų rezultatus bei kitus aukštosios mokyklos nustatytus kriterijus, o šio įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilė priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sudaroma

atsižvelgiant į brandos egzaminų, mokymosi, kitus rezultatus bei specialiuosius gebėjimus.

Trečia, Mokslo ir studijų įstatyme skirtingai reglamentuojamas paskelbimas apie priėmimo į aukštosios mokyklos pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygas ir apie geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sudarymo tvarką: minėta, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalį priėmimo į aukštosios mokyklos pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas tvarka, *inter alia* kriterijai, į kuriuos atsižvelgiama priimant į šias studijas, stojantiesiems turi būti žinomi iš anksto – ne vėliau kaip prieš 2 metus iki atitinkamų mokslo metų pradžios, o Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nėra nustatyta jokie termino, kada turi būti paskelbta geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sudarymo tvarka.

3.5. Apibendrinant Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą *inter alia* šio įstatymo 52 straipsnio 1 dalies nuostatų kontekste pažymėtina, kad:

- jame yra nustatyti pagrindiniai kriterijai, į kuriuos atsižvelgiama sudarant geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilę priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas; šių kriterijų reikšmę (svertinę vertę) nustatyti įgaliota Švietimo ir mokslo ministerija; šie kriterijai iš dalies skiriasi nuo nustatytųjų Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje, kurioje reguliuojamas priėmimas į visas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų aukštosiose mokyklose vietas;

- jis sudaro teises prielaidas susiklostyti tokiai situacijai, kai aukštosios mokyklos, pagal Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalį nustatydamos priėmimo į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, *inter alia* į valstybės finansuojamas studijų vietas, sąlygas, iš anksto paskelbs apie vienokius priėmimo į šias studijas kriterijus, nebūtinai sutampančius su Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nurodytais kriterijais, ir jų reikšmę (svertinę vertę), o Švietimo ir mokslo ministerija vėliau nustatys kitokią geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sudarymo tvarką, *inter alia* kitokią tų pačių kriterijų reikšmę (svertinę vertę);

- Švietimo ir mokslo ministerija turi įgaliojimus nustatyti ne rekomenduotiną, o privalomą visoms aukštosioms mokykloms geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės, lemiančios priėmimą į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, sudarymo tvarką; todėl tokiu atveju, jei aukštosios mokyklos nustatyti priėmimo į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas kriterijai skirtusi nuo nustatytųjų Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje arba Švietimo ir mokslo ministerija nustatytų kitokią

geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sudarymo tvarkos tų pačių kriterijų reikšmę (svertinę vertę), priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas turėtų būti vadovaujamosi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytais kriterijais ir Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta jų reikšme (svertine verte);

– jis sudaro teisinės prielaidas *inter alia* susiklostyti tokiai situacijai, kad pagal aukštosios mokyklos nustatytus kriterijus geriausiai rezultatais į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas įstoję asmenys nepatektų į valstybės finansuojamas šių studijų vietas, nes geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilė priimant į šias vietas būtų sudaryta remiantis kitokiais kriterijais ir kitokia jų reikšme (svertine verte) pagrįsta Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka;

– nesant jokio Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatyto termino, kada turi būti paskelbta geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės priimant į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sudarymo tvarka, yra sudaromos teisinės prielaidos susiklostyti situacijai, kai nėra iš anksto žinomos ir aiškios stojimo sąlygos į šias vietas aukštosiose mokyklose, taip pat tokiai situacijai, kai iš anksto (ne vėliau kaip prieš 2 metus iki atitinkamų mokslo metų pradžios) paskelbti aukštųjų mokyklų nustatyti priėmimo į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygos skiriasi nuo vėliau paskelbtų Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytų stojimo į tokias valstybės finansuojamas studijas sąlygų;

– ne vėliau kaip prieš 2 metus iki atitinkamų mokslo metų pradžios nustatydamos priėmimo į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas kriterijus aukštosios mokyklos negali numatyti, kaip jie bus derinami su Švietimo ir mokslo ministerijos atitinkamiems mokslo metams nustatytais geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo kriterijais ir jų reikšme (svertine verte); todėl iš anksto nustatydamos priėmimo į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas kriterijus aukštosios mokyklos negali pagrįstai tikėtis, kad galės pretenduoti į atitinkantį jų galimybes valstybės finansuojamų studijų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas vietų skaičių.

3.6. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu yra sudarytos teisinės prielaidos Švietimo ir mokslo ministerijai nustatyti tokias stojimo į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosiose mokyklose sąlygas, kurios nėra iš anksto žinomos ir aiškios, taip pat tokias sąlygas, kurios skirtųsi nuo iš anksto (Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje nustatytu terminu – ne vėliau kaip prieš 2 metus iki atitinkamų mokslo metų pradžios) paskelbtų aukštųjų mokyklų nustatytų priėmimo į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygų; taigi sudarytos

teisinės prielaidos susiklostyti ir tokioms situacijoms, kai Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytas pirmenybės į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas ir aukštųjų mokyklų nustatytas priėmimo į studijas teisinis reguliavimas nėra tarpusavyje suderintas, nors jo reguliavimo dalykas, kiek jis yra susijęs su priėmimu į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, sutampa.

4. Pareiškėjas, grįsdamas savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalies atitikties Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, nurodo, kad toks teisinis reguliavimas, kai įstatyme nėra nustatytos esminės Konstitucijoje garantuojamos teisės į nemokamą mokslą įgyvendinimo sąlygos, *inter alia* kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikytini gerai besimokančiais, prieštarauja Konstitucijai.

Grįsdamas savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalies atitikties Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai pareiškėjas nurodo, kad pagal ginčijamą teisinį reguliavimą galima tokia situacija, kai, aukštajai mokyklai įgyvendinus Konstitucijos laiduojamą teisę savarankiškai nustatyti priėmimo į pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas tvarką, pagal šią tvarką geriausiai rezultatais įstoję asmenys gali nepatekti į valstybės biudžeto lėšomis finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisąsias studijų programas, jei aukštosios mokyklos nustatyti priėmimo į šias studijas kriterijai skirsis nuo geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilės sudarymo principų ir kriterijų. Taigi toks teisinis reguliavimas sudaro prielaidas teigti, kad valstybinės aukštosios mokyklos, siekdamos gauti valstybės finansavimą tam tikrų sričių (krypčių) specialistams parengti, turi nustatyti tokius priėmimo į studijas kriterijus ir jų reikšmę, kurie iš esmės nesiskirtų nuo Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytų geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiuju eilės sudarymo kriterijų ir jų reikšmės.

5. Minėta, kad pareiškėjas ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalies atitiktį Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“.

5.1. Šiame kontekste pažymėtina, kad konstitucinė nuostata, kad aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, reiškia, jog kiekvienam žmogui pagal jo sugebėjimus turi būti prieinamos ir valstybinės, ir įstatymo nustatyta tvarka įsteigtos nevalstybinės aukštosios mokyklos, visa aukštojo mokslo įstaigų sistema; ši nuostata reiškia ir tai, kad siekiantiesiems aukštojo mokslo negalima nustatyti tokių reikalavimų, kurie būtų grindžiami ne jų pačių sugebėjimais, o kokiais nors kitais kriterijais (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas).

Tačiau aiškinant šią nuostatą negali būti paneigiama kita konstitucinė nuostata, kad nemokamas mokslas laiduojamas valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems

piliečiams. Kaip 2002 m. sausio 14 d. nutarime pažymėjo Konstitucinis Teismas, tarp žmogaus teisėtų interesų ir visuomenės bei valstybės reikmių turi būti pusiausvyra; valstybės finansinės galimybės (ir galimybės finansuoti aukštąjį mokslą) nėra ir negali būti beribės; konstitucinės nuostatos, kad aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, negalima aiškinti kaip nustatančios valstybės pareigą valstybės lėšomis užtikrinti bet kurio gebančio siekti aukštojo išsilavinimo žmogaus bet kokio aukštojo mokslo siekimą neatsižvelgiant į visuomenės ir valstybės poreikius ir galimybes.

Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, valstybės galimybės finansuoti aukštąjį mokslą yra ir turi būti siejamos su visuomenės ir valstybės interesu – poreikiu turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių įvairių sričių specialistų (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas). Taigi valstybei tenka pareiga nustatyti įvairių sričių (krypčių) specialistų poreikį atsižvelgiant ne tik į dabartinį tokių specialistų poreikį, bet ir į jų poreikį ateityje, skirti tokiems specialistams parengti būtinas lėšas; iš anksto paskelbti valstybės įsipareigojimai finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą atitinka visuomenės ir valstybės poreikį turėti aukštąjį išsilavinimą įgijusių tam tikrų sričių (krypčių) specialistų, taip pat visuomenės ir valstybės galimybes finansuoti jų parengimą (Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas).

5.2. Pažymėtina, kad kriterijų, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais ir dėl to pagal Konstituciją turinčiais teisę, kad jų mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose apmokėtų valstybė, nustatymas tiesiogiai susijęs su žmogaus (t. y. valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokančio piliečio) teisės siekti nemokamo aukštojo mokslo valstybinėje aukštojoje mokykloje įgyvendinimo garantija. Šiame kontekste paminėtina, jog Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. gegužės 5 d. nutarimuose yra konstatavęs, kad „pagal Konstituciją su žmogaus teisių ir laisvių turinio apibrėžimu ar jų įgyvendinimo garantijų įtvirtinimu susijusį teisinį reguliavimą galima nustatyti tik įstatymu“. Tai *inter alia* reiškia, kad kriterijai, kuriuos atitinkantys asmenys laikomi gerai besimokančiais ir dėl to pagal Konstituciją turinčiais teisę, kad jų mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose apmokėtų valstybė, nustatytini įstatymu (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d., 2007 m. birželio 7 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai).

5.3. Taip pat pažymėtina, kad Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ aiškintina *inter alia* konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste, nes jis, kaip minėta, yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija.

Vienas esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis aiškumas, kuris suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui: jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių (Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d., 2004 m. sausio 26 d., 2008 m. gruodžio 24 d., 2009

m. birželio 22 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas); Konstitucijoje įtvirtintas teisinės valstybės principas, be kitų reikalavimų, suponuoja ir valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą, stabilumą, teisėtų lūkesčių apsaugą (Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas taip pat ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja reikalavimus įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris *inter alia* suteiktų galimybę teisinių santykių subjektams žinoti, ko iš jų reikalauja teisė, kad jie galėtų savo elgesį orientuoti pagal teisės reikalavimus, teisės normos būtų nustatomos iš anksto, įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas būtų aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktuose nebūtų nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius.

5.4. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste *inter alia* suponuoja reikalavimus įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad stojimo į valstybės finansuojamas studijų vietas aukštosiose mokyklose sąlygos, *inter alia* priėmimo į studijas kriterijai ir jų reikšmė, būtų aiškios, neprieštaringos ir iš anksto paskelbtos, idant siekiantys nemokamo aukštojo mokslo asmenys galėtų iš anksto žinoti, ko iš jų bus reikalaujama, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti šią savo konstitucinę teisę.

6. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime ne kartą pažymėta, kad Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra konstatuota, jog tradiciškai aukštosios mokyklos autonomija suprantama kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įtvirtinti įstatuose ar statute savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus, taip pat kad yra tam tikros veiklos sritys, laisvos nuo vykdomosios valdžios kontrolės (Konstitucinio Teismo 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. sausio 14 d., 2002 m. vasario 5 d., 2008 m. vasario 20 d., 2008 m. kovo 20 d. nutarimai).

6.1. Minėta, kad aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesai turi būti derinami; aukštųjų mokyklų autonomija turi būti derinama su jų pareiga laikytis Konstitucijos ir įstatymų, atsakomybe ir atskaitomybe visuomenei; aukštųjų mokyklų autonomija nereiškia, kad jų veikla negali būti valstybės reguliuojama; priešingai, dėl to, kad yra susijusi su *inter alia* konstitucinių žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimu, taip pat valstybės biudžeto lėšų naudojimu, ši veikla turi būti reguliuojama ir prižiūrima.

Taip pat minėta, kad Konstitucijos 40 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtinta ne tik valstybės teisė, bet ir pareiga prižiūrėti mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklą; mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra apima Konstitucijos ir įstatymų laikymosi priežiūrą ir kontrolę.

6.2. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad aukštosios mokyklos teisė nustatyti studentų priėmimo tvarką, *inter alia* jų priėmimo sąlygas (kriterijus ir jų reikšmę (svertinę vertę), yra vienas esminių aukštosios mokyklos autonomijos elementų. Valstybė, *inter alia* jos vykdomosios valdžios institucijos, reguliuodamos ir prižiūradamos šios teisės įgyvendinimą, negali daryti esminės įtakos savarankiškam jos įgyvendinimui, jeigu nėra nepažeidžiamos konstitucinės žmogaus teisės ir laisvės, *inter alia* konstitucinės gerai besimokančių valstybinėse aukštosiose mokyklose piliečių teisės į nemokamą mokslą.

6.3. Šioje konstitucinės justicijos byloje minėta, jog konstitucinė aukštųjų mokyklų autonomijos garantija suponuoja tai, kad įstatymų leidėjas turi numatyti specialų teisinį reguliavimą, o juo remiantis didžiąją šių santykių teisinio reguliavimo dalį turi sudaryti lokalus – pačių aukštųjų mokyklų nustatytas – teisinis reguliavimas; todėl bendras įstatymų nustatytas visų aukštųjų mokyklų teisinis reguliavimas neturėtų būti pernelyg detalus ir neturėtų riboti iš aukštųjų mokyklų autonomijos kylančios jų teisės lokaliais teisės aktais reglamentuoti savo veiklą.

6.4. Minėta, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui, *inter alia* kad teisės aktuose neturi būti nuostatų, vienu metu skirtingai reguliuojančių tuos pačius visuomeninius santykius. Tai *inter alia* suponuoja reikalavimą vienu metu skirtingai nereguluoti konstitucinės teisės į nemokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose įgyvendinimo, *inter alia* priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas aukštosiose mokyklose, sąlygų.

6.5. Taigi šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad, atsižvelgiant į aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesų derinimo imperatyvą, Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomijos garantija konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste suponuoja *inter alia* tai, kad valstybės nustatytu teisiniu reguliavimu turi būti sudarytos teisinės prielaidos derinti aukštojo mokslo politikos vykdymą prižiūrinčių valstybės institucijų ir aukštųjų mokyklų nustatomą asmenų priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas aukštosiose mokyklose sąlygų teisinį reguliavimą.

7. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytu teisiniu reguliavimu yra sudarytos teisinės prielaidos Švietimo ir mokslo ministerijai nustatyti tokias stojimo į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosiose mokyklose sąlygas:

– kurios nėra iš anksto žinomos ir aiškios; pažymėtina, kad *inter alia* nėra nustatyta jokio šių sąlygų išankstinio paskelbimo termino;

– kurios skirtųsi nuo iš anksto (per Mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio 1 dalyje nustatytą terminą – ne vėliau kaip prieš 2 metus iki atitinkamų mokslo metų pradžios) paskelbtų aukštųjų mokyklų nustatytų priėmimo į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų

programas sąlygų; taigi sudarytos teisinės prielaidos susiklostyti ir tokiai situacijai, kad Švietimo ir mokslo ministerijos nustatytas pirmenybės į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas ir aukštųjų mokyklų nustatytas priėmimo į studijas teisinis reguliavimas nėra tarpusavyje suderintas, nors jo reguliavimo dalykas, kiek jis yra susijęs su priėmimu į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas, sutampa.

Minėta ir tai, Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste *inter alia* suponuoja reikalavimus įstatymų leidėjui nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį stojimo į valstybės finansuojamas studijų vietas aukštosiose mokyklose sąlygos, *inter alia* priėmimo į studijas kriterijai ir jų reikšmė, būtų aiškios, neprieštaringos ir iš anksto paskelbtos, idant siekiantys nemokamo aukštojo mokslo asmenys galėtų iš anksto žinoti, ko iš jų bus reikalaujama, kad galėtų veiksmingai įgyvendinti šią savo konstitucinę teisę.

Taip pat minėta, kad, atsižvelgiant į aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesų derinimo imperatyvą, Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomijos garantija konstitucinio teisinės valstybės principo kontekste suponuoja tai, kad valstybės nustatytu teisiniu reguliavimu turi būti sudarytos teisinės prielaidos derinti aukštojo mokslo politikos vykdymą prižiūrinčių valstybės institucijų ir aukštųjų mokyklų nustatomą asmenų priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas aukštosiose mokyklose sąlygų teisinį reguliavimą.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, kuriuo sudarytos teisinės prielaidos Švietimo ir mokslo ministerijai nustatyti tokias stojimo į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosiose mokyklose sąlygas, kurios nebūtų iš anksto žinomos ir aiškios ir kurios skirtųsi nuo iš anksto paskelbtų aukštųjų mokyklų nustatytų priėmimo į studijas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygų, neatitinka iš Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies, 41 straipsnio 3 dalies nuostatos „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų.

8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje Švietimo ir mokslo ministerijai nenustatytas išankstinio paskelbimo geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo tvarkos terminas, kuris būtų pakankamas konstitucinei teisei į nemokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose veiksmingai įgyvendinti, taip pat tiek, kiek joje nenustatyta Švietimo ir mokslo ministerijos bei aukštųjų mokyklų pareiga derinti priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygas, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41

straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

XIV

Dėl Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5, 7, 11 dalių, 76 straipsnio 4 dalies atitikties Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5, 7, 11 dalys neprieštaruoja Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

2. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnyje „Studijų kainos valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėjimas“ nustatyta:

„1. Pirmenybė į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas tenka stojantiejiems pagal jų gebėjimus, kurie nustatomi atsižvelgiant į brandos egzaminų, mokymosi, kitus rezultatus bei specialiuosius gebėjimus. Geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujių eilė sudaroma Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyta tvarka.

2. Valstybės finansuojamos studijų vietos pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosioms mokykloms tenka pagal geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiu stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų, neviršijant valstybės finansavimo, nustatyto kiekvienai studijų sričiai. Finansavimo paskirstymą studijų sritims nustato Vyriausybė, atsižvelgdama į valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius ir valstybės finansines galimybes.

3. Preliminarų valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių kiekvienoje iš studijų sričių arba studijų krypčių grupių ne vėliau kaip iki kiekvienų metų vasario 16 dienos skelbia Švietimo ir mokslo ministerija.

4. Į valstybės finansuojamas studijų vietas pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas gali pretenduoti tik asmenys, kurių mokymosi rezultatai yra ne žemesni negu Švietimo ir mokslo ministerijos nustatyti minimalūs rodikliai.

5. Galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių tvirtina Švietimo ir mokslo ministerija, kai yra žinomi stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai ir pasirašytos studijų sutartys.

6. Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtintas nuolatinės formos studijų vietų, į kurias priimamų studentų studijos pagal šio straipsnio nuostatas apmokamos valstybės biudžeto lėšomis, skaičius aukštojoje mokykloje išlieka per visą nustatytą studijų laikotarpį, o iššęstinės formos studijų vietų, į kurias priimamų studentų studijos apmokamos valstybės biudžeto lėšomis, skaičius

aukštojoje mokykloje išlieka per laikotarpį, iki pusanthro karto ilgesnį negu atitinkamoms nuolatinės formos studijoms nustatytas studijų laikotarpis, išskyrus šio straipsnio 8 dalyje numatytus atvejus. Tais atvejais, kai asmuo pašalinamas iš aukštosios mokyklos, praranda valstybės finansavimą arba nutraukia studijas ir kai valstybės finansuojama studijų vieta nėra užimama šio straipsnio 14 dalyje nustatyta tvarka, valstybės finansavimas studijų vietai išlieka aukštajai mokyklai iki biudžetinių metų pabaigos.

7. Asmuo, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, po pirmųjų dvejų studijų metų, o ištęstinių studijų atveju – pabaigęs pusę studijų programos, netenka valstybės finansavimo studijoms, jeigu atitinkamo laikotarpio jo studijų rezultatų vidurkis yra daugiau kaip 20 procentinių punktų mažesnis negu aukštosios mokyklos atitinkamos studijų programos ir formos to paties kurso studijuojančiųjų atitinkamo laikotarpio studijų rezultatų vidurkis. Valstybės finansavimo netekęs asmuo už studijas turi mokėti aukštosios mokyklos nustatytą studijų kainą, o jo valstybės finansuojamą vietą užima geriausiai valstybės nefinansuojamoje vietoje besimokantis asmuo.

8. Asmuo, kurio studijos yra valstybės finansuojamos, Vyriausybės nustatyta tvarka turi teisę keisti studijų programą toje pačioje studijų srityje, neprarasdamas likusios valstybinio studijų finansavimo dalies, ne didesnės negu tos studijų programos norminė studijų kaina.

9. Valstybės finansuojamų antrosios pakopos, doktorantūros ir laipsnio nesuteikiančių studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių pagal konkrečias studijų kryptis kiekvienais metais iki kovo 11 dienos nustato Vyriausybė, atsižvelgdama į valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius ir valstybės finansines galimybes. Universitetams antrosios pakopos ir laipsnio nesuteikiančias studijų vietas Švietimo ir mokslo ministerija paskirsto pagal jų mokslo (meno) veiklos rezultatus ir (arba) stojančiųjų į pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas pasirinkimą pagal studijų ar mokslo kryptį. Doktorantūros vietas mokslo ir studijų institucijoms Švietimo ir mokslo ministerija paskirsto pagal mokslo (meno) veiklos ir doktorantūros rezultatus.

10. Valstybė finansuoja studijuojančiųjų valstybės finansuojamose studijų vietose studijų kainą šio įstatymo 76 straipsnyje nustatyta tvarka.

11. Valstybės biudžeto lėšos studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skiriamos Vyriausybės nustatyta tvarka.

12. Vyriausybės nustatytais atvejais ir tvarka valstybės finansuojamose studijų vietose studijavę asmenys, pašalinti iš aukštosios mokyklos arba nutraukę studijas, privalo į valstybės biudžetą grąžinti studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skirtas lėšas arba jų dalį.

13. Užsienio šalių institucijose išsilavinimą įgijusių asmenų konkuravimo dėl priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas tvarką nustato Švietimo ir mokslo ministerija.

14. Iš aukštosios mokyklos pašalinus valstybės finansuojamoje vietoje studijavusį asmenį arba jam nutraukus studijas (išskyrus šio straipsnio 8 dalyje numatytus atvejus), į valstybės finansuojamą studijų vietą aukštosios mokyklos nustatyta tvarka gali būti perkeliamas toje pačioje studijų programoje tame pačiame kurse valstybės nefinansuojamoje studijų vietoje studijuojantis asmuo (išskyrus asmenis, nurodytus šio įstatymo 72 straipsnyje).“

3. Pareiškėjas, grįsdamas savo abejonės dėl visų savo ginčijamų Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio nuostatų, nurodo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas, kurias Konstitucinis Teismas suformulavo aiškindamas Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatą, laiduojančią gerai besimokantiems piliečiams nemokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose. Taigi iš pareiškėjo argumentų matyti, kad jis ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5, 7, 11 dalių atitiktį ne visai Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, o tik jos nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“.

4. Iš pareiškėjo argumentų taip pat matyti, kad jie yra iš esmės vienodi ginčijant dviejų tarpusavyje susijusių Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio dalių – 2 ir 5 dalių – nuostatas. Atsižvelgdamas į tai, Konstitucinis Teismas pirmiausia tirs, ar Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5 dalių nuostatos neprieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4.1. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„Valstybės finansuojamos studijų vietos pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas aukštosioms mokykloms tenka pagal geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų, neviršijant valstybės finansavimo, nustatyto kiekvienai studijų sričiai. Finansavimo paskirstymą studijų sritims nustato Vyriausybė, atsižvelgdama į valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius ir valstybės finansines galimybes.“

Taip pat minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalyje nustatyta:

„Galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių tvirtina Švietimo ir mokslo ministerija, kai yra žinomi stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai ir pasirašytos studijų sutartys.“

4.2. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nustatyti du bendrieji valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijai. Pirmasis kriterijus paskirstant šias vietas yra geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinkimas tarp aukštųjų mokyklų, o antrasis kriterijus – numatytos valstybės finansavimo, nustatyto kiekvienai studijų sričiai, ribos (pagal Mokslo ir studijų

įstatymo 4 straipsnio 24 dalį studijų sritys yra humanitariniai, socialiniai, fiziniai, biomedicinos, technologijos mokslai ir menai). Kitų valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijų nėra nustatyta nei Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje, nei kitose šio straipsnio dalyse ar kitose šio įstatymo nuostatose.

Ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje taip pat nustatyta, kad valstybės finansavimo studijų sritims paskirstymą, taigi ir numatytas valstybės finansavimo, nustatyto kiekvienai studijų sričiai, ribas, nustato Vyriausybė, atsižvelgdama į valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius bei valstybės finansines galimybes.

Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalį valstybės finansuojamos studijų vietos pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstomos visoms aukštosioms mokykloms vienodai, t. y. pagal tuos pačius kriterijus (geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų ir valstybės finansavimą, nustatytą kiekvienai studijų sričiai) valstybės finansuojamos studijų vietos gali būti paskirstytos ir valstybinėms, ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nėra nustatyta, kad paskirstant valstybės finansuojamas studijų vietas pirmenybė tenka geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirenkamoms valstybinėms aukštosioms mokykloms.

4.3. Su Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalimi susijusi šio straipsnio 5 dalis, kurioje reguliuojamas galutinis valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičiaus ir jų pasiskirstymo tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių nustatymas.

4.3.1. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalis taip pat aiškintina atsižvelgiant į šio straipsnio 3 dalį, kurioje reguliuojamas preliminarus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičiaus kiekvienoje iš studijų sričių arba studijų kryptių grupių nustatymas: iki kiekvienų metų vasario 16 dienos šį skaičių skelbia Švietimo ir mokslo ministerija. Preliminarus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičius kiekvienoje iš studijų sričių arba studijų kryptių grupių nustatomas dar neįvykus studentų priėmimui į šias studijas, t. y. kai dar nežinomas stojančiųjų pasirinkimas tarp aukštųjų mokyklų. Nustatant preliminarų valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių kiekvienoje iš studijų sričių arba studijų kryptių grupių atsižvelgiama į minėtą antrąjį Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nustatytą valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijų – valstybės finansavimą, kurį Vyriausybė nustato kiekvienai studijų sričiai, atsižvelgdama į valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros

poreikius bei valstybės finansines galimybes.

Taigi iš esmės Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 3 dalyje reguliuojamas valstybės užsakymas aukštosioms mokykloms parengti tam tikrų sričių (krypčių) specialistus: atsižvelgiant į valstybės ūkinės, socialinės ir kultūrinės plėtros poreikius bei valstybės finansines galimybes nustatomas preliminarus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų aukštosiose mokyklose skaičius kiekvienoje iš studijų sričių arba studijų krypčių grupių. Pažymėtina, kad preliminarus valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų aukštosiose mokyklose skaičius yra bendras visoms aukštosioms mokykloms, t. y. nėra atskirai nustatomi preliminarūs valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų skaičiai valstybinėms ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

4.3.2. Pagal ginčijamą Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalį nustatyti galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių yra įgaliota Švietimo ir mokslo ministerija. Ji tai daro tada, kai yra žinomi stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai ir pasirašytos studijų sutartys.

Taigi galutinis valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičius ir jų pasiskirstymas tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių nustatomas tikslinant ir išskaidant pagal aukštąsias mokyklas preliminarų valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių kiekvienoje iš studijų sričių arba studijų krypčių grupių, kuris nustatomas pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 3 dalį. Tai atliekama atsižvelgiant į minėtą pirmąjį Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nustatytą valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijų – geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų, kuris tampa žinomas, kai yra žinomi stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai ir pasirašytos studijų sutartys.

Pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalį nustatant galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių nėra atskirai atsižvelgiama į tai, ar geriausiai vidurinio ugdymo programą baigę stojantieji pasirinko valstybines, ar nevalstybines aukštąsias mokyklas.

4.4. Abejodamas Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5 dalių konstitucingumu, pareiškėjas teigia, kad pagal Konstitucinio Teismo jurisprudenciją nemokamas mokslas garantuojamas tik tiems gerai besimokantiems piliečiams, kurie studijuoja valstybės užsakymu, tenkinant pagal iš anksto paskelbtus skaičius jos nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį; valstybė privalo nustatyti atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį ir atitinkamą

užsakymą pateikti valstybinėms, o įvertinus visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės finansines galimybes, tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, – ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

Taigi iš pareiškėjo argumentų matyti, kad ginčijama tai, kas būtų legislatyvinė omisija: tai, kad jo ginčijamose Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5 dalyse reguliuojant valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų paskirstymą aukštosioms mokykloms nėra nustatyta jo minėta valstybės užsakymo prioriteto valstybinėms aukštosioms mokykloms taisyklė, t. y. kad nevalstybinėms aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamos šių studijų vietos gali atitekti tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, nors tokia taisyklė pagal Konstituciją įstatymų leidėjo turėtų būti nustatyta būtent pareiškėjo ginčijamose nuostatose.

4.5. Šioje konstitucinės justicijos byloje pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisės spraga, *inter alia* legislatyvinė omisija, visuomet reiškia, kad atitinkamų visuomeninių santykių teisinis reguliavimas apskritai nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nėra nustatytas nei tam tikrame teisės akte (jo dalyje), nei kuriuose nors kituose teisės aktuose, tačiau poreikis tuos visuomeninius santykius teisiškai sureguliuoti yra, o legislatyvinės omisijos atveju tas teisinis reguliavimas turi būti nustatytas būtent tame teisės akte (būtent toje jo dalyje), nes to reikalauja kuris nors aukštesnės galios teisės aktas, *inter alia* pati Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. lapkričio 5 d. sprendimai, 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. birželio 22 d., 2009 m. gruodžio 11 d., 2010 m. rugsėjo 29 d., 2010 m. lapkričio 29 d., 2011 m. liepos 7 d. nutarimai).

4.6. Minėta, kad pareiškėjas ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 5 dalių atitiktį *inter alia* Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“.

4.6.1. Šioje konstitucinės justicijos byloje taip pat minėta, kad Konstitucinio Teismo teisinė pozicija (*ratio decidendi*) atitinkamose konstitucinės justicijos bylose turi precedento reikšmę; Konstitucinį Teismą saisto ankstesnėse konstitucinės justicijos bylose jo paties sukurti precedentai ir jo paties suformuota tuos precedentes pagrindžianti oficialioji konstitucinė doktrina.

4.6.2. Minėta, jog aiškinant konstitucinę nuostatą, kad aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, negali būti paneigiama kita konstitucinė nuostata, kad nemokamas mokslas laiduojamas valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams. Kaip 2002 m. sausio 14 d. nutarime pažymėjo Konstitucinis Teismas, tarp žmogaus teisėtų interesų ir visuomenės bei valstybės reikmių turi būti pusiausvyra; valstybės finansinės galimybės (ir galimybės finansuoti aukštąjį mokslą) nėra ir negali būti beribės; konstitucinės

nuostatos, kad aukštasis mokslas yra prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus, negalima aiškinti kaip nustatančios valstybės pareigą valstybės lėšomis užtikrinti bet kurio gebančio siekti aukštojo išsilavinimo žmogaus bet kokio aukštojo mokslo siekimą neatsižvelgiant į visuomenės ir valstybės poreikius bei galimybes.

4.6.3. Pažymėtina, kad Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ suponuoja piliečių, gerai besimokančių būtent valstybinėse aukštosiose mokyklose, teisę aukštąjį išsilavinimą įgyti nemokamai ir atitinkamą valstybės pareigą numatyti valstybės biudžete lėšas, kurių reikia, kad gerai besimokantiems piliečiams būtų garantuotas nemokamas mokslas būtent valstybinėse aukštosiose mokyklose.

Be to, Konstitucija valstybės biudžeto lėšomis apmokamą aukštąjį mokslą laiduoja ne visiems valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, kad ir kokiomis sąlygomis jie buvo priimti studijuoti (t. y. ir tiems gerai besimokantiems piliečiams, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekusiems į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimtiems studijuoti toje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis), o tik tiems, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį; būtent jų studijoms finansuoti reikalingos lėšos turi būti numatytos valstybės biudžete (Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas).

Kita vertus, Konstitucijoje nedraudžiama valstybei pagal galimybes prisiimti ir didesnius finansinius įsipareigojimus besimokantiems aukštosiose mokyklose piliečiams (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas).

4.6.4. Taip pat pažymėtina, kad galimybė valstybei prisiimti didesnius, nei kyla iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, finansinius įsipareigojimus besimokantiems aukštosiose mokyklose piliečiams *inter alia* reiškia valstybės teisę tam tikrais atvejais laiduoti nemokamą mokslą gerai besimokantiems nevalstybinėse aukštosiose mokyklose piliečiams, t. y. tiems piliečiams, kurie pagal Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį neturi teisės į nemokamą aukštąjį mokslą ir kurių studijų valstybė neprivalo finansuoti.

Kaip 2009 m. gruodžio 18 d. sprendime konstatavo Konstitucinis Teismas, Konstitucijos, *inter alia* jos 41 straipsnio 3 dalies, negalima aiškinti kaip reiškiančios, esą atitinkamų sričių (krypčių) specialistai nevalstybinėse aukštosiose mokyklose valstybės užsakymu valstybės biudžeto lėšomis iš viso negali būti rengiami. Galimos ir tokios situacijos, kai atitinkamų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose (antai galimi atvejai, kai valstybei reikalingų tam tikrų sričių (krypčių) specialistams rengti

valstybinėse aukštosiose mokyklose nėra specialių mokymo bazių ir pan.). Kartu pažymėtina, kad tokiais atvejais valstybės užsakymas nevalstybinei aukštajai mokyklai valstybės biudžeto lėšomis parengti tam tikrų sričių (krypčių) specialistus turi būti pagrįstas subalansuotu visuomenės ir valstybės poreikių bei valstybės finansinių galimybių įvertinimu ir negali prieštarauti *inter alia* konstituciniam socialinės darnos imperatyvui. Tokiais atvejais valstybė, pateikdama užsakymą nevalstybinėms aukštosioms mokykloms, privalo garantuoti, kad valstybės lėšomis bus apmokėtos tokių specialistų mokymosi (studijų) išlaidos, – jeigu jų mokymasis atitiks įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus.

Taigi valstybinėms aukštosioms mokykloms turi būti skiriamos valstybės biudžeto lėšos, *inter alia* lėšos, kurių reikia, kad tiems valstybinėse aukštosiose mokyklose besimokantiems piliečiams, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį ir kurių mokymasis atitinka įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus, būtų garantuotas nemokamas aukštasis mokslas; įvertinus visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės finansines galimybes, tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, valstybės užsakymu valstybės biudžeto lėšomis jie gali būti rengiami ir nevalstybinėse aukštosiose mokyklose; tokiu atveju valstybė privalo garantuoti, kad valstybės lėšomis bus apmokėtos tokių specialistų mokymosi (studijų) išlaidos, jeigu jų mokymasis atitiks įstatymo nustatytus gero mokymosi kriterijus (Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 18 d. sprendimas).

Vadinasi, kad ir kokį aukštojo mokslo finansavimo modelį pasirinktų, įstatymų leidėjas turi paisyti jam iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ kylančio reikalavimo, kad, įvertinusi visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės finansines galimybes, valstybė privalo nustatyti atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį ir pateikti atitinkamą užsakymą parengti šiuos specialistus pirmiausia valstybinėms aukštosioms mokykloms, ir tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, toks valstybės užsakymas gali būti pateiktas ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

4.6.5. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtina ir tai, kad Konstitucinis Teismas 2008 m. kovo 20 d. nutarime konstatavo:

– valstybė, pagal Konstituciją turinti pareigą remti mokslą, užtikrinti aukštojo mokslo prieinamumą, laiduoti nemokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, rengiamiems tenkinant nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, gali pasirinkti ir įstatymuose įtvirtinti įvairius aukštojo mokslo finansavimo modelius; tai darydamas įstatymų leidėjas yra saistomas konstitucinių valstybės įsipareigojimų, taip pat valstybės

finansinių galimybių, kurios, kaip minėta, nėra beribės; įstatymu negali būti nustatytas toks aukštojo mokslo finansavimo modelis, kuris nebūtų pagrįstas subalansuotu visuomenės ir valstybės poreikių bei valstybės finansinių galimybių įvertinimu ir kurio valstybė akivaizdžiai nebūtų pajėgi įgyvendinti; tokio modelio nustatymas prieštarautų *inter alia* konstituciniam socialinės darnos imperatyvui, neleistų valstybei vykdyti įvairių kitų savo priedermių;

– konstitucinė nuostata, jog valstybė prižiūri mokymo įstaigų veiklą, konstitucinis aukštųjų mokyklų ir visuomenės interesų derinimo imperatyvas, valstybės konstitucinė priedermė užtikrinti aukštojo mokslo sistemos veiksmingumą suponuoja ir valstybės pareigą atitinkamus su aukštojo mokslo valstybinėse aukštosiose mokyklose finansavimu susijusius sprendimus priimti įvertinus tai, ar jose aukštasis išsilavinimas teikiamas pagal patvirtintas studijų programas, taip pat įvertinus šių studijų programų ir jų vykdymo kokybę, atitinkamų aukštųjų mokyklų galimybes kokybiškai parengti tam tikrą kiekį atitinkamų sričių (krypčių) specialistų; turi būti įvertinama ir tai, ar atitinkamose valstybinėse aukštosiose mokyklose yra reikiamos sąlygos teikti valstybės nustatytus standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą asmenims, kurių studijos finansuojamos valstybės biudžeto lėšomis, taip pat asmenims, studijuojantiems savo lėšomis;

– nustatant aukštojo mokslo finansavimo modelį ir teisės aktais reguliuojant su tuo susijusius santykius būtina atsižvelgti į tai, kad valstybės nustatytus kokybės standartus atitinkantį aukštąjį išsilavinimą gali suteikti aukštosios mokyklos, turinčios aukštos kvalifikacijos dėstytojus, reikiamą mokymo bazę, būtiną infrastruktūrą ir pan.; pagal Konstituciją aukštųjų mokyklų teisės, kuriomis jos naudojasi, gali būti (paisant Konstitucijos) diferencijuojamos *inter alia* pagal tai, koks yra šių aukštųjų mokyklų statusas (ar jos yra universitetai, ar ne), kokio lygio aukštąjį išsilavinimą jos teikia jose besimokantiems asmenims, kokias studijų programas jos vykdo, koks yra jų mokslinis potencialas ir pan.; taigi atsižvelgiant į visa tai gali, o tam tikrais atžvilgiais ir turi, skirtis ir valstybinių aukštųjų mokyklų finansavimas iš valstybės biudžeto; jokia Konstitucijos nuostata negali būti aiškinama kaip suponuojanti lygiavos laikymąsi šioje srityje.

4.7. Minėta, kad pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nustatyti du bendrieji valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijai: geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinkimas tarp aukštųjų mokyklų ir numatytos valstybės finansavimo, nustatyto kiekvienai studijų sričiai, ribos; Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nėra nustatyta, kad paskirstant valstybės finansuojamas studijų vietas pirmenybė tenka geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirenkamoms valstybinėms aukštosioms mokykloms. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nėra nustatyta ir tai, kad geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirenkamoms nevalstybinėms aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamos vietos gali atitekti tik tais atvejais, kai tam tikrų

sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose. Kitų valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijų nėra nustatyta nei Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje, nei kitose šio straipsnio dalyse ar kitose šio įstatymo nuostatose.

Minėta, jog įstatymų leidėjas, kad ir kokį aukštojo mokslo finansavimo modelį pasirinktų, turi paisyti jam iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos „Gerau besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ kylančio reikalavimo, kad, įvertinusi visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės finansines galimybes, valstybė privalo nustatyti atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį ir pateikti atitinkamą užsakymą parengti šiuos specialistus pirmiausia valstybinėms aukštosioms mokykloms, ir tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, toks valstybės užsakymas gali būti pateiktas ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

Taigi toks teisinis reguliavimas, pagal kurį Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nėra nustatyta, kad paskirstant aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas turi būti atsižvelgiama į valstybinių aukštųjų mokyklų galimybes patenkinti valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį ir kad geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiu stojančiųjų pasirenkamoms nevalstybinėms aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamos vietos gali atitekti tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, neatitinka iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos „Gerau besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ kylančio reikalavimo, kad, įvertinusi visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės finansines galimybes, valstybė privalo nustatyti poreikį parengti atitinkamų sričių (krypčių) specialistų ir atitinkamą užsakymą šiuos specialistus parengti pirmiausia pateikti valstybinėms aukštosioms mokykloms, ir tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, toks valstybės užsakymas gali būti pateiktas ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

4.8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, jog Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nenustatyta, kad paskirstant aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas turi būti atsižvelgiama į valstybinių aukštųjų mokyklų galimybes patenkinti valstybės nustatytą poreikį parengti atitinkamų sričių (krypčių) specialistų ir kad geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiu stojančiųjų pasirenkamoms nevalstybinėms aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamos studijų vietos gali atitekti tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai

dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

4.9. Minėta, jog iš pareiškėjo argumentų matyti, kad ginčijama tai, kas *inter alia* Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalyje būtų legislatyvinė omissija, t. y. kad reguliuojant jo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalyje valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų galutinį paskirstymą aukštosioms mokykloms nėra nustatyta valstybės užsakymo prioriteto valstybinėms aukštosioms mokykloms taisyklė.

4.9.1. Minėta, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalį nustatant galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių nėra atskirai atsižvelgiama į tai, ar geriausiai vidurinio ugdymo programą baigę stojantieji pasirinko valstybines, ar nevalstybines aukštąsias mokyklas; taigi pagal tokį teisinį reguliavimą nėra teikiama pirmenybės geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinktoms valstybinėms aukštosioms mokykloms.

Minėta ir tai, kad įstatymų leidėjas turi paisyti jam iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ kylančio reikalavimo, kad, įvertinusi visuomenės ir valstybės poreikius bei valstybės finansines galimybes, valstybė privalo nustatyti atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį ir pateikti atitinkamą užsakymą parengti šiuos specialistus pirmiausia valstybinėms aukštosioms mokykloms, ir tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, toks valstybės užsakymas gali būti pateiktas ir nevalstybinėms aukštosioms mokykloms.

4.9.2. Sprendžiant, ar Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalis tuo aspektu, kad joje nėra numatyta, jog nustatant galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių nėra atskirai atsižvelgiama į tai, ar geriausiai vidurinio ugdymo programą baigę stojantieji pasirinko valstybines, ar nevalstybines aukštąsias mokyklas, neprieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, būtina atsižvelgti į tai, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalis yra susijusi šio straipsnio 2 dalimi, kurioje nustatyti bendrieji valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijai. Tai suponuoja, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalį nustatant galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai,

skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių turi būti atsižvelgiama į šio straipsnio 2 dalyje nustatytus bendruosius valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijus.

Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nenustatyta, kad paskiriant aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas turi būti atsižvelgiama į valstybinių aukštųjų mokyklų galimybes patenkinti valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį ir kad geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiu stojančiųjų pasirenkamoms nevalstybinėms aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamos vietos gali atitekti tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, nėra argumentų, leidžiančių teigti, kad legislatyvinė omisija pareiškėjo nurodytu aspektu yra ir Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalyje, t. y. kad šioje dalyje būtina numatyti, kad nustatant galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių atsižvelgtina į tai, ar geriausiai vidurinio ugdymo programą baigę stojantieji pasirinko valstybines, ar nevalstybines aukštąsias mokyklas.

Pažymėtina, kad Konstitucijai neprieštarautų toks Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, pagal kurį galutinį valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių ir jų pasiskirstymą tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių tvirtina Švietimo ir mokslo ministerija, kai yra žinomi stojimo į aukštąsias mokyklas rezultatai ir pasirašytos studijų sutartys, jeigu to paties straipsnio 2 dalyje būtų nustatyta, kad paskiriant aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas atsižvelgiama ir į valstybinių aukštųjų mokyklų galimybes patenkinti valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, taip pat į tai, kad geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiu stojančiųjų pasirenkamoms nevalstybinėms aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamos vietos gali atitekti tik tais atvejais, kai tam tikrų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose.

4.10. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 5 dalis neprieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

5. Minėta, kad pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalis neprieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

5.1. Kaip minėta, ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalyje nustatyta:

„Asmuo, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, po pirmųjų dvejų studijų metų, o iššestinių studijų atveju – pabaigęs pusę studijų programos, netenka valstybės finansavimo studijoms, jeigu atitinkamo laikotarpio jo studijų rezultatų vidurkis yra daugiau kaip 20 procentinių punktų mažesnis negu aukštosios mokyklos atitinkamos studijų programos ir formos to paties kurso studijuojančiųjų atitinkamo laikotarpio studijų rezultatų vidurkis. Valstybės finansavimo netekęs asmuo už studijas turi mokėti aukštosios mokyklos nustatytą studijų kainą, o jo valstybės finansuojamą vietą užima geriausiai valstybės nefinansuojamoje vietoje besimokantis asmuo.“

5.2. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalyje nustatyta asmens, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatų vertinimo tvarka siekiant nustatyti, ar jis toliau atitinka šioje dalyje nustatytus gero mokymosi kriterijus, kad jo studijos toliau būtų valstybės finansuojamos. Nustačius, kad asmuo nebeatitinka gero mokymosi kriterijų (jeigu atitinkamo laikotarpio studijų rezultatų vidurkis yra daugiau kaip 20 procentinių punktų mažesnis negu aukštosios mokyklos atitinkamos studijų programos ir formos to paties kurso studijuojančiųjų atitinkamo laikotarpio studijų rezultatų vidurkis), jis netenka valstybės finansavimo studijoms ir jo valstybės finansuojamą vietą užima geriausiai valstybės nefinansuojamoje vietoje besimokantis asmuo.

5.2.1. Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalyje nustatytas asmens, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatų vertinimo siekiant nustatyti, ar jis toliau atitinka šioje dalyje nustatytus gero mokymosi kriterijus, kad jo studijos toliau būtų valstybės finansuojamos, laikotarpis – dveji studijų metai arba pusė studijų programos, jeigu studijos yra iššestinės. Jis apima daugiau negu vieną akademinio mokymosi laikotarpį (paprastai semestrą), po kurio atliekama aukštosiose mokyklose besimokančių asmenų studijuojamų dalykų pagrindinė žinių patikra (paprastai laikant studijuojamų dalykų egzaminus arba įskaitas).

5.2.2. Pažymėtina, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 14 dalyje yra numatyta galimybė asmeniui, kurio studijos yra valstybės finansuojamos, netekti valstybės finansavimo studijoms anksčiau nei šio straipsnio 7 dalyje nustatytu mokymosi rezultatų vertinimo laikotarpiu: jeigu valstybės finansuojamoje vietoje studijuojantis asmuo pašalinamas iš aukštosios mokyklos arba nutraukia studijas (šiais atvejais į jo studijų vietą aukštosios mokyklos nustatyta tvarka gali

būti perkeltas toje pačioje studijų programoje tame pačiame kurse valstybės nefinansuojamoje studijų vietoje studijuojantis asmuo). Tačiau ši galimybė nesietina vien su asmens mokymosi rezultatų įvertinimu per akademinio mokymosi laikotarpį, po kurio atliekama aukštosiose mokyklose besimokančių asmenų studijuojamų dalykų pagrindinė žinių patikra siekiant nustatyti, ar jie atitinka nustatytus gero mokymosi kriterijus, kad jų studijos toliau būtų valstybės finansuojamos. Ji priklauso ir nuo kito asmens, kuris studijuoja toje pačioje studijų programoje tame pačiame kurse valstybės finansuojamoje studijų vietoje, neigiamų mokymosi rezultatų ar kitų aplinkybių, lemiančių jo pašalinimą iš aukštosios mokyklos, arba jo valios nutraukti studijas.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 14 dalyje nėra nustatyta kitokio, nei nustatytasis šio straipsnio 7 dalyje, mokymosi rezultatų vertinimo siekiant nustatyti, ar asmenys, kurių pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, atitinka gero mokymosi kriterijus, laikotarpis.

5.2.3. Pažymėtina ir tai, kad Mokslo ir studijų įstatymo 71 straipsnyje yra nustatyta, jog daliai valstybės nefinansuojamose pirmosios pakopos ar vientisųjų studijų vietose geriausiai pirmuosius dvejus metus (ištęstinių studijų atveju – pusę studijų programos) ir likusius studijų metus baigusių asmenų gali būti kompensuojama per atitinkamą laikotarpį sumokėta studijų kaina; taip pat nustatyta, kad bendras asmenų, kuriems kompensuojama studijų kaina, skaičius yra ne didesnis kaip 10 procentų valstybės finansuojamose pirmosios pakopos ar vientisųjų studijų vietose tais metais pirmuosius dvejus studijų metus (ištęstinių studijų atveju – pusę studijų programos) ar likusius studijų metus studijas baigusių asmenų skaičiaus. Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 71 straipsnyje yra numatyta galimybė daliai geriausių valstybės nefinansuojamose pirmosios pakopos ar vientisųjų studijų vietose studijuojančių asmenų kompensuoti visą ar dalį sumokėtos studijų kainos, t. y. šiame straipsnyje reguliuojami kitokio pobūdžio santykiai nei tie, kurie reguliuojami Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnyje „Studijų kainos valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėjimas“.

5.3. Pareiškėjas savo abejones dėl Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalies konstitucingumo grindžia oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, kad piliečių, studijuojančių valstybinėse aukštosiose mokyklose pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiamų tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), mokymosi rezultatai turi būti reguliariai vertinami po kiekvieno akademinio mokymosi laikotarpio atliktos studijuojamų dalykų žinių patikros; piliečiams, kurie priimti studijuoti į valstybines aukštąsias mokyklas pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), iki pirmos jų studijuojamų dalykų pagrindinės žinių patikros turėtų būti laiduojamas nemokamas mokslas.

Taigi iš pareiškėjo argumentų matyti, kad jis abejoja Mokslo ir studijų įstatymo 70

straipsnio 7 dalies konstitucingumu tik tiek, kiek joje nustatytas asmens, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatų vertinimo siekiant nustatyti, ar jis toliau atitinka šioje dalyje nustatytus gero mokymosi kriterijus, kad jo studijos toliau būtų valstybės finansuojamos, laikotarpis yra dveji studijų metai arba pusė studijų programos, jeigu studijos yra iššęstinės.

5.4. Minėta, kad pareiškėjas ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalies atitiktį *inter alia* Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gera besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“.

5.4.1. Kaip minėta, Konstitucinis Teismas 2008 m. kovo 20 d. nutarime yra konstatavęs, jog konstitucinės nuostatos, kad gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas, negalima aiškinti kaip reiškiančios, esą Konstitucija valstybės biudžeto lėšomis apmokamą aukštąjį mokslą laiduoja visiems valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, kad ir kokiomis sąlygomis jie buvo priimti studijuoti, t. y. ir tiems gerai besimokantiems piliečiams, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekusiems į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimtiems studijuoti toje valstybinėje aukštojoje mokykloje savo lėšomis; Konstitucija valstybės biudžeto lėšomis apmokamą aukštąjį mokslą laiduoja ne visiems valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, o tik tiems, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį; jeigu šių piliečių mokymasis nebeatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų, valstybė neprivalo finansuoti jų studijų.

Pažymėtina, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, kurie studijuoja valstybinėse aukštosiose mokyklose pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), nemokamas mokslas turi būti laiduojamas tol, kol jų mokymasis atitinka įstatyme nustatytus gero mokymosi kriterijus; kartu pažymėtina, jog piliečiams, kurie priimti studijuoti į valstybines aukštąsias mokyklas pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), iki pirmos jų studijuojamų dalykų pagrindinės žinių patikros turėtų būti laiduojamas nemokamas mokslas (Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 18 d. sprendimas).

5.4.2. Kaip 2009 m. gruodžio 18 d. sprendime paminėjo Konstitucinis Teismas, valstybinėje aukštojoje mokykloje nustatyta joje įgytų žinių vertinimo tvarka turi būti *inter alia* tokia, kad būtų galima įvertinti, ar piliečių, studijuojančių valstybinėse aukštosiose mokyklose pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiamų tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), mokymosi rezultatai atitinka įstatyme nustatytus gero mokymosi kriterijus.

Konstitucinis Teismas taip pat yra konstatavęs, kad piliečių, studijuojančių valstybinėse

aukštosiose mokyklose pagal valstybės užsakymą (t. y. rengiamų tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį), mokymosi rezultatų vertinimas turi būti reguliariai vykdomas po kiekvieno akademinio mokymosi laikotarpio atliktos studijuojamų dalykų žinių patikros (Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 18 d., 2010 m. kovo 19 d. sprendimai).

Šiame kontekste paminėtina, jog Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose besimokančių asmenų žinios turi būti vertinamos reguliariai, atitinkamais jų mokymosi šiose mokyklose laikotarpiais; teisės aktuose šie laikotarpiai gali būti pavadinti įvairiai; paprastai Lietuvos valstybinėse aukštosiose mokyklose besimokančių asmenų studijuojamų dalykų pagrindinė žinių patikra reguliariai atliekama po kiekvieno akademinio mokymosi laikotarpio – semestro (Konstitucinio Teismo 2009 m. gruodžio 18 d. sprendimas).

5.4.3. Taigi šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad teisinis reguliavimas, pagal kurį siekiant nustatyti, ar asmens, kurio studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatai atitinka gero mokymosi kriterijus, jo mokymosi rezultatai vertinami nereguliariai, t. y. ne po kiekvieno akademinio mokymosi laikotarpio, po kurio atliekama aukštosiose mokyklose besimokančių asmenų studijuojamų dalykų pagrindinė žinių patikra, neatitiktų Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos, kad gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.

5.5. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalyje nustatytas asmens, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatų vertinimo siekiant nustatyti, ar jis toliau atitinka šioje dalyje nustatytus gero mokymosi kriterijus, kad jo studijos toliau būtų valstybės finansuojamos, laikotarpis – dveji studijų metai arba pusė studijų programos, jeigu studijos yra iššęstinės; šis laikotarpis apima daugiau negu vieną akademinio mokymosi laikotarpį (paprastai semestrą), po kurio atliekama aukštosiose mokyklose besimokančių asmenų studijuojamų dalykų pagrindinė žinių patikra.

Minėta ir tai, kad teisinis reguliavimas, pagal kurį siekiant nustatyti, ar asmens, kurio studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatai atitinka gero mokymosi kriterijus, jo mokymosi rezultatai vertinami nereguliariai, t. y. ne po kiekvieno akademinio mokymosi laikotarpio, po kurio atliekama aukštosiose mokyklose besimokančių asmenų studijuojamų dalykų pagrindinė žinių patikra, neatitiktų Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos, kad gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas.

5.6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 7 dalis tiek, kiek joje nustatytas asmens, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatų vertinimo siekiant nustatyti, ar jis toliau atitinka šioje dalyje nustatytus gero mokymosi kriterijus, kad jo studijos toliau būtų valstybės finansuojamos, laikotarpis yra dveji studijų metai arba pusė studijų programos, jeigu studijos yra

išžėstinės, prieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

6. Minėta, kad pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja, ar Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalis neprieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

6.1. Kaip minėta, ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalyje nustatyta:

„Valstybės biudžeto lėšos studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skiriamos Vyriausybės nustatyta tvarka.“

6.2. Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalį Vyriausybė yra įgaliojama nustatyti valstybės biudžeto lėšų studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skyrimo tvarką.

6.2.1. Ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalis yra susijusi su šio straipsnio 2, 5, 9 dalimis.

Kaip minėta, Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2 dalyje nustatyti bendrieji valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas paskirstymo aukštosioms mokykloms kriterijai (*inter alia* geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinkimas tarp aukštųjų mokyklų), o šio straipsnio 5 dalyje reguliuojamas galutinis valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičiaus ir jų pasiskirstymo tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių nustatymas; galutinis valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas skaičius ir jų pasiskirstymas tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių nustatomas pagal geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusių stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų tikslinant ir išskaidant pagal aukštąsias mokyklas Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka paskelbtą preliminarų valstybės finansuojamų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičių kiekvienoje iš studijų sričių arba studijų krypčių grupių.

Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 9 dalyje įtvirtinta valstybės finansuojamų antrosios pakopos, doktorantūros ir laipsnio nesuteikiančių studijų vietų, į kurias priimami studentai, skaičiaus pagal konkrečias studijų kryptis nustatymo bei šių vietų paskirstymo aukštosioms mokykloms tvarka.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalyje Vyriausybė įgaliojama nustatyti valstybės biudžeto lėšų studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skyrimo tvarką tais atvejais, kai pagal šio straipsnio 2 dalyje apibrėžtus bendruosius kriterijus ir 5 dalyje nustatyta tvarka yra nustatytas galutinis valstybės finansuojamų studijų vietų pagal pirmosios

pakopos ir vientisųjų studijų programos skaičius ir jų pasiskirstymas tarp aukštųjų mokyklų ir studijų sričių bei 9 dalyje nustatyta tvarka yra nustatytas valstybės finansuojamų antrosios pakopos, doktorantūros ir laipsnio nesuteikiančių studijų vietų skaičius pagal konkrečias studijų kryptis bei šių vietų paskirstymas aukštosioms mokykloms.

6.2.2. Ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalis taip pat susijusi su šio straipsnio 10 dalimi, kurioje nustatyta, kad valstybė finansuoja studijuojančiųjų valstybės finansuojamose studijų vietose studijų kainą Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnyje nustatyta tvarka. Minėtame 76 straipsnyje reguliuojamas *inter alia* norminės atitinkamos studijų krypties arba studijų programų grupės studijų kainos nustatymas. Pagal 76 straipsnio 4 dalį norminė studijų kaina apskaičiuojama Vyriausybės nustatyta tvarka ir ji turi apimti šio straipsnio 3 dalyje nurodytas studijų išlaidas (lėšas, būtinas studijoms vykdyti, – dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų darbo užmokesčiui, prekėms ir paslaugoms, susijusioms su studijomis, pirkti, studentams skatinti). 76 straipsnio 4 dalyje taip pat nustatyta, kad valstybės biudžeto lėšomis apmokama tik norminė studijų kaina, jeigu aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršytų norminę studijų kainą.

Taigi Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalyje Vyriausybė įgaliojama nustatyti valstybės biudžeto lėšų studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skyrimo tvarką tiek, kiek valstybės biudžeto lėšomis apmokama Vyriausybės nustatyta tvarka apskaičiuota norminė studijų kaina, taip pat tiek, kiek ji susijusi su valstybės biudžeto lėšų skyrimu norminei studijų kainai apmokėti toms aukštosioms mokykloms, kurioms valstybės finansuojamos studijų vietos paskirstytos Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 2, 3, 5, 9 dalyse nustatyta tvarka (*inter alia* atsižvelgiant į geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusią stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų).

6.2.3. Šiame kontekste paminėtina, kad aukštosioms mokykloms valstybės biudžeto lėšos skiriamos ne tik valstybės finansuojamoms studijų vietoms apmokėti. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 67 straipsnio 1 dalies 1 punktą valstybinėms aukštosioms mokykloms skiriamos valstybės biudžeto bazinio finansavimo lėšos; šios lėšos skiriamos moksliniams tyrimams, eksperimentinei (socialinei, kultūrinei) plėtrai ir meno veiklai plėtoti, administravimui ir ūkiui bei kitoms reikmėms (Mokslo ir studijų įstatymo 68 straipsnio 1 dalis). 67 straipsnio 2 dalyje *inter alia* nustatyta, kad valstybės biudžeto asignavimai kiekvienam valstybiniam universitetui skiriami atskira eilute; valstybinės kolegijos finansuojamos iš valstybės institucijoms arba įstaigoms, vykdančioms jų steigėjo funkcijas, skirtų valstybės biudžeto asignavimų.

6.3. Pareiškėjas savo abejonės dėl Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalies konstitucingumo grindžia tuo, kad, pasak jo, oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata, jog valstybės biudžete turi būti numatomos lėšos atskirai kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai,

kartu reiškia, kad būtina valstybės biudžete atskirai kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai numatyti ir tas lėšas, kurios skiriamos piliečių, tokioje mokykloje gerai besimokančių pagal valstybės užsakymą, visoms išlaidoms padengti.

6.4. Minėta, kad pareiškėjas abejoja Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalies atitiktimi *inter alia* Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“.

6.4.1. Konstitucinis Teismas 2002 m. sausio 14 d. nutarime pažymėjo, kad Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta kiekvieno valstybinėje aukštojoje mokykloje gerai besimokančio piliečio teisė aukštąjį išsilavinimą įgyti nemokamai; ši teisė suponuoja tai, kad valstybės biudžete privalo būti numatytos lėšos, kurių reikia, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams būtų garantuotas nemokamas aukštasis mokslas.

2002 m. sausio 14 d. nutarime Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, jog tai, kad pagal Konstituciją turi būti kiekvienam žmogui pagal jo sugebėjimus prieinama aukštojo mokslo įstaigų sistema, apimanti ir valstybines aukštąsias mokyklas, kad gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas, taip pat tai, kad Konstitucijoje yra įtvirtinta aukštųjų mokyklų autonomija, suponuoja, kad valstybinėms aukštosioms mokykloms jų funkcijoms vykdyti turi būti skiriama valstybės lėšų. Šios lėšos turi būti numatytos valstybės biudžete. Esminė valstybinių aukštųjų mokyklų autonomijos garantija – toks teisinis reguliavimas, kai valstybės biudžeto įstatyme numatomi ne tik asignavimai aukštajam mokslui, bet ir lėšos kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai. Valstybės biudžete numatant lėšas valstybinėms aukštosioms mokykloms atsižvelgtina į šių mokyklų užtikrinamus visuomenės ir valstybės poreikius, į jų vykdomas bei numatomas vykdyti programas, į tai, kaip šiose mokyklose užtikrinamas nustatytų mokymo standartų laikymasis, į mokymo ir dėstymo turinio bei lygio atitiktį valstybės pripažįstamai kvalifikacijai, į valstybės įsipareigojimus šioms mokykloms ir kt.

6.4.2. Konstitucinis Teismas 2008 m. kovo 20 d. nutarime pažymėjo, kad aukštosioms mokykloms skiriamos valstybės biudžeto lėšos apima ir lėšas valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokančių piliečių studijoms finansuoti; Konstitucija valstybės biudžeto lėšomis apmokamą aukštąjį mokslą laiduoja ne visiems valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, kad ir kokiomis sąlygomis jie buvo priimti studijuoti, o tik tiems, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį; būtent jų studijoms finansuoti reikalingos lėšos turi būti numatytos valstybės biudžete.

Minėta, jog Konstitucinis Teismas 2008 m. kovo 20 d. nutarime taip pat pabrėžė, kad valstybė, pagal Konstituciją turinti pareigą remti mokslą, užtikrinti aukštojo mokslo prieinamumą, laiduoti nemokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokantiems piliečiams, rengiamiems tenkinant nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, gali pasirinkti ir

įstatymuose įtvirtinti įvairius aukštojo mokslo finansavimo modelius. Tai darydamas įstatymų leidėjas yra saistomas konstitucinių valstybės įsipareigojimų, taip pat valstybės finansinių galimybių, kurios, kaip minėta, nėra beribės. Įstatymu negali būti nustatytas toks aukštojo mokslo finansavimo modelis, kuris nebūtų pagrįstas subalansuotu visuomenės ir valstybės poreikių bei valstybės finansinių galimybių įvertinimu ir kurio valstybė akivaizdžiai nebūtų pajėgi įgyvendinti; tokio modelio nustatymas prieštarautų *inter alia* konstituciniam socialinės darnos imperatyvui, neleistų valstybei vykdyti įvairių kitų savo priedermių.

6.4.3. Pažymėtina, kad, kaip 2008 m. kovo 20 d. nutarime konstatavo Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją įgaliojimus rengti valstybės biudžeto projektą turi Vyriausybė (Konstitucijos 94 straipsnio 4 punktas); valstybės biudžetą tvirtina Seimas (Konstitucijos 67 straipsnio 14 punktas); tai jis daro priimdamas įstatymą (Konstitucijos 131 straipsnio 1 dalis).

Šiame kontekste taip pat pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 94 straipsnio 4 punktą Vyriausybė turi ir įgaliojimus vykdyti valstybės biudžetą bei teikti Seimui jo įvykdymo apyskaitą.

6.4.4. Taigi šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad iš Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatos „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ kyla reikalavimas valstybės biudžete numatyti lėšas valstybinėms aukštosioms mokykloms jose gerai besimokančių piliečių, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, studijoms finansuoti. Tačiau valstybė gali pasirinkti ir įstatymuose įtvirtinti įvairius aukštojo mokslo finansavimo modelius; tas modelis turi būti pagrįstas subalansuotu visuomenės ir valstybės poreikių bei valstybės finansinių galimybių įvertinimu ir nebūti toks, kokio valstybė akivaizdžiai nebūtų pajėgi įgyvendinti.

Taip pat pažymėtina, kad Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ nesuponuoja reikalavimo įstatymų leidėjui nustatyti tik tokį aukštojo mokslo finansavimo modelį, pagal kurį visos valstybinėms aukštosioms mokykloms atitenkančios valstybės biudžeto lėšos būtų priskirtos kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai atskirai skiriamoms valstybės biudžeto asignavimams; kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai atskirai valstybės biudžete turi būti numatytos lėšos, būtinos tai aukštajai mokyklai jos tikslams ir misijai įgyvendinti. Taigi įstatymų leidėjas gali pasirinkti ir tokį modelį, pagal kurį tam tikri valstybės biudžeto asignavimai būtų numatomi apskritai aukštajam mokslui, *inter alia* gerai besimokančių piliečių, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, studijoms aukštosiose mokyklose finansuoti; šie asignavimai biudžetinais metais Vyriausybės, kuri atsako už valstybės biudžeto vykdymą, nustatyta tvarka gali būti paskirstomi aukštosioms mokykloms, atsižvelgiant *inter alia* į stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų.

6.5. Minėta, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalyje Vyriausybė įgaliojama nustatyti valstybės biudžeto lėšų studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skyrimo tvarką tiek, kiek valstybės biudžeto lėšomis apmokama Vyriausybės nustatyta tvarka apskaičiuojama norminė studijų kaina, taip pat tiek, kiek ji susijusi su valstybės biudžeto lėšų skyrimu norminei studijų kainai apmokėti toms aukštosioms mokykloms, kurioms paskirstytos valstybės finansuojamos studijų vietos, *inter alia* atsižvelgiant į geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusią stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų.

Minėta ir tai, kad valstybės pasirinktas aukštojo mokslo finansavimo modelis turi būti pagrįstas subalansuotu visuomenės ir valstybės poreikių bei valstybės finansinių galimybių įvertinimu ir nebūti toks, kokio valstybė akivaizdžiai nebūtų pajėgi įgyvendinti; Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“ nesuponuoja reikalavimo įstatymų leidėjui nustatyti tik tokį aukštojo mokslo finansavimo modelį, pagal kurį visos valstybinės aukštosios mokykloms atitenkančios valstybės biudžeto lėšos būtų priskirtos kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai atskirai skiriamais valstybės biudžeto asignavimams; įstatymų leidėjas gali pasirinkti ir tokį modelį, pagal kurį tam tikri valstybės biudžeto asignavimai gali būti numatomi apskritai aukštajam mokslui, *inter alia* gerai besimokančių piliečių, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, studijoms aukštosiose mokyklose finansuoti; šie asignavimai biudžetinėmis metais Vyriausybės, kuri atsako už valstybės biudžeto vykdymą, nustatyta tvarka gali būti paskirstomi aukštosioms mokykloms, atsižvelgiant *inter alia* į stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų.

Taigi įstatymų leidėjui pasirinkus tokį aukštojo mokslo finansavimo modelį, pagal kurį *inter alia* valstybės biudžeto lėšos gerai besimokančių piliečių, kurie yra rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, studijoms finansuoti valstybinėms aukštosioms mokykloms yra skiriamos atsižvelgiant *inter alia* į stojančiųjų pasirinkimą tarp aukštųjų mokyklų, šio modelio būtų neįmanoma įgyvendinti, jeigu būtų reikalaujama šias lėšas priskirti kiekvienai valstybinei aukštajai mokyklai atskirai skiriamais valstybės biudžeto asignavimams. Todėl nėra pagrindo teigti, kad toks aukštojo mokslo finansavimo modelis, kiek jis yra susijęs su Vyriausybei suteiktais įgaliojimais nustatyti valstybės biudžeto lėšų studijų kainai valstybės finansuojamose studijų vietose apmokėti skyrimo tvarką, būtų nepagrįstas subalansuotu visuomenės ir valstybės poreikių bei valstybės finansinių galimybių įvertinimu.

6.6. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 70 straipsnio 11 dalis neprieštaruoja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

7. Pareiškėjas – Seimo narių grupė abejoja Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies atitiktimi Konstitucijos 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

7.1. Iš pareiškėjo argumentų matyti, kad jis ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies nuostatos „Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina“ atitiktį Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerau besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

7.2. Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalyje nustatyta:

„Vyriausybės nustatyta tvarka apskaičiuojama norminė atitinkamos studijų krypties arba studijų programų grupės studijų kaina, apimanti šio straipsnio 3 dalyje nurodytas studijų išlaidas. Norminės atitinkamais metais priimamų studentų studijų kainas kiekvienais metais iki sausio 15 dienos tvirtina Švietimo ir mokslo ministerija. Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina neviršija norminės studijų kainos, valstybės biudžeto lėšomis apmokama aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina. Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina.“

7.3. Pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies nuostata „Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina“ yra susijusi su kitomis šio straipsnio nuostatomis.

7.3.1. Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 1 dalį studijų kainą nustato aukštoji mokykla. Taigi ir tais atvejais, kai asmuo studijuoja valstybės finansuojamoje studijų vietoje, jo studijų kainą nustato aukštoji mokykla.

Pažymėtina, kad studijų kaina valstybinėse aukštosiose mokyklose nustatoma atsižvelgiant į Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 3 dalyje nurodytas studijų išlaidas (Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 2 dalis). Šios išlaidos apima lėšas, būtinas studijoms vykdyti, t. y. dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų darbo užmokesčiui, prekėms ir paslaugoms, susijusioms su studijomis, pirkti, studentams skatinti.

7.3.2. Taip pat pažymėtina, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalį Vyriausybės nustatyta tvarka apskaičiuojama norminė atitinkamos studijų krypties arba studijų programų grupės studijų kaina, apimanti šio straipsnio 3 dalyje nurodytas studijų išlaidas, t. y. lėšas, būtinas studijoms vykdyti (t. y. dėstytojų, mokslo ir kitų su studijomis susijusių darbuotojų darbo užmokesčiui, prekėms ir paslaugoms, susijusioms su studijomis, pirkti, studentams skatinti).

Taigi sąvoka „norminė studijų kaina“, vartojama pareiškėjo ginčijamoje Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies nuostatoje, aiškintina kaip reiškianti tokią kainą, kuri atitinka tam tikros studijų krypties arba studijų programų grupės studijoms vykdyti būtinų lėšų sumą.

Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad valstybės biudžeto lėšomis apmokama asmenų, studijuojančių valstybės finansuojamose studijų vietose, studijų kaina, kurią nustato aukštoji mokykla, jeigu ši kaina neviršija norminės studijų kainos, arba norminė studijų kaina, jeigu aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą.

7.3.3. Pareiškėjo ginčijama Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies nuostata „Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina“ aiškintina kartu su šio straipsnio 5 dalies nuostata, kad asmenys, studijuojantys valstybinių aukštųjų mokyklų valstybės finansuojamose studijų vietose, valstybinei aukštajai mokyklai neturi mokėti jokių tiesiogiai su studijų programos įgyvendinimu susijusių įmokų, išskyrus šio įstatymo 72 straipsnio 2 dalyje nurodytus atvejus. Minėtoje 72 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad už studijas studijų kainą, proporcingą dalyko (modulio) apimčiai, moka asmenys, studijuojantys pagal neformaliojo švietimo programas, ir asmenys, kartojantys studijų programos atskirus dalykus.

Taigi pagal Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnyje nustatytą visuminį teisinį reguliavimą net ir tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą ir valstybės biudžeto lėšomis apmokama tik norminė studijų kaina, valstybinė aukštoji mokykla negali nustatyti valstybės finansuojamose studijų vietose studijuojantiems asmenims jokių įmokų aukštosios mokyklos nustatytos studijų kainos ir norminės studijų kainos skirtumui padengti.

7.4. Pareiškėjas savo abejonės dėl Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies nuostatos „Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina“ atitikties Konstitucijai grindžia oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata, kad valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokančių piliečių aukštojo mokslo išlaidos negali būti jokia forma užkrautos patiems šiems asmenims.

7.5. Minėta, kad pareiškėjas ginčija Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies nuostatos „Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina“ atitiktį *inter alia* Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“.

7.5.1. Konstitucinis Teismas 2002 m. sausio 14 d. nutarime, 2009 m. gruodžio 18 d. sprendime yra konstatavęs, jog konstitucinė nuostata, kad nemokamas mokslas valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas gerai besimokantiems piliečiams, reiškia, jog gerai besimokantis pilietis turi teisę į tai, kad jo mokslą valstybinėje aukštojoje mokykloje finansuotų valstybė.

Pažymėtina, kad pagal Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį valstybinėse aukštosiose

mokyklose gerai besimokančių piliečių aukštojo mokslo išlaidos negali būti jokia forma užkrautos patiems šiems asmenims; valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokančių piliečių aukštąjį mokslą finansuoja valstybė (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas, 2009 m. gruodžio 18 d. sprendimas).

7.5.2. Šiame kontekste paminėtina, jog Konstitucinis Teismas 2008 m. kovo 20 d. nutarime yra pažymėjęs, kad biudžeto lėšų valstybinėms aukštosioms mokykloms planavimas neatsiejamas nuo pagrįsto, teisingo studijų išlaidų apskaičiavimo, t. y. apskaičiavimo, kokios lėšos yra reikalingos kokybiškoms studijoms tose aukštosiose mokyklose organizuoti ir deramam mokslinės veiklos lygiui palaikyti; studijų išlaidas, taip pat ir valstybinėse aukštosiose mokyklose, lemia labai įvairūs veiksniai; net tos pačios srities (krypties) ir tos pačios kokybės studijų išlaidos skirtingose aukštosiose mokyklose gali būti nevienodos; valstybė, atsižvelgdama į aukštųjų mokyklų poziciją, turi įgaliojimus nustatyti, iš ko susideda studijų valstybinėse aukštosiose mokyklose išlaidos; valstybės teisės aktais gali ir turi būti nustatyti racionalūs, aiškūs, skaidrūs, pagrįsti kriterijai, kurie leistų valstybinėms aukštosioms mokykloms apskaičiuoti realias studijų jose išlaidas pagal studijų sritis (kryptis), pakopas, formas, idant šių studijų finansavimas iš valstybės biudžeto atitiktų savo paskirtį – leistų užtikrinti kokybišką įvairių sričių (krypčių) specialistų parengimą.

Pabrėžtina, kad įgaliojimus nustatyti minėtas studijų kainas turi valstybinės aukštosios mokyklos; šios kainos turi būti racionaliai pagrįstos, jos negali sudaryti prielaidų pažeisti konstitucinį aukštojo mokslo prieinamumo pagal sugebėjimus principą, Konstitucijoje įtvirtintus socialinės darnos, teisingumo imperatyvus, didinti socialinę atskirtį; Konstitucijos požiūriu būtų nepateisinama nustatyti tokias studijų kainas, kad būtų sudarytos prielaidos studijuojančiųjų lėšomis apmokėti ir tokias išlaidas, kurios nėra būtinos tam, kad atitinkami už studijas mokantys asmenys įgytų kokybišką aukštąjį išsilavinimą, t. y. nėra reikalingos kokybiškoms studijoms tose aukštosiose mokyklose organizuoti ir deramam mokslinės veiklos lygiui palaikyti (Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas).

7.5.3. Šios konstitucinės justicijos bylos kontekste pažymėtina, kad apskaičiuotos realios studijų išlaidos yra svarbi gairė nustatant studijų kainą, kurią turi mokėti asmenys, vykstant studentų priėmimui į atitinkamą valstybinę aukštąją mokyklą nepatekę į vietas, kurių iš anksto paskelbtas skaičius atitinka nustatytą valstybės įsipareigojimą finansuoti tam tikro kiekio specialistų rengimą, ir priimti savo lėšomis studijuoti atitinkamoje valstybinėje aukštojoje mokykloje.

Pabrėžtina, kad nėra jokių teisinių argumentų, kurie leistų teigti, esą kaina, kurią už studijas turi mokėti tokie studentai, visais atvejais turi nesiskirti nuo tos kainos, kurią už studijas turi mokėti asmenys, valstybinėse aukštosiose mokyklose rengiami tenkinant valstybės nustatytą atitinkamų sričių (krypčių) specialistų poreikį, jeigu jų mokymasis neatitinka įstatymo nustatytų gero mokymosi kriterijų (Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas).

Taigi nėra jokių teisinių argumentų, leidžiančių teigti, kad kaina, kurią už studijas turi mokėti asmenys, besimokantys valstybės nefinansuojamose studijų vietose, negali skirtis nuo valstybės finansuojamose studijų vietose studijuojančių asmenų studijų kainos.

7.6. Minėta, kad pagal Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalį valstybinėse aukštosiose mokyklose gerai besimokančių piliečių aukštojo mokslo išlaidos negali būti jokia forma užkrautos patiems šiems asmenims.

Minėta ir tai, kad pagal Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnyje nustatytą visuminį teisinį reguliavimą net ir tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą ir valstybės biudžeto lėšomis apmokama tik norminė studijų kaina, valstybinė aukštoji mokykla negali nustatyti valstybės finansuojamose studijų vietose studijuojantiems asmenims jokių įmokų aukštosios mokyklos nustatytos studijų kainos ir norminės studijų kainos skirtumui padengti.

7.7. Taip pat nėra pagrindo teigti, kad Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnyje numatyta norminė studijų kaina, kuri valstybės biudžeto lėšomis aukštajai mokyklai apmokama tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, yra apskaičiuojama remiantis neracionaliais, neaiškiais, neskaidriais ir nepagrįstais kriterijais.

7.8. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad Mokslo ir studijų įstatymo 76 straipsnio 4 dalies nuostata „Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina“ neprieštarauja Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

XV

1. Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) arba kitas Seimo aktas (ar jo dalis), Respublikos Prezidento aktas, Vyriausybės aktas (ar jo dalis) negali būti taikomi nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai.

2. Tai, kad šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, jog Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje nustatytas visuminis teisinis reguliavimas, pagal kurį valstybinės aukštosios mokyklos tarybai, kurią sudarant akademinė bendruomenė neturi lemiamos įtakos ir kuri nėra aukštosios mokyklos savivaldą įgyvendinanti institucija, yra pavestos aukštosios mokyklos savivaldai būdingos valdymo funkcijos, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje įtvirtintai aukštųjų mokyklų autonomijai, jokių būdu nereiškia, kad vien šiuo pagrindu gali būti kvestionuojami pagal Mokslo ir studijų įstatyme nustatytą teisinį reguliavimą sudarytų valstybinių aukštųjų mokyklų tarybų iki šio Konstitucinio Teismo nutarimo oficialaus paskelbimo priimti sprendimai, *inter alia* svarbiausi sprendimai dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios

mokyklos misijai įgyvendinti bei sprendimai, susiję su rektoriaus (direktoriaus) skyrimu į pareigas.

Tai, kad šiame Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, jog Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijai, reiškia, kad valstybinių aukštųjų mokyklų tarybos, sudarytos Mokslo ir studijų įstatymo 20 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, gali ir toliau vykdyti funkcijas, įtvirtintas tose šio įstatymo 20 straipsnio 2 dalies nuostatose, kurios nėra pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai.

3. Šioje konstitucinės justicijos byloje konstatuota, kad Mokslo ir studijų įstatymo 95 straipsnio 5 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai nutraukiami 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais, taip pat tiek, kiek joje nustatyta, kad įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymui valstybinės aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) renka (skiria) tik pagal šį įstatymą sudaryta valstybinės aukštosios mokyklos taryba, o jeigu jos nėra, valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) įgaliojimai pratęsiami iki naujo valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) išrinkimo, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesiams, prieštarauja Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Atsižvelgiant į tai, iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinių aukštųjų mokyklų, net jeigu jos per Mokslo ir studijų įstatymo 93 straipsnio 8 dalyje nustatytą terminą buvo pertvarkytos į viešąsias įstaigas, valdymo organai, *inter alia* rektoriai (direktoriai), savo funkcijas tiek, kiek jos dera su Konstitucija, *inter alia* jos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojama aukštųjų mokyklų autonomija, gali vykdyti iki kadencijos, kuriai jie buvo sudaryti ar paskirti, pabaigos, kol pagal Konstitucijai neprieštaraujančius įstatymus ir kitus teisės aktus bus sudaryti ar paskirti nauji atitinkami valdymo organai.

4. Oficialiai paskelbus šį Konstitucinio Teismo nutarimą, nuo jo oficialaus paskelbimo dienos Mokslo ir studijų įstatymo straipsnių (jų dalių, punktų) nuostatos, kurios šiuo Konstitucinio Teismo nutarimu yra pripažintos prieštaraujančiomis Konstitucijai, negalės būti taikomos. Taigi susidarys tam tikras teisinio reguliavimo, susijusio *inter alia* su valstybinių aukštųjų mokyklų valdymu, vakuumas.

Akivaizdu, kad tokia situacija galima tik labai trumpą laiką; įstatymų leidėjui kyla pareiga nedelsiant užpildyti susidariusį teisinio reguliavimo vakuumą, kitaip gali būti sutrikdytas valstybinių aukštųjų mokyklų valdymas.

Minėtas teisinio reguliavimo vakuumas gali būti visiškai likviduotas tik Seimui padarius atitinkamus Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimus ir (arba) papildymus, paisant Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laiduojamos aukštųjų mokyklų autonomijos, kitų Konstitucijos nuostatų (*inter alia* atsižvelgiant į šiame Konstitucinio Teismo nutarime, kituose Konstitucinio Teismo aktuose

pateiktą jų aiškinimą). Jeigu tam prireiktų daugiau laiko, Seimui kyla pareiga įstatymu nustatyti laikiną teisinį reguliavimą, pagal kurį, atsižvelgiant į šiame Konstitucinio Teismo nutarime pateiktą Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies aiškinimą, kitas Konstitucijos nuostatas, įstatymais būtų nustatyti aukštųjų mokyklų organizacinės ir valdymo struktūros pagrindai.

5. Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas.

Pagal Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalį aukštosios mokyklos turi ypatingą teisinį statusą – joms laiduojama autonomija. Viena esminių aukštųjų mokyklų autonomijos įgyvendinimo sąlygų yra aukštųjų mokyklų savivalda, įgyvendinama per jų akademinį bendruomenių tiesiogiai sudaromas ir dėl to joms tiesiogiai atstovaujančias savivaldos institucijas, taip pat šių institucijų sudaromas ar skiriamas kitas aukštųjų mokyklų valdymo funkcijas vykdančias institucijas. Kaip ne kartą minėta šiame Konstitucinio Teismo nutarime, aukštosios mokyklos autonomija suprantama *inter alia* kaip teisė savarankiškai nustatyti ir įstatuose ar statute įtvirtinti savo organizacinę ir valdymo struktūrą, ryšius su kitais partneriais, mokslo ir studijų tvarką, studijų programas, studentų priėmimo tvarką, spręsti kitus su tuo susijusius klausimus; aukštųjų mokyklų savivaldą įgyvendinančių institucijų sudarymo tvarka negali būti nustatyta tokia, kad aukštosios mokyklos akademinė bendruomenė negalėtų lemti sprendimų dėl aukštosios mokyklos reikalų tvarkymo priėmimo. Taigi iš Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalies kyla *inter alia* aukštosios mokyklos akademinėi bendruomenei tiesiogiai atstovaujančių ir jos savivaldą įgyvendinančių kolegialių institucijų teisė savarankiškai spręsti strateginius ir kitus svarbiausius aukštosios mokyklos valdymo klausimus.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102, 105 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 53, 54, 55, 56, 69 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) preambulės nuostata „Lietuvos mokslo ir studijų politika laiduoja <...> sąlygas geriausiems dirbti mokslinį darbą“, 6 straipsnio 4 dalies nuostata „Valstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, turinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos garantuojamą autonomiją, šio ir kitų įstatymų nustatytą specialų statusą“, 8 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad universiteto tipo aukštosios mokyklos pavadinime turi būti žodis „universitetas“ arba „akademija“, arba „seminarija“, 8 straipsnio 3 dalis, 9 straipsnio 3 dalis, 11 straipsnio 1 dalies 4 punktą, 17 straipsnio 2 dalis, 20 straipsnio 3 dalis, 39 straipsnis, 48 straipsnio 2 dalies nuostata „Asmenims, baigusiems antrosios pakopos teologijos

studijų programas, suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, gali būti suteikiamas teologijos licenciato laipsnis“ tiek, kiek joje nustatyta, kad teologijos licenciato laipsnis gali būti suteikiamas suderinus su Katalikų bažnyčios vadovybe, 53 straipsnio 4 dalis, 66 straipsnio 3 dalis, 70 straipsnio 5, 11 dalys, 76 straipsnio 4 dalies nuostata „Tais atvejais, kai aukštosios mokyklos nustatyta studijų kaina viršija norminę studijų kainą, valstybės biudžeto lėšomis apmokama norminė studijų kaina“, 93 straipsnio 2, 8 dalys, 94 straipsnio 5 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad gero mokymosi kriterijus – studijų dalykų įvertinimo vidurkis per semestrą, ne mažesnis kaip įvertinimas „aštuoni“ pagal dešimties balų vertinimo skalę pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos patvirtintą studijų rezultatų vertinimo sistemą, 96 straipsnio 1, 2, 3 dalys neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 7 straipsnio 3 dalies 2 punktą tiek, kiek jame nenustatyta nevalstybinių aukštųjų mokyklų pareiga atsiskaityti visuomenei už joms paskirtų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 128 straipsnio 2 daliai.

3. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 11 straipsnio 2 dalies 2 punktą tiek, kiek jame nenustatyta nevalstybinių mokslinių tyrimų institutų pareiga atsiskaityti visuomenei už jiems paskirtų valstybės biudžeto lėšų panaudojimą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 128 straipsnio 2 daliai.

4. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 19 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje įtvirtinta taryba, kaip valstybinio universiteto kolegialus valdymo organas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

5. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 19 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje įtvirtinta taryba, kaip valstybinės kolegijos kolegialus valdymo organas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

6. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 1 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

7. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 1 punktą prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

8. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d.

redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 2 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

9. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 3 punktas tiek, kiek jame nustatyta, jog valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) teikiamus aukštosios mokyklos struktūros pertvarkos planus, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

10. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 4 punktas tiek, kiek jame nustatyta, jog valstybinės aukštosios mokyklos taryba nustato aukštosios mokyklos lėšų (taip pat lėšų, skirtų vadovų ir kitų darbuotojų darbo užmokesčiui) ir turto valdymo, naudojimo ir disponavimo jais tvarką bei tvirtina svarbiausius su tuo susijusius sprendimus, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

11. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 5 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

12. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 6 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

13. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 7 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

14. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 8 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

15. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 9 punktas tiek, kiek jame nustatyta, jog valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

16. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 10 punktas tiek, kiek jame nustatyta, jog valstybinės aukštosios mokyklos taryba tvirtina rektoriaus (direktoriaus) pateiktą aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40

straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

17. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 13 punktą prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

18. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 20 straipsnio 2 dalies 15 punktą tiek, kiek jame nustatyta, jog valstybinės aukštosios mokyklos taryba atlieka kitas aukštosios mokyklos valdymo funkcijas, nustatytas jos statute ir kituose teisės aktuose, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

19. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 21 straipsnio 1 dalis tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademine taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, joje nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos senatas (akademine taryba) yra tik akademinė reikalų valdymo organas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

20. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 21 straipsnio 2 dalis tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademine taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, joje nenustatyta, kad valstybinio universiteto senatas priima svarbiausius strateginius ir kitus svarbiausius universiteto valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

21. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 21 straipsnio 2 dalies 1 punktą tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademine taryba) yra tiesiogiai akademinėi bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinio universiteto senatas teikia rektoriui siūlymus dėl studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (kultūrinės, socialinės) plėtros, meno programų finansavimo ir universiteto struktūros pertvarkos, reikalingos toms programoms įgyvendinti, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio

3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

22. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 21 straipsnio 2 dalies 4 punktas tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademine taryba) yra tiesiogiai akademinei bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinio universiteto senatas, tvirtindamas dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus ir nustatydamas dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas organizavimo tvarką, turi vadovautis tarybos nustatytais universiteto darbuotojų parinkimo ir vertinimo principais, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

23. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 21 straipsnio 3 dalis tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademine taryba) yra tiesiogiai akademinei bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, joje nenustatyta, kad valstybinės kolegijos akademine taryba priima svarbiausius strateginius ir kitus svarbiausius kolegijos valdymo sprendimus, *inter alia* svarbiausius sprendimus dėl finansinių lėšų ir kito turto panaudojimo aukštosios mokyklos misijai įgyvendinti, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

24. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 21 straipsnio 3 dalies 1 punktas tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademine taryba) yra tiesiogiai akademinei bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinės kolegijos akademine taryba teikia direktoriui siūlymus dėl studijų programų finansavimo ir kolegijos struktūros pertvarkos, reikalingos toms programoms įgyvendinti, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

25. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 21 straipsnio 3 dalies 4 punktas tiek, kiek, įstatymų leidėjui pasirinkus tokį valstybinės aukštosios mokyklos valdymo struktūros modelį, pagal kurį senatas (akademine taryba) yra tiesiogiai akademinei bendruomenei atstovaujantis ir vienintelis jos savivaldą įgyvendinantis kolegialus valdymo organas, jame nustatyta, kad valstybinės kolegijos akademine taryba, tvirtindama dėstytojų ir mokslo darbuotojų pareigybių kvalifikacinius reikalavimus ir nustatydamas dėstytojų ir mokslo darbuotojų atestavimo ir konkursų eiti pareigas

organizavimo tvarką, turi vadovautis tarybos nustatytais kolegijos darbuotojų parinkimo ir vertinimo principais, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

26. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 22 straipsnio 2 dalies 5 punktą tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teikia tarybai tvirtinti studijų kainą ir įmokų, tiesiogiai nesusijusių su studijų programos įgyvendinimu, dydžius, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

27. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 22 straipsnio 2 dalies 7 punktą tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teikia tarybai tvirtinti aukštosios mokyklos metinę veiklos ataskaitą, metinę pajamų ir išlaidų sąmatą ir šios sąmatos įvykdymo ataskaitą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

28. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 22 straipsnio 2 dalies 8 punktą tiek, kiek jame nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) supažindina senatą (akademinę tarybą) su aukštosios mokyklos metine veiklos ataskaita, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

29. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 22 straipsnio 2 dalies 9 punktą prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

30. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 22 straipsnio 3 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

31. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 22 straipsnio 4 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

32. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 22 straipsnio 7 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

33. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, Nr. 61, Nr. 101) 22 straipsnio 9 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad valstybinės aukštosios mokyklos rektorius (direktorius) teisės aktų nustatyta tvarka gali būti

atleistas iš pareigų, jeigu tarybos posėdyje jos narių balsų dauguma nepatvirtinama rektoriaus (direktoriaus) pateikta aukštosios mokyklos metinė veiklos ataskaita arba metinė pajamų ir išlaidų sąmatos įvykdymo ataskaita, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

34. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 69 straipsnio 2 dalis prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, 41 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

35. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 70 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje Švietimo ir mokslo ministerijai nenustatytas išankstinio paskelbimo geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiujų eilės sudarymo tvarkos terminas, kuris būtų pakankamas konstitucinei teisei į nemokamą mokslą valstybinėse aukštosiose mokyklose veiksmingai įgyvendinti, taip pat tiek, kiek joje nenustatyta Švietimo ir mokslo ministerijos bei aukštųjų mokyklų pareiga derinti priėmimo į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas sąlygas, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

36. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 70 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nenustatyta, kad paskirstant aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas turi būti atsižvelgiama į valstybinių aukštųjų mokyklų galimybes patenkinti valstybės nustatytą poreikį parengti atitinkamų sričių (krypčių) specialistų ir kad geriausiai vidurinio ugdymo programą baigusiu stojančiųjų pasirenkamoms nevalstybinėms aukštosioms mokykloms valstybės finansuojamos studijų vietos gali atitekti tik tais atvejais, kai atitinkamų sričių (krypčių) specialistai dėl objektyvių aplinkybių negali būti parengti valstybinėse aukštosiose mokyklose, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

37. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 70 straipsnio 7 dalis tiek, kiek joje nustatytas asmens, kurio pirmosios pakopos ar vientisosios studijos yra valstybės finansuojamos, mokymosi rezultatų vertinimo siekiant nustatyti, ar jis toliau atitinka šioje dalyje nustatytus gero mokymosi kriterijus, kad jo studijos toliau būtų valstybės finansuojamos, laikotarpis yra dveji studijų metai arba pusė studijų programos, jeigu studijos yra išžėstinės, prieštarauja Lietuvos Respublikos

Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostatai „Gerai besimokantiems piliečiams valstybinėse aukštosiose mokyklose laiduojamas nemokamas mokslas“, konstituciniam teisinės valstybės principui.

38. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 95 straipsnio 5 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad iki šio įstatymo įsigaliojimo išrinktų ar sudarytų valstybinės aukštosios mokyklos, kurios teisinė forma yra biudžetinė įstaiga, valdymo organų įgaliojimai nutraukiami 2011 m. gruodžio 31 d., jeigu jie nėra pasibaigę kitais šioje dalyje nustatytais pagrindais, taip pat tiek, kiek joje nustatyta, kad įsigaliojus Mokslo ir studijų įstatymui valstybinės aukštosios mokyklos rektorių (direktorių) renka (skiria) tik pagal šį įstatymą sudaryta valstybinės aukštosios mokyklos taryba, o jeigu jos nėra, valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) įgaliojimai pratęsiami iki naujo valstybinės aukštosios mokyklos rektoriaus (direktoriaus) išrinkimo, bet ne ilgiau kaip 6 mėnesiams, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 40 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

39. Nutraukti bylos dalį pagal pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija; Žin., 2009, Nr. 54-2140, 61, 101) 86 straipsnio 2 dalies 3 punktas, 90 straipsnio 4 dalis, 91 straipsnio 3 dalis, 93 straipsnio 4, 6 dalys, 96 straipsnio 4 dalis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Bieliūnas
Toma Birmontienė
Pranas Kuconis
Egidijus Šileikis
Algirdas Taminskas
Romualdas Kęstutis Urbaitis
Dainius Žalimas